№ 94. ПЯТНИЦА, 1 ДЕКАБРЯ. 1861. PIĄTEK, 1 GRUDNIA. Nr. 94.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ“ выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

Цѣна за годъ	10 р.
„ „ съ пересылкою	12 „
за полъ года	5 „
„ „ съ пересылкою	6 „
на четверть года	2 „ 50 к.
„ „ съ пересылкою	3 „
за 1 мѣсяцъ	1 „

За объявленія платится за строку 17 к. сер.

Контора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

KURYER WILEŃSKI

GAZETA URZĘDOWA.

„KURYER WILENSKI“ wychodzi co WTOREK i PIĄTEK.

WARUNKI PRZEDPŁATY.

Cena roczna	rs. 10
„ „ z przesyłką	„ 12
półroczna	„ 5
„ „ z przesyłką	„ 6
kwartalna	2 k. 50.
„ „ z przesyłką	„ 3
„ miesięczna	„ 1

Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz druku po kop. 17.

Bióro redakcji w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

СОДЕРЖАНІЕ:

TREŚĆ.

Часть оффиціальная.

Ст.-Петербургъ, 29 ноября.

Высочайшимъ приказомъ по министерству народнаго просвѣщенія, 16 ноября 1861 г., назначаются: Вице-директоръ департамента народнаго просвѣщенія, дѣйствительный статскій совѣтникъ *Вороновъ*—помощникомъ попечителя Виленскаго учебнаго округа. Помощникъ попечителя Казанскаго учебнаго округа, дѣйствительный статскій совѣтникъ *Тихомандритскій*—вице-директоромъ департамента народнаго просвѣщенія. Опредѣляется: изъ отставныхъ, статскій совѣтникъ *Стендеръ*—помощникомъ попечителя Казанскаго учебнаго округа.

— Высочайшимъ приказомъ по министерству народнаго просвѣщенія, 17-го ноября 1861 г., назначается: Членъ главнаго правленія училищъ, въ должности гофмейстера Двора ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА, дѣйствительный статскій совѣтникъ графъ *Толстой*—управляющимъ департаментомъ народнаго просвѣщенія, съ оставленіемъ членомъ главнаго правленія училищъ и въ должности гофмейстера. Увольняется: директоръ департамента народнаго просвѣщенія и членъ главнаго управленія цензуры, тайный совѣтникъ *Деляновъ*—отъ службы, согласно прошенію.

— Высочайшимъ приказомъ, по военному вѣдомству, 14-го ноября, назначены: свиты ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА генералъ-маіоръ *Кушелевъ*—временнымъ военнымъ губернаторомъ Минской губерніи, съ оставленіемъ въ свитѣ ЕГО ВЕЛИЧЕСТВА, на мѣсто генералъ-адъютанта *Яфимовича 1-го*.

— Приказомъ министра народнаго просвѣщенія, 20-го ноября, уволены: заслуженный профессоръ Императорскаго С. Петербургскаго университета, статскій совѣтникъ *Кранихфельдъ*—согласно прошенію; того же университета исправляющій должность ординарнаго профессора, статскій совѣтникъ *Кавелинъ*; экстраординарный профессоръ, коллежскій совѣтникъ *Стасюлевичъ* и исправляющій должность экстраординарнаго профессора *Утинъ*—согласно ихъ прошеніямъ, по болѣзни; исправляющій должность экстраординарнаго профессора Императорскаго С. Петербургскаго университета, членъ, состоящей при департаментѣ народнаго просвѣщенія археографической коммиссіи *Пыпинъ*—отъ службы при университетѣ, согласно прошенію, по болѣзни.

ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ, по всеподданнѣйшему докладу о человѣколюбивомъ подвигѣ барабанщика Виленской арестантской N. 19-го полуроты инженернаго вѣдомства, Антона *Панфилова*, спасшаго 29-го іюня 1860 года, при явной опасности для собственной своей жизни, утопавшую въ рѣкѣ Виліѣ мѣщанскую дѣвочку Каролину *Станкевичеву*, Всемилостивѣйше соизволилъ пожаловать этому барабанщику *серебряную медаль* съ надписью: *„за спасеніе погибавшихъ“*, на Владимірской лентѣ и *пять рублей серебромъ*.

— Государственный совѣтъ въ департаментѣ гражданскихъ и духовныхъ дѣлъ, по разсмотрѣніи опредѣленія правительствующаго сената 5-го департамента о графѣ Іосифѣ Мощенскомъ и женѣ его Антонинѣ, признавъ ихъ, по обстоятельствамъ дѣла, виновными въ самовольномъ оставленіи отечества, Высочайше утвержденнымъ мнѣніемъ положилъ: утвердить по сему дѣлу заключеніе правительствующаго сената и въ слѣдствіе сего графа Іосифа Мощенскаго и жену его Антонину, лишивъ всѣхъ правъ состоянія, считать вѣчно изгнанными изъ предѣловъ государства; въ случаѣ же самовольнаго возвращенія ихъ въ Россію, сослать въ Сибирь на поселеніе.

(*Сѣв. Пч.*)

Съ разрѣшенія почтоваго департамента, на Вѣсовской почтовой станціи (Виленской губерніи) съ 20 текущаго ноября открытъ пріемъ и выдача простой корреспонденціи частной и казенной.

Dział urzędowy.

St. Petersburg, 29 listopada.

Przez Najwyższy rozkaz dzienny, w wydziale ministerstwa oświecenia narodowego, 16 listopada 1861 r., zostali naznaczeni: wice-dyrektor departamentu oświecenia narodowego, rzeczywisty radca stanu *Woronow*, pomocnikiem kuratora Wileńskiego okręgu naukowego; pomocnik kuratora Kazańskiego okręgu naukowego, rzeczywisty radca stanu *Tichomandrytski*, wice-dyrektorem departamentu narodowego oswiecenia; z zostających w dymissji radca stanu *Stender*, pomocnikiem kuratora Kazańskiego okręgu naukowego.

— Przez Najwyższy rozkaz dzienny, w wydziale ministerstwa oświecenia narodowego, 17 grudnia 1861 roku, członek głównego rządu szkół, w obowiązku ministra dworu JEGO CESARSKIEJ MOŚCI, rzeczywisty radca stanu hrabia *Tolstoj*, naznaczony został zarządzającym departamentem oświecenia narodowego, z pozostaniem członkiem głównego zarządu szkół i w obowiązku ministra dworu; dyrektor departamentu oświecenia narodowego i członek głównego zarządu cenzury, radca tajny *Delanow*, stosownie do prośby uwolniony został ze służby.

— Przez Najwyższy rozkaz dzienny, w wydziale wojennym, 14-go listopada, orszaku JEGO CESARSKIEJ MOŚCI jenerał-major *Kuszelew*, naznaczony został czasowym wojennym gubernatorem gubernji Mińskiéj, z pozostaniem w orszaku CESARZA JEGO MOŚCI, na miejsce jenerał-adjutanta *Jafimowicza 1-go*.

— Przez rozkaz dzienny, ministra oświecenia narodowego, 20 listopada, zostali uwolnieni: professor zasłużony Cesarskiego uniwersytetu St. Petersburgskiego, radca stanu *Kranichfeld*, na własną prośbę; pełniący obowiązek professora zwyczajnego tegoż uniwersytetu, radca stanu *Kawelin*; professor nadzwyczajny radca kollegjalny *Stasiulewicz* i pełniący obowiązek professora nadzwyczajnego St. Petersburgskiego uniwersytetu Cesarskiego, *Utin* oraz członek znajdującéj się przy departamencie oświecenia narodowego kommissji archeograficznéj *Pynin* i pełniący obowiązek nadzwyczajnego, ze służby przy uniwersytecie, na własną prośbę, z powodu choroby.

CESARZ JEGO MOŚĆ, na najpoddanniejsze przełożenie o czynie poświęcenia się ludzkości dobosza Wileńskiéj aresztanckiéj półroty N. 19 wydziału inżynieryjnego, Antoniego *Panfilowa*, który d. 29 czerwca 1860 roku, z narażeniem na widoczne niebezpieczeństwo własnego życia, uratował tonącą w rzece Wilji dziewczynkę stanu mieszczańskiego Karolinę *Stankiewiczównę*, Najłaskawiéj raczył udarować tego dobosza *medalem srebrnym* z napisem: *„za ratunek ginących,“* na wstędze orderu św. Włodzimierza i *pięcią rubli srebrem*.

Rada państwa w departamencie spraw cywilnych i duchownych, po rozpatrzeniu postanowienia rządzącego senatu 5-go departamentu o Józefie hrabi Moszczeńskim i żonie jego Antoninie, uznawszy ich, według okoliczności sprawy, winnymi samowolnego opuszczenia ojczyzny, przez opinję Najwyżéj utwierdzoną, uchwaliła: utwierdzić w téj sprawie decyzję rządzącego senatu, i w skutek tego hrabiego Józefa Moszczeńskiego i żonę jego Antoninę, pozbawiwszy wszystkich praw stanu, uważać jako wygnanych na wieczne czasy z granic państwa; w razie zaś samowolnego powrócenia ich do Rossji, wysłać do Syberji na zaludnienie.

Z rozporządzenia departamentu pocztowego, na pocztowéj stacji Wiesy (w guber. Wileńskiéj), od dnia 20 zeszłego listopada otwarte zostały przyjmowanie i wydawanie zwyczajnych pism i listów prywatnych i skarbowych.

ДОКЛАДЪ ПЕРВАГО ОТДѢЛЕНІЯ КОММИССІИ,

ВЫСОЧАЙШЕ УЧРЕЖДЕННОЙ

для пересмотра системы податей и сборовъ.

III.

Соображенія о началахъ для новаго устройства земскихъ повинностей.

(Продолженіе).

Вообще усмотрѣнію мѣстныхъ уѣздныхъ и губернскихъ земско-хозяйственныхъ учрежденій слѣдуетъ предоставить обращеніе натуральныхъ повинностей, къ какому бы роду потребностей онѣ не относились, на денежную повинность уѣзда и губерніи. Обращеніе же временно остающихся на земствѣ натуральныхъ повинностей, государственной потребности удовлетворяющихъ, въ общій государственный налогъ, должно допускать не иначе, какъ въ видѣ мѣры повсемѣстной, ко всѣмъ губерніямъ относящейся; земскимъ же учрежденіямъ надлежитъ предоставить право ходатайства о семъ.

Изъ предъидущихъ коренныхъ началъ состава и значенія земскихъ повинностей вытекаютъ уже сами собою, въ разрѣшеніе *четвертаго* вышеозначеннаго *вопроса*, и второстепенныя основанія для устройства мѣстнаго управленія, которое занималось бы распредѣленіемъ земскихъ повинностей на мѣстахъ. Коль скоро земскія повинности будутъ имѣть назначеніемъ удовлетвореніе мѣстныхъ потребностей губерній и уѣздовъ собственными силами этихъ губерній и уѣздовъ, то и управленіе ихъ должно быть составлено на началѣ мѣстномъ, земскомъ, т.-е. изъ лицъ, служащихъ представителями мѣстныхъ хозяйственныхъ интересовъ губерній и уѣздовъ, уполномоченныхъ довѣріемъ обывателей на управленіе общественныхъ хозяйствъ губерній и уѣздовъ. Составленіе предположеній о семъ поручено, высочайшими повелѣніями 27-го марта и 23-го октября 1859 г., особой учрежденной при министерствѣ внутреннихъ дѣлъ коммиссіи. Высочайше утвержденныя 25-го марта 1859 г. начала, данныя сей коммиссіи въ отношеніи устройства мѣстнаго хозяйственнаго управленія, вполнѣ согласны съ вышеизложенными предположеніями и въ характерѣ и въ составѣ земской повинности. А потому, для распредѣленія и отправленія земскихъ повинностей на мѣстахъ, необходимы въ частности слѣдующія главныя правила: 1) составленіе смѣтъ, т.-е. назначеніе предметовъ земскихъ повинностей и размѣра сбора для ихъ выполненія, должно быть предоставлено вполнѣ земскимъ учрежденіямъ, съ тѣмъ единственнымъ ограниченіемъ, чтобы въ смѣты были непремѣнно вносимы потребности, удовлетвореніе которыхъ признано закономъ для земства обязательнымъ; 2) отнесеніе обязательныхъ предметовъ къ губернскимъ или уѣзднымъ повинностямъ должно зависѣть самостоятельно отъ губернскаго земскаго учрежденія, которому надлежитъ предоставить тоже возлагать составленіе предварительныхъ смѣтъ, по нѣкоторымъ предметамъ губернскихъ потребностей на уѣздныя учрежденія; 3) Затѣмъ, установленіе необязательныхъ земскихъ повинностей отнести къ усмотрѣнію каждаго губернскаго и уѣзднаго учрежденія. При этомъ, само собою разумѣется, что въ число необязательныхъ земскихъ повинностей не должны быть включаемы сборы на предметы дѣйствія, запрещенные общими законами; 4) вліяніе общей правительственной власти на составленіе смѣтъ должно ограничиваться надзоромъ единственно за соблюденіемъ означенныхъ двухъ условій. Утвержденія смѣтъ не слѣдуетъ требовать; онѣ могутъ впрочемъ представляться губернатору или въ министерство для свѣдѣнія и соображенія; 5) точно также раскладка земскаго сбора должна быть предоставлена губернскимъ хозяйственнымъ управленіямъ, а какъ губернскаго, такъ и уѣзднаго внутри уѣздовъ,—уѣзднымъ учрежденіямъ; внутренняя же раскладка въ сословіяхъ и обществахъ предоставляется имъ самимъ; 6) при раскладкахъ слѣдуетъ принять общимъ началомъ, что земскія денежныя повинности падаютъ на всѣ источники доходовъ, т.-е. на селеніе, земли, промышленныя заведенія, торговые капиталы, промышленые заработки и т. п., притомъ сообразно размѣру повинностей, отбываемыхъ натурою; 7) при раскладкѣ повинностей, производимой губернскимъ учрежденіемъ между уѣздами, едва ли не удобнѣе отмѣнить стѣсняющія правила (ст. 54 и 55 съ прил. уст. зем. пов.) о единообразномъ числовомъ отношеніи губернской земской повинности къ торговымъ капиталамъ и землямъ и предоставить, въ этомъ отношеніи, полную свободу губернскому хозяйственному управленію, которое, состоя изъ представителей всѣхъ сословій и всѣхъ мѣстностей губерніи, всегда вѣрнѣе и справедливѣе можетъ опредѣлить, сколько слѣдуетъ взыскать съ того или другаго уѣзда на общія губернскія потребности; 8) какъ раскладка повинностей уѣзднымъ учрежденіемъ внутри уѣзда будетъ производиться между сословными обществами и отдѣльными землевладѣльцами, непринадлежащими къ симъ обществамъ, раскладка же въ обществѣ—между отдѣльными членами сихъ обществъ; посему въ томъ и другомъ случаѣ, для огражденія отдѣльныхъ личностей отъ разныхъ неправильныхъ вліяній и для предупрежденія, по возможности, жалобъ на пристрастіе и произволъ, необходимо установить болѣе подробныя и опредѣлительныя правила объ основаніяхъ раскладки; наконецъ 9) тому же порядку должно было бы слѣдовать, съ нѣкоторыми необходимыми измѣненіями въ составленіи смѣтъ (если оно возможно) и раскладокъ (расписаніе очередей и участковъ) натуральныхъ повинностей.

Что касается *пятаго вопроса*, т.-е. порядка дѣйствительнаго выполненія земскихъ повинностей, и отчетности по нимъ, то прежде всего должно сказать, что главный недостатокъ дѣйствующаго по этому предмету законодательства состоитъ въ излишней сложности правилъ и множествѣ формальностей, отчасти впрочемъ необходимыхъ, въ видахъ отстраненія злоупотребленій. При ограниченіи состава земскихъ повинностей предметами мѣстной потребности и при устройствѣ правильнаго хозяйственнаго управленія, дѣлается возможнымъ и полезнымъ упростить формы расходованія земскихъ суммъ, и дать должный просторъ и власть въ распоряженіяхъ по исполненію земскихъ повинностей губернскимъ и уѣзднымъ хозяйственнымъ учрежденіемъ, тѣмъ болѣе, что контроль правительственной власти въ этомъ дѣлѣ, какъ выше замѣчено, приноситъ весьма мало пользы и большею частію имѣетъ только значеніе лишней формальности, а, при вышеобъясненномъ ограниченіи состава земской повинности, этотъ контроль утрачиваетъ всякое дѣйствительное и прочное основаніе. Лучшимъ и дѣйствительнѣйшимъ контролемъ для земской повинности будетъ всегда контроль общественнаго мнѣнія, подъ тою или другою формою. Въ этомъ соображеніи представляется полезнымъ, съ одной стороны, подчинить всѣ распоряженія по земскимъ повинностямъ хозяйственному надзору и повѣркѣ представителей той мѣстности, интересовъ которой касаются эти распоряженія, съ другой—гласному и публичному обсужденію общества чрезъ печать. На этомъ основаніи, во-первыхъ, представители мѣстныхъ интересовъ, въ опредѣленные сроки, должны разсматривать отчеты, касающіеся земскихъ повинностей, обсуждать и выражать свое о нихъ рѣшеніе; во-вторыхъ, отчеты и свѣдѣнія, относящіеся до земскихъ повинностей, должны печататься въ мѣстныхъ губернскихъ вѣдомостяхъ или въ другихъ печатныхъ изданіяхъ, съ предоставленіемъ права печатно ихъ разбирать и обсуждать. Подобная гласность вызывается въ настоящее время единодушнымъ отзывомъ общественнаго мнѣнія и неоднократно выраженными желаніями дворянскихъ собраній; она признавалась полезною уже издавна; еще въ 1811 г. правительство выражало свое сочуствіе къ этой мысли, постановивъ, что свѣдѣнія о земскихъ сборахъ должны быть „предаваемы тисненію и публикуемы во всеобщее свѣдѣніе“ (учр. министер. финан. ст. 285).

Подобное опредѣленіе порядка расходованія суммъ земскихъ сборовъ, надзора за этимъ и вмѣстѣ за отправленіемъ земскихъ повинностей, а равно установленіе порядка отчетности и контроля составляютъ предметы, подлежащіе разсмотрѣнію образованной при министерствѣ внутреннихъ дѣлъ коммиссіи о губернскихъ и уѣздныхъ учрежденіяхъ.

Наконецъ, за сдѣланнымъ предположеніемъ, о включеніи государственнаго земскаго сбора въ общій составъ государственныхъ налоговъ, надлежитъ, согласно выраженному выше *шестому* и послѣднему *вопросу*, опредѣлить еще степень участія мѣстныхъ земско-хозяйственныхъ учрежденій въ распредѣленіи и расходованіи общихъ государственныхъ суммъ. По этому предмету должно сказать вообще слѣдующее: всѣ доселѣ удовлетворявшіеся государственнымъ земскимъ сборомъ расходы относились къ вѣдомству какого-либо министерства, или главнаго управленія, и составляли болѣе или менѣе необходимую потребность извѣстной части государственнаго управленія. Такой общій порядокъ надлежитъ оставить и на будущее время. Но при этомъ

О ДѢЙСТВІЯХЪ
ВИЛЕНСКАГО ГУБЕРНСКАГО ПО КРЕСТЬЯНСКИМЪ ДѢЛАМЪ ПРИСУТСТВІЯ.

въ течении октября 1861 г.

Въ засѣданіи 10-го октября: А) По возбужденному отдѣленіемъ казначействъ Виленской казен. пал. вопросу: по чьимъ именно требованіямъ уѣздныя казначейства должны выдавать паспорты для крестьянъ, вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости, присутствіе опредѣлило: паспорты временно-обяз. крестьянамъ должны быть выдаваемы казначействами по предъявленіи получателями свидѣтельствъ, выданнымъ имъ,— согласно 8 п. 84 ст. общ. полож.,— волостными старшинами въ томъ, что къ отлучкѣ сихъ крестьянъ изъ обществъ препятствій не имѣется. Б) Выслушано было предложеніе г. начальника края, отъ 5 сентября Н. 7576, въ которомъ, для зависящаго со стороны присутствія распоряженія, изложено мнѣніе г. управляющаго министерствомъ внутреннихъ дѣлъ по 2-мъ пунктамъ журнальнаго постановленія присутствія, состоявшагося по предметамъ: а) о батракахъ и б) о крестьянахъ, занимающихъ при дворѣ хозяйственныя должности. Мнѣніе г. статсъ-секретаря Валуева слѣдующее: а) по статьѣ о батракахъ: „право помѣщиковъ брать батраковъ для полевыхъ работъ и для дворовой прислуги, безъ согласія самихъ батраковъ, по ст. 10 прав. о приведеніи въ дѣйствіе положеній, совершенно отмѣнено со дня обнародованія положеній; посему эти люди не могутъ быть оставлены, безъ ихъ согласія, въ дворѣ помѣщика до 1 января 1862 года, а слѣдуетъ немедленно освободить ихъ отъ обязательной работы во дворѣ помѣщика; и б) по статьѣ о крестьянахъ, занимающихъ во дворѣ хозяйственныя должности, на основаніи 4 ст. правилъ о прив. въ дѣйствіе положеній, обязанность отбывать издѣльную повинность распространяется, со дня обнародованія положеній, только на крестьянъ, пользующихся землею; по ст. 192-й мѣст. полож., отправленіе хозяйственныхъ должностей въ имѣніи помѣщика причисляется къ особымъ видамъ издѣльной повинности. На основаніи сего, изъ крестьянъ, участвующихъ въ пользованіи землею, тѣ, которые занимаютъ хозяйственныя должности, должны исполнять, согласно 192 ст., если помѣщикъ того пожелаетъ, прежнія свои обязанности, въ теченіи двухъ лѣтъ со дня утвержденія положенія, а прочіе крестьяне, отправляющіе не хозяйственныя должности, или состоящіе на положеніи дворовыхъ, не могутъ быть удерживаемы помѣщикомъ при прежнихъ обязанностяхъ, но обращаются въ крестьянъ немедленно и исполняютъ повинности къ помѣщику наравнѣ съ другими крестьянами. За тѣмъ опредѣленіе, какія именно должности во дворѣ помѣщика слѣдуетъ считать хозяйственными, лежитъ на обязанности губернскаго присутствія.“ За тѣмъ присутствіе опредѣлило: относительно немедленнаго увольненія отъ обязательной работы находящихся о дворѣ помѣщиковъ батраковъ, предложить, отъ лица начальника губерніи, мировымъ посредникамъ; что же касается опредѣленія: какія именно должности во дворѣ помѣщиковъ слѣдуетъ считать хозяйственными, то, по надлежащемъ обсужденіи сего вопроса, присутствіе постановило считать хозяйственными слѣдущія должности: з а н и м а е м ы я к р е с т ь я н а м и: а) распорядители въ хозяйствѣ, носящіе, смотря по мѣстностямъ, разныя названія, какъ то: управляющихъ, прикащиковъ, экономовъ; б) надсмотрщики работъ, называемые: войтами, ціунами, гуменными, намѣстниками; в) надсмотрщики амбаровъ, луговъ и полей, именуемые: ключниками, провентовыми писарями, поплавничими; г) крестьяне, имѣющіе уходъ за рабочимъ и вообще домашнимъ скотомъ, какъ то: скотники, овчары, пастухи и т. п., и наконецъ д) мельники при мельницахъ, устроенныхъ для хозяйственныхъ надобностей; д о л ж н о с т и з а н и м а е м ы я ж е н щ и н а м и: а) хозяйки или господыни; б) ключницы; в) молочницы для доенія коровъ и надзора за молочныхъ хозяйствомъ, и г) птичницы. Объ этомъ постановленіи присутствія положено объявить мир. посредникамъ, для сдѣланія распоряженія, дабы крестьяне, занимающіе поименованныя хозяйственныя должности, оставались при своихъ обязанностяхъ, если помѣщикъ того пожелаетъ, въ теченіи 2-хъ лѣтъ со дня утвержденія положенія, а всѣ прочіе за тѣмъ крестьяне, отправляющіе нехозяйственныя должности, или состоящіе на положеніи дворовыхъ должны быть немедленно освобождены отъ дворовой службы, и исполнять повинности наравнѣ съ другими крестьянами. В) Доложено присутствію предложеніе г. начальника края, отъ 30 октября Н. 8294, съ изложеніемъ заключенія г. управляющаго министерствомъ внутреннихъ дѣлъ, по предмету примѣненія 11 ст. правилъ о порядкѣ приведенія въ дѣйствіе положеній о крестьянахъ, къ подводной повинности временно-обязанныхъ крестьянъ здѣшней губерніи. Въ означенномъ предложеніи, между прочимъ, изъяснено: „Губернскія присутствія Виленское и Ковенское назначили подводчику плату только въ томъ случаѣ, если подводы будутъ отправлены въ счетъ барщинныхъ дней, не распространивъ ее на подводы, положенныя въ инвентаряхъ опредѣленнымъ образомъ. Гродненское присутствіе полагало, что назначеніе платы подводчику ни въ какомъ случаѣ не относится до Гродненской и вообще до тѣхъ губерній, въ которыхъ оставлены по положенію инвентари. Изъ соображенія настоящаго предмета съ 11 ст. прав. о привед. полож. въ исполн., оказывается, что изложенныя въ этой статьѣ правила распространяются на всѣ губерніи, для которыхъ издано новое положеніе. Для губерній, въ коихъ введены были инвентари, допущены только два изъятія, именно: прим. къ пунк. 2 относительно тяжести подводной клади и пунк. 8 о размѣрѣ подводной повинности. Вслѣдствіе сего, согласно съ мнѣніемъ его, г. начальника края, г. тайный совѣтникъ Валуевъ находитъ, что во ввѣренныхъ управленію генералъ-адъютанта Назимова губерніяхъ должны быть соблюдаемы, въ числѣ прочихъ, и слѣдующія правила о подводной повинности: 1., Крестьянскія подводы могутъ быть посылаемы въ тѣхъ только имѣніяхъ, гдѣ подводная повинность отбывалась крестьянами и до утвержденія положеній (ст. 11 пунк. 1); 2., плата подводчику далѣе суточнаго пути, должна быть назначаема въ размѣрѣ, опредѣленномъ мѣстнымъ губернскимъ присутствіемъ и при томъ во всѣхъ случаяхъ: внесена ли эта повинность въ инвентарь, или отбывается въ счетъ барщины. Основаніемъ для сего служитъ общее правило, выраженное въ 11 ст. и въ 8 пунк. этой ст., что подводы отбываются только въ счетъ барщины, а подъ барщиной должно разумѣть въ инвентаряхъ всю означенную въ нихъ издѣльную повинность, неотмѣненную положеніями; 3., съ 15 марта 1862 г. (пунк. 9 ст. 11 и ст. 193 мѣст. полож. для губерній Виленской, Гродненской, Ковенской и Минской) подводы могутъ быть посылаемы только въ предѣлахъ имѣнія; по этому посылка подводъ за предѣлы имѣнія, начиная съ упомянутаго срока вовсе отмѣняется. Что же касается до тѣхъ немногихъ имѣній, въ которыхъ, по удостовѣренію сего присутствія, подводная повинность означена въ инвентаряхъ въ счетъ главныхъ поземельныхъ повинностей, то такую повинность, согласно мнѣнію сего присутствія, слѣдуетъ, на основаніи инвентарной оцѣнки, замѣнить съ будущаго 15 марта рабочими днями или оброкомъ. Окончательное разрѣшеніе такой замѣны по каждому имѣнію всего ближе было-бы предоставить взаимному соглашенію помѣщика съ крестьянами, такъ какъ къ тому времени должны быть составлены уставныя грамоты,“ О таковомъ заключеніи г. управляющаго министерствомъ внутреннихъ дѣлъ постановлено сообщить, отъ лица начальника губерніи, мировымъ съѣздамъ, членамъ отъ правительства въ оныхъ, мировымъ посредникамъ и земской полиціи, для объявленія гг. помѣщикамъ и временно-обязаннымъ крестьянамъ, къ точному руководству, въ отмѣну прежде состоявшагося по сему предмету постановленія присутствія. Г) Въ слѣдствіе возбужденнаго однимъ мир. посредникомъ вопроса: какой порядокъ долженъ быть соблюдаемъ при выдачѣ дворовымъ людямъ увольнительныхъ видовъ,—постановлено: увольнительные виды должны быть выдаваемы самимъ увольняемымъ дворовымъ людямъ, съ увѣдомленіемъ о томъ начальства тѣхъ обществъ, къ которымъ увольняемые изъявили желаніе приписаться; дальнѣйшее же распоряженіе касательно приписки сихъ людей къ обществамъ, дѣлается уже подлежащими мѣстами, по прошеніямъ уволенныхъ дворовыхъ людей. Д) При разсмотрѣніи одного представленія объ измѣненіи состава нѣкоторыхъ волостей, присутствіе, имѣя въ виду, что въ послѣднее время, мир. посредники весьма часто измѣняли сами составъ подвѣдомственныхъ имъ обществъ и входили съ представленіями объ измѣненіи состава волостей и перемѣщеніи волостныхъ правленій въ другіе пункты, иногда безъ существенной въ томъ надобности, и признавая частныя измѣненія въ составѣ этихъ новыхъ учрежденій, столь же вредными для правильнаго развитія оныхъ, какъ и обременительными для крестьянъ, опредѣлило: предложить отъ лица начальника губерніи, гг. мировымъ посредникамъ, чтобы они прекратили сами всякія измѣненія въ составѣ обществъ, а относительно перемѣнъ въ составѣ волостей и перемѣщенія волостныхъ правленій въ другіе пункты, входили съ представленіями не иначе, какъ въ случаяхъ настоятельной въ томъ надобности, по совершенно уважительнымъ причинамъ, съ соблюденіемъ, въ настоящемъ предметѣ, слѣдующаго порядка: о каждомъ предположеніи посредника или просьбѣ крестьянъ произвести какія либо измѣненія въ составѣ или видѣ волостей, посредникъ предлагаетъ на обсужденіе волостному сходу, приговоръ котораго по сему предмету представляется мѣстному мир. съѣзду, съ яснымъ изложеніемъ обстоятельствъ дѣла и мнѣніемъ посредника; мировой же съѣздъ, по надлежащемъ обсужденіи сего предмета, представляетъ оный на рѣшеніе присутствія, съ своимъ заключеніемъ. Е) По докладу секретаря присутствія о томъ, что свѣдѣнія о повинностяхъ, отбываемыхъ въ тѣхъ имѣніяхъ, въ которыхъ неимѣется утвержденныхъ инвентарей, доставляются весьма медленно и что по этому случаю можетъ встрѣтиться остановка въ составленіи по симъ имѣніямъ уставныхъ грамотъ,—губернское присутствіе опредѣлило: подтвердить гг. уѣзднымъ предводителямъ дворянства и мировымъ посредникамъ озаботиться немедленнымъ доставленіемъ означенныхъ свѣдѣній; за тѣмъ свѣдѣнія эти разсмотрѣть съ истребованными изъ б. инв. комитета проектами инвентарей подлежащихъ имѣній, въ особомъ комитетѣ, подъ предсѣдательствомъ г. губернскаго предводителя дворянства, изъ членовъ губернскаго присутствія: Умястовскаго и Оскерко, и по разсмотрѣніи сихъ свѣдѣній и составленіи выписокъ о повинностяхъ по каждому изъ означенныхъ имѣній, внести сіи выписки на утвержденіе присутствія, для разсылки за симъ по принадлежности. Независимо же отъ сего, присутствіе нашло нужнымъ подтвердить гг. мировымъ посредникамъ наблюсти за скорѣйшимъ составленіемъ уставныхъ грамотъ въ имѣніяхъ, принадлежащихъ городамъ и разнымъ вѣдомствамъ; губернскаго же предводителя дворянства просить поспѣшить разсылкою по имѣніямъ разсчетныхъ листовъ, принятыхъ б. инв. комитетомъ въ основаніе при опредѣленіи повинностей съ крестьянъ.

(*Оконч. впредь.*)

ВИЛЬНО.

Попечитель Виленскаго учебнаго округа, дѣйствительный статскій совѣтникъ, князь Александръ Прохоровичъ *Ширинскій-Шихматовъ*, 29-го ноября выѣхалъ въ С. Петербургъ.

O CZYNNOŚCIACH
WILEŃSKIEGO GUBERNJALNEGO URZĘDU DO SPRAW WŁOŚCIAŃSKICH,

w ciągu października 1861 roku.

Na posiedzeniu dnia 10-go października: A) Na uczynione przez wydział podskarbstwa Wileńskiéj izby skarbowéj pytanie: na czyje mianowicie zapotrzebowania podskarbstwa powiatowe powinny wydawać pasporta dla włościan z poddańczéj zależności wyszłych, urząd gubernjalny postanowił: pasporty włościanom czasowie obowiązanym powinny być wydawane przez podskarbstwa, po okazaniu przez otrzymujących świadectw, wydanych im,—stosownie do 8 p. 84 art. ust. ogól.,— przez starszyny gminowe w tém, że do opuszczenia przez tych włościan gromad nie ma przeszkody. B) Wysłuchane zostało zalecenie p. naczelnika kraju, z dnia 5 września za N 7576, w którém, ku zależącemu ze strony urzędu rozporządzeniu, wyrażona jest opinja p. zarządzającego ministerstwem spraw wewnętrznych względem dwóch punktów protokolarnego postanowienia urzędu gubernjalnego, nastałego w przedmiotach: a) o parobkach, i b) o włościanach, zajmujących we dworze obowiązki gospodarskie. Opinja p. sekretarza stanu Wałujewa jest następująca: a) co do parobków: „prawo obywateli brania parobków do robót polowych i posługi dworskiéj, bez zgodzenia się tychże parobków, na mocy art. 10 prawideł o przyprowadzeniu do skutku ustaw, całkiem zniesione zostało od dnia ogłoszenia ustaw; przeto ludzie ci nie mogą być zostawieni, bez ich zgodzenia się, we dworze obywatela do 1 stycznia 1862 roku, ale owszem należy ich niezwłocznie uwolnić od zajęć obowiązkowych we dworze obywatela; i b) co do włościan, zajmujących we dworze obowiązki gospodarskie i na zasadzie 4 art. przepisów o przyprowadzeniu do skutku ustaw, obowiązek odbywania powinności odrobkowej rozciąga się, od dnia ogłoszenia ustaw, jedynie na włościan użytkujących z ziemi; według art. 192 Ustawy Miejscowej, pełnienie obowiązków gospodarskich w majątku obywatela, policza się do osóbnego rodzaju powinności zarobkowéj. Na mocy więc tego, ci z włościan uczestniczących w użytkowaniu z ziemi, którzy zajmują obowiązki gospodarskie, powinni pełnić, stosownie do art. 192, skoro obywatel tego zażąda, dotychczasowe swe obowiązki w ciągu dwóch lat od dnia utwierdzenia ustawy; inni zaś włościanie, odbywający obowiązki niegospodarskie, czyli zostający na stopie ludzi dworskich, nie mogą być zatrzymywani przez obywateli na obowiązkach dotychczasowych, ale powracają się do włościan niezwłocznie i pełnią powinności względem obywatela na równi z innymi włościanami. Przeto oznaczenie, jakie mianowicie obowiązki we dworze obywatela należy uważać za gospodarskie, należy już wprost do urzędu gubernjalnego. W skutek tego urząd uchwalił: względem niezwłocznego uwolnienia ze służby obowiązującej parobków we dworze obywateli zostających, zalecić pośrednikom pojednawczym od naczelnika gubernji, co się zaś ściąga do oznaczenia: jakie mianowicie obowiązki we dworze obywateli, należy uważać za gospodarskie,— po należytém rozważeniu tego pytania, urząd postanowił uważać za gospodarskie obowiązki następujące: z a j m o w a n e p r z e z w ł o ś c i a n: a) zarządzający w gospodarce, noszący, stosownie do miejscowości, różne nazwy, jako to: rządców, podrządców; ekonomów; b) dozorcy robót, nazywani: wojtami, ciunami, gumiennymi, namiestnikami; c) dozórcy spichrzów, łąk i pól, mianowani: klucznikami, pisarzami prowentowymi, popławniczymi; d) włościanie doglądający bydła roboczego i w ogólności domowego, jako to: wolarze, owczarze, pastusi i t. p., i nakoniec e) młynarze przy młynach na potrzeby gospodarskie urządzonych; o b o w i ą z k i p r z e z k o b i e t y z a j m o w a n e: a) gospodynie; b) klucznice; d) mleczarki do dojenia krów i doglądania gospodarstwa mlecznego, i d) pastuszki ptastwa domowego. O tém postanowieniu urzędu gubernjalnego uchwalono zawiadomić pośredników pojednawczych, dla wydania rozporządzenia, iżby włościanie, zajmujący wymienione obowiązki gospodarskie, pozostali przy swych obowiązkach, jeżeli obywatel tego będzie żądał, w ciągu dwóch lat od dnia utwierdzenia ustawy, wszyscy zaś inni włościanie, pełniący obowiązki niegospodarskie, czyli zostający na stopie dworskich, powinni być niezwłocznie uwolnieni od służby dworskiéj i pełnić powinność na równi z innymi włościanami. C) Przełożono urzędowi zalecenie p. naczelnika kraju, z dnia 30 października za N. 8294, z przytoczeniem wniosku p. Zarządzającego Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, w rzeczy zastosowania 11 art. przepisów o porządku przyprowadzenia do skutku ustaw o włościanach, do powinności podwodowej czasowie obowiązanych włościan gubernji tutejszej. W tém zaleceniu, między innemi, powiedziano: „Urzędy Gubernjalne Wileński i Kowieński naznaczyły dla podwodnego płacę w takim tylko razie, kiedy podwody wysłane będą na rachunek dni pańszczyźnianych, nie rozciągnąwszy jéj do podwód, ustanowionych w inwentarzach w sposób oznaczony. Urząd Grodzieński mniemał, że naznaczenie płacy podwodnemu w żadnym razie nie odnosi się do gubernji Grodzieńskiéj i w ogólności tych, w których według ustawy inwentarze są zostawione. Po rozważeniu tego przedmiotu z 11 art. Przep. o przyprowadzeniu ustaw do skutku okazuje się, że wyłożone w tym artykule przepisy rozciągają się na wszystkie gubernje, dla których nowa ustawa jest wydaną. Dla gubernij, w których inwentarze były zaprowadzone, pozwolone są tylko dwa wyjątki, mianowicie: uwaga do punk. 2 względem ciężaru pakunku podwodnego i punktu 8 o wysokości powinności podwodnej. W skutek tego, stosownie do opinji naczelnika kraju, radca tajny Wałujew znajduje, że w powierzonych zarządowi Jenerał-Adjutanta Nazimowa guberniach powinny być zachowane, w liczbie innych, i następujące przepisy o powinności podwodowej: 1) Podwody włościańskie mogą być posyłane w tych tylko majątkach, gdzie powinność podwodowa odbywała się przez włościan i przed utwierdzeniem ustawy (art. 11 punk. 1); 2., płaca podwodnikowi w drodze, trwającej dłużej nad dobę, powinna być naznaczana w ilości, ustanowionej przez miejscowy Urząd Gubernialny i przytém w każdym razie, czy to powinność ta jest objętą w inwentarzu, czy też odbywa się na rachunek pańszczyzny. Za zasadę do tego służy ogólne prawidło, w art. 11 i w 8 punkcie tego art. wyrażone w ten sposób, że podwody dają się tylko na rachunek pańszczyzny, a pod pańszczyzną należy rozumieć w inwentarzach wszystkie wymienione w nich powinności odrobkowe, ustawą nie zniesione; 3., od 15 marca 1862 r. (punkt 9 art. 11 i art. 193 ustawy miejscowej dla gubernji Wileńskiéj, Grodzieńskiéj, Kowieńskiéj i Mińskiéj) podwody mogą być posyłane tylko w granicach majątku; przeto wysyłanie podwod za obręb majątku, zacząwszy od powyższego terminu całkiem się znasza. Co się zaś ściąga do tych niewielu majątków, w których jak zapewnia ten urząd, powinność podwodna oznaczona jest w inwentarzach w liczbie głównych powinności poziemnych, tedy powinność tę, stosownie do opinii tego urzędu, należy, na zasadzie ocenki inwentarzowej, od następującego 15-go marca zamienić na dni robocizny albo czynsz. Ostateczne załatwienie tej zamiany w każdym majątku, najwłaściwiéj byłoby zostawić wzajemnemu porozumieniu się obywatela z włościanami, gdyż do tegoż czasu powinne być ułożone listy nadawcze.“ O téj decyzji P. zarządzającego ministerstwem spraw wewnętrznych postanowiono zawiadomić od Naczelnika gubernji, Urzędy Zjazdowe, ich członków od rządu, Pośredników Pojednawczych i Policje Ziemskie, dla zawiadomienia obywateli i włościan czasowie obowiązanych, na odmianę nastałego przedtém w tym przedmiocie postanowienia Urzędu. D) W skutek uczynionego przez jednego z Pośredników Pojednawczych pytania, jaki porządek ma być zachowywany przy wydaniu ludziom dworskim świadectw uwalniających,— postanowiono: świadectwa uwalniające powinne być wydawane w ręce uwalnianym ludziom dworskim, z zawiadomieniem o tém zwierzchności tych gromad do których uwolnieni oświadczyli chęć zapisania się; dalsze zaś rozporządzenie co do przypisania się tych ludzi do gromad, czyni się już przez władze właściwe w skutek próśb uwolnionych ludzi dworskich. E) Przy rozpatrzeniu jednego przedstawienia o odmianie składu niektórych gmin, urząd mając na uwadze, że w ostatnim czasie pośrednicy pojednawczy bardzo często sami zmieniali skład podległych im gromad i wchodzili z przedstawieniami o zmienienie składu gmin i przeniesienie rządów gminowych na inne punkty, niekiedy bez istotnéj potrzeby tego, i uznając częste zmiany w składzie tych nowych urządzeń, za równie szkodliwe pod względem regularnego ich rozwinięcia się, jako też dla samych włościan uciążliwe, postanowił: zalecić od osoby naczelnika gubernji pośrednikom pojednawczym, iżby zaprzestali czynić sami jakiekolwiek zmiany co do składu gromad, a względem zmiany składu gmin i przeniesienia rządów gminowych na inne punkty, mają wchodzić z przedstawieniami nie inaczej, jak w razach koniecznej tego potrzeby, z przyczyn niezaprzeczenie ważnych, z zachowaniem w tym przedmiocie porządku następującego: o każdym zamiarze pośrednika lub o prośbie włościan względem uczynienia jakiejkolwiek zmiany w składzie lub kształcie gmin, Pośrednik podaje na rozpatrzenie zebraniu gminowemu, którego uchwała w tym przedmiocie przedstawia się miejscowemu Urzędowi Zjazdowemu, z jasném wyłożeniem okoliczności rzeczy i opinią Pośrednika; urząd zaś zjazdowy, po należytej rozwadze tego przedmiotu, przedstawia go na rozstrzygnienie Urzędu, wraz ze swém zdaniem. F) Na przełożenie sekretarza urzędu o tém, że wiadomości o powinnościach w tych majątkach odbywających, w których utwierdzonych inwentarzy niema, otrzymują się bardzo powolnie, i że z tego powodu może zdarzyć się mitręga w ułożeniu listów nadawczych w tych majątkach, Urząd Gubernialny postanowił; zalecić pp. Marszałkom powiatowym, izby się postarali o najrychlejsze przysłanie tych wiadomości; następnie wiadomości te rozpatrzeć z wypotrzebowanemi z był. Komitetu Inw. projektami inwentarzów majątków właściwych, w osóbnym komitecie, pod prezydencją p. Marszałka Gubernialnego, z członków Urzędu Gubernialnego: Umiastowskiego i Oskierki, i po rozpatrzeniu tych wiadomości i ułożeniu wyciągów o powinnościach w każdym z rzeczonych majątków, podać te wyciągi na utwierdzenie Urzędu, dla należytego potém rozesłania. Nadto Urząd znalazł rzeczą potrzebną ponowić zalecenie, iżby pp. Pośrednicy Pojednawczy postarali się o jak najrychlejsze ułożenie listów nadawczych w majątkach, do miast i różnych zawiadowstw należących, a Marszałka Gubernialnego prosić o przyśpieszenie rozesłania do majątków listów nadrukowanych, których b. Komitet Inwentarzowy trzymał się jako zasady przy naznaczeniu powinności od włościan.

(*Dokoń. nastąpi.*)

WILNO.

Kurator okręgu naukowego Wileńskiego, rzeczywisty radca stanu książę *A. P. Szyryński-Szychmatow*, d. 29-go listopada wyjechał do Petersburga.

Dział nieurzędowy.

Wiadomosci zagraniczne.

POGLĄD OGÓLNY.

Dziś upłynął właśnie tydzień od pamiętnego posiedzenia, na którem ministrowie włoscy stanęli w obec przedstawicieli narodu i zdali sprawę ze swego kilkomiesięcznego włodarstwa. Wnet po zjechaniu się posłów do Turynu, widnokrąg parlamentowy zachmurzył się; umysły były wzburzone, stronnictwa skrajne pracowicie rozsiewały kąkol niezgody; nadewszystko zaś posłowie neapolitańscy wysoko podnieśli głowę i grozili piorunami. Wiele zaiste przyczyn skupiło się, wiele złowrogich przepowiedni runęło i z głębi kraju i z zagranicy; zdawało się, że ster rządu kruszy się w ręku barona Ricasoli i że raz jeszcze przyjdzie doświadczać dróg nowych, mgłą przyszłości pokrytych, niewiadomo dokąd wiodących.

Rzeczywiście zarzutów pozornych nie brakło. Zewnętrzne stosunki nowego królestwa mało pomknęły się naprzód; bo lubo niektóre rządy istnienie państwa włoskiego uznały, inne trwają jeszcze w zawieszeniu i jakby w wątpliwości, czy polityczna przemiana na apenińskim półwyspie może być trwałą? Rząd zaś hiszpański z błahego pozoru zerwał dyplomatyczne stosunki, odrzucając nawet bezstronne a rozumne pośrednictwo Francji. Cesarz Napoleon i królowa Wiktorja, niemal chrzestni rodzice Włoch, w niektórych zdarzeniach pozornie przynajmniéj działali jak ojczym i macocha, bo pierwszy, mogąc, nie nastawał na opuszczenie Rzymu przez Franciszka de Bourbon, a druga nie zapobiegła, aby z Malty nie wypływały sećiny przybłędów i nie rzucały się z nożem w jedném, a z pochodnią podpalacza w drugiém ręku, na uśmierzone już neapolitańskie brzegi. Pod okiem też wojska francuzkiego gromadziły się i uzbrajały zbójeckie kupy w państwie kościelném, skąd coraz nowe mordy i pożogi roznosiły po nadgranicznych powiatach. Niepewność postępowania Napoleona III, ożywiła nadzieje wrogów sprawy włoskiéj, a dolatujące stąd i owąd pogłoski to o kongresie, to o federacji rozsiewały trwogę po Włoszech i nieufność w siłę i przezorność rządu. Do tego nakoniec doszło, że mąż stanu włoski nie mógł kroku za granicę kraju uczynić, aby téj podróży nie przypisywano, albo chęci spiskowania przeciw ojczyźnie, albo dobijania się w niéj władzy, przez pośrednictwo cudzoziemskiego dworu. Nikt pana Rattazzi nie posądzał o żadną z tych dwóch zbrodni, ale wielu sądziło, że mąż stanu, który traktat zurichski podpisał, podatniejszym będzie niż każdy inny do ziszczenia napoleonowskich federacyjnych pomysłów. Cokolwiek bądź to przynajmniéj przekonanie rozpowszechniło się po Włoszech, że p. Rattazzi powróci z Paryża namaszczony na pierwszego ministra włoskiego, a ta myśl głęboko Włochów zabolała, bo widzieli w niéj najcięższą klęskę godności narodowéj, z któréj podźwignąć się jest niesłychanie trudném, jeżeli nie zupełnie niepodobném.

Owoż nieprzyjaciele rządu włoskiego jedni ze złośliwą radością, inni z obłudném ubolewaniem albo śmieli się, albo płakali nad osamotnieniem półwyspu i nad blizkością chwili, w któréj wyrok politycznéj śmierci nad jednotą państwa wyrzeczonym będzie, głośno bowiem powtarzano, a mianowicie w Rzymie, że kongres europejski dla załatwienia wszystkich toczących się zadań zwołany zostanie, na którym przedewszystkiem sprawa włoska w duchu zachowawczych rozstrzy-

должно замѣтить, что доселѣ мѣстныя власти, въ назначеніи и исполненіи расходовъ государственнаго сбора, дѣйствовали только какъ мѣстные агенты центральныхъ управленій, а сіи послѣднія, съ одной стороны, имѣли для этой цѣли, на мѣстахъ, своихъ спеціальныхъ агентовъ, непосредственно назначаемыхъ своимъ вѣдомствомъ и отъ него исключительно зависѣвшихъ (напримѣръ, управленія путей сообщенія и публичныхъ зданій, почтовое вѣдомство) съ другой стороны, дѣйствовали отчасти чрезъ общую губернскую хозяйственную власть (военное вѣдомство, министерство внутреннихъ дѣлъ); но эта власть никакой самостоятельной въ семъ случаѣ дѣятельности собственно не имѣла, являясь или въ значеніи совѣщательнаго учрежденія, представляющаго лишь свое мнѣніе на усмотрѣніе центральной власти, или же мѣстнымъ исполнителемъ распоряженій центральной власти подъ ея прямымъ контролемъ.

Между тѣмъ не подлежитъ сомнѣнію, что, съ одной стороны, нѣкоторыя изъ потребностей, нынѣ государственнымъ земскимъ сборомъ удовлетворяемыхъ, имѣютъ извѣстную связь съ мѣстными условіями губерній и уѣздовъ, какъ потому, что служатъ отчасти и для выгодъ мѣстныхъ жителей, такъ и потому, что способы дѣйствительнаго выполненія нѣкоторыхъ расходовъ зависятъ отъ мѣстныхъ условій; съ другой стороны, раскладка государственныхъ податей и налоговъ внутри губерніи и уѣздовъ, всего уравнительнѣе можетъ быть произведена мѣстными хозяйственными учрежденіями. На этихъ двухъ основаніяхъ возможно допустить нѣкоторое участіе мѣстныхъ учрежденій въ назначеніи и расходованіи суммъ на государственную повинность, и въ особенности въ раскладкѣ государственныхъ сборовъ. Въ частности же, относительно участія земскихъ учрежденій въ составленіи смѣтъ на государственные расходы, представляются слѣдующія ближайшія соображенія:

1) Къ предметамъ государственной повинности, заключающимъ въ себѣ интересы мѣстности, относятся, по преимуществу, содержаніе почтовыхъ лошадей и устройство государственныхъ дорожныхъ сооруженій. Поэтому, кажется, полезно и даже необходимо отсылать, на предварительныя заключенія мѣстнаго хозяйственнаго управленія, если не всѣ вообще смѣты государственныхъ издержекъ на сіи предметы въ губерніяхъ, то, по крайней мѣрѣ, всѣ предположенія, касающіяся измѣненія или увеличенія государственныхъ издержекъ на главные предметы тѣхъ потребностей.

2) Что касается повинностей на этапы и на разныя воинскія потребности, то хотя онѣ не имѣютъ особеннаго значенія для мѣстныхъ интересовъ, но такъ-какъ способы дѣйствительнаго исполненія этихъ повинностей зависятъ въ значительной степени отъ различныхъ мѣстныхъ условій, посему не излишне было бы требовать въ извѣстныхъ случаяхъ, мнѣній и заключеній по означеннымъ предметамъ мѣстнаго хозяйственнаго управленія.

3) Въ отношеніи раскладки государственныхъ сборовъ, должно сказать, что, со включеніемъ въ систему государственныхъ налоговъ государственнаго земскаго сбора, раскладка сего послѣдняго между губерніями должна производиться центральною властью на тѣхъ же основаніяхъ, какія будутъ приняты относительно раскладки вообще государственныхъ податей.

На раскладку государственныхъ податей внутри губерній и уѣздовъ, съ надлежащею уравнительностію и справедливостію можно сдѣлать только на мѣстахъ посредствомъ губернскихъ и уѣздныхъ хозяйственныхъ управленій, состоящихъ изъ представителей мѣстности, несущей сборъ: слѣдовательно, кажется, вполнѣ справедливо и цѣлесообразно будетъ разложеніе подати между уѣздами губерніи ввѣрить губернскому хозяйственному управленію, а раскладку внутри уѣздовъ, между сословными обществами и отдѣльными землевладѣльцами по обществамъ—уѣздному управленію, на тѣхъ же основаніяхъ, какія установлены для раскладки земскаго сбора.

4) Затѣмъ едва ли полезно было бы допустить какое-либо прямое участіе мѣстныхъ хозяйственныхъ учрежденій въ дѣйствительномъ расходованіи общихъ государственныхъ суммъ, ибо а) расходованіе это принадлежитъ и теперь уже вполнѣ или частію, центральнымъ и мѣстнымъ правительственнымъ властямъ, завѣдывающимъ различными частями государственнаго управленія; б) нѣкоторые расходы удовлетворяются всегда неизмѣнно выдачею извѣстныхъ, разъ на всегда опредѣленныхъ суммъ; в) опытъ показалъ, что исполненіе нѣкоторыхъ государственныхъ расходовъ мѣстнымъ хозяйственнымъ управленіемъ, не ведя къ особенно полезнымъ результатамъ возбуждаетъ только безпрерывныя пререканія между этимъ управленіемъ и вѣдомствами, для потребностей которыхъ производятся расходы. Притомъ мѣстное хозяйственное управленіе, собственно для мѣстныхъ интересовъ создаваемое, не представляетъ, по свойству своему, и прочныхъ ручательствъ заботливости въ охраненіи выгодъ, ему чуждыхъ и интересующихъ не извѣстную мѣстность, а все государство. По всему этому, кажется, слѣдовало бы дѣйствительно исполненіе расходовъ, къ государственнымъ повинностямъ относящихся, предоставить вообще тѣмъ вѣдомствамъ, для потребности которыхъ дѣлаются эти расходы. Если же и допустить исполненіе подобныхъ расходовъ мѣстными хозяйственными управленіями, то не иначе, какъ по взаимному соглашенію ихъ съ тѣми вѣдомствами, потребности которыхъ удовлетворяются этимъ расходомъ, и

5) Хотя надзоръ и отчетность по государственнымъ повинностямъ должны вообще подчиняться правиламъ, для государственныхъ расходовъ установленнымъ; но по тѣмъ же причинамъ, которыя дѣлаютъ полезнымъ нѣкоторое участіе мѣстныхъ хозяйственныхъ учрежденій въ смѣтахъ на предметы государственныхъ потребностей, нельзя не признать и пользы участія этихъ управленій въ надзорѣ за исполненіемъ нѣкоторыхъ государственныхъ повинностей и въ разсмотрѣніи отчетности по симъ предметамъ. Не должно однако же дѣлать въ этомъ случаѣ изъ мѣстныхъ хозяйственныхъ управленій, имѣющихъ свое прямое назначеніе, какой-либо отчетной или ревизіонной инстанціи, и потому въ отношеніи государственныхъ повинностей, помянутыя учрежденія должны представлять лишь органъ мѣстнаго общества, могущій правильно и сознательно выразить общественное мнѣніе о томъ или другомъ хозяйственномъ вопросѣ. Въ этомъ смыслѣ казалось бы весьма полезнымъ: а) дать право мѣстнымъ хозяйственнымъ учрежденіямъ во всякое время заявлять правительству общія и частныя замѣчанія свои объ исполненія внутри губерній и уѣздовъ государственныхъ повинностей, преимущественно почтовой, дорожной и воинской; б) сообщать хозяйственнымъ управленіямъ срочную годовую, или трехлѣтнюю отчетность по означеннымъ повинностямъ, и замѣчанія, какія будутъ ими сдѣланы, принимать гдѣ слѣдуетъ къ разсмотрѣнію и соображенію. Для избѣжанія всякихъ въ семъ случаѣ замедленій и неудобствъ, по-видимому, всего лучше было бы означенные отчеты печатать и, въ такой формѣ, сообщать ихъ хозяйственнымъ учрежденіямъ, а затѣмъ въ послѣдствіи печатать, по крайней мѣрѣ въ губернскихъ вѣдомостяхъ, какъ замѣчанія мѣстныхъ учрежденій, такъ и послѣдовавшія по замѣчаніямъ объясненія и распоряженія. Приданіе этого рода дѣламъ печатной гласности можетъ лишь способствовать цѣлямъ правительства и облегчать ему, общимъ содѣйствіемъ, правильный надзоръ, дѣйствительный контроль многочисленныхъ и сложныхъ издержекъ, производимыхъ вдали отъ непосредственнаго наблюденія центральной власти.

giętą będzie. Nic przeto dziwnego, że w tym wirze sprzecznych wieści, gdy zwłaszcza żadne słowo stanowcze z ust Napoleona nie wyszło, gdy zdawało się że na chwilę chciał doświadczyć dokąd potok zdarzeń samopas puszczoną łodź doli włoskiéj zaniesie, umysły nie tylko ogółu, ale i baczniejszych widzów zatrwożyły się i dopytywać się zaczęły o słowo zagadki.

Wewnątrz kraju nurtowanego sprzecznemi widokami i potrzebami, społeczność nie mogła ułożyć się do równowagi. Najżywotniejsze pytanie, pytanie wiary, niepokojąc sumienie, nie pozwoliło wybrać pewnéj jednostajnéj drogi. Część narodu, powagą stanu, świętością powołania, nauką, światłem a prawie zawsze dobroczynnością ludowi zalecona, w niezmiernéj większości swych członków, już to z obowiązku sumienia, już to z uczucia przyzwoitości potępiała wszystko co rząd czynił. W takim stanie umysłów wydziwić się dosyć nie można, dojrzałości zdrowego sądu włoskiego ludu. Baron Ricasoli w tę jego dojrzałość uwierzył i stokroć błogosławiona ta jego wiara! Dzienniki powtarzają, że połączone w jednolitą całość kraje, wzdragają się i odpychają nowy porządek rzeczy, że pragną powrótu pod dawne rządy, tymczasem baron Ricasoli nakazuje w tych krajach nowe wojenne zaciągi, dzieli je na prefektury, urządza nowe przysądy i co może za najśmielsze poczytać należy, znosi klasztory, co w krajach neapolitańskich zdawało się rzeczą najniepodobniejszą w świecie. Rzecz dziwna, te wszystkie rozkazy wydawane jedne po drugich, spełniają się wówczas, kiedy według dzienników wstecznych, wojna domowa płonie i kiedy w inném nieprzyjaznem usposobieniu rządowi włoskiemu ludności, już jeden z tych dekretów wystarczyłby na wywołanie albo nieszporów sycylijskich, albo powszechnego powstania. Tym czasem ludność ufa cnocie Wiktora Emmanuela i nie pozwala sobie roztrząsać sprawiedliwości lub niesłuszności nawet wątpliwych dekretów, jakim jest np. dekret zniesienia klasztorów. Ludzie głębiéj oceniający ustanowienia społeczne, nie zupełnie wierzą w sprawiedliwość i pożyteczność niszczenia tego, co wieki zbudowały; sądzą oni, że istnienie tych ustanowień właściwie jest zostawić przyrodzonemu biegowi rzeczy; wszakże nie jeden zakon, w wiekach średnich utworzony, zniknął z powierzchni katolickiego świata, bo zabrakło mu sił życia, bo społeczność uznała, że obejść się bez niego może. Rzadko uprzedzanie działania czasu na dobre wychodzi, ale zdaje się, że w tym razie rząd włoski uległ natchnieniom przebiegłéj polityki. Jest to smutna prawda, ale prawda, że między duchowieństwem świeckiém a zakonném nigdy nie panowała czysta braterska miłość; że duchowieństwo świeckie jest i bardzo słusznie tego przekonania, że same wystarczy staraniu około zbawienia dusz, nigdy więc zmniejszenia klasztorów nie poczytywało za wielkie nieszczęście chrześcijaństwa. To na co Europa patrzyła usprawiedliwia duchowieństwo świeckie; ze zmniejszeniem bowiem zakonników, skoro zarząd posiadanych przez nich kościołów przeszedł w ręce duchowieństwa świeckiego, prawdziwa chwała Boża, prawdziwa nauka ludu w niczem nie ucierpiała, zabobon tylko stracił na swym uroku, ale czyż tego raczéj za korzyść niż za szkodę uważać nie należy? Jeżeli więc kościoły po zniesionych zakonach dostaną się w ręce świeckiego duchowieństwa, o ile rząd z jednéj strony przyczyni sobie zwolenników i skuteczniéj zaradzi oświacie ludu, o tyle uszczupli obóz najzaciętszych swych wrogów, bałamucących obywatelskie pojęcia ludu.

W takiém usposobieniu umysłów, zdawało się wielkiéj liczbie posłów, że wybiła godzina obalenia barona Ricasoli i ujęcia w swe ręce władzy. Szczęśliwym trafem pierwsze hasło wyszło z obozu feodalnego, który w żaden sposób uwierzyć nie chce i nie może, że dni jego panowania przeminęły; który nie pojmuje za co lud kochaćby go nie miał, lub przynajmniéj długim nałogiem wdrażany do posłuszeństwa, nie chciał być powolnym na jego rozkazy. Książe Proto wystąpił więc na parlament z obszerném, jadowitém, pełném kłamstw pismem, w którém rząd o złodziejstwo i okrucieństwo oskarża, nie przytaczając najmniejszego dowodu, za jedyne zaś lekarstwo, najczarniejszemi barwami odmalowanego stanu rzeczy, poczytuje powrót do dawniejszego politycznego podziału półwyspu i do dawniejszego rządowego trybu. Po złożeniu tego szalonego pisma, skoro postrzegł z jaką zgrozą je przyjęto, uląkł się własnego cienia, uciekł z Turynu i już z drogi, przewidując iż może być wygnanym z izby, przysłał zrzeczenie się poselskiego umocowania, ubolewając snać nad nierozumem narodu, że jego mądréj rady nie słucha. Ten niebaczny krok utrudnił zamiary zagorzalców, którzy napaść swoję na rząd nie pod białą ale pod czerwoną chorągwią przygotowali. Pokątnych porozumiewań się było wiele; zamierzono potrącić wszystkie najdrażliwsze struny i dumy narodowéj i niecierpliwości w odzyskaniu Rzymu i Wenecji i niedbalstwa rządu w uzbrojeniu i zadraśniętéj miłości własnéj najznakomitszych pracowników na polu niepodległości, jak Garibaldi i Cialdini, słowem nie zapomniano ani o jednym pierwiastku, jakie unosić, zapalać, trwożyć, oburzać lub upokarzać dusze ludzkie zwykły. Jawnie wystąpili jak oskarżyciele rządu dawni wychodźcy neapolitańscy; ludzie zapewne w młódszych latach pochopni do zacniejszych uczuć; na których czole cierpienie i tułactwo wycisnęło pieczęć patryotyzmu, ale którzy przeceniając własną zasługę, uznali siebie za pierworodnych synów kraju i sami sobie wydali przywilej kierowania jego dolą. Ta zarozumiałość obraża czułość obywatelską tych, co nie zeszli z nierównie trudniejszego stanowiska, pozostali w domu; nie chcą oni dać się wyzuć z praw, jakie im słusznie należą; nie chcą uwierzyć aby dla tego, że ogniska domowego nie opuścili, zamienili się w ilotów i że wygasło w nich wszelkie pojęcie pospolitéj sprawy. Potwarze odparli pogardą i odrzucili zuchwałe roszczenia. Dlatego też poślubili zasady, któremi rząd się kieruje i umyślili poczciwie i szczerze go wspierać.

Baron Ricasoli wiedział o tych wszystkich obrotach; wcześnie uzbroił się do czekającéj go parlamentowéj walki, a po powrócie pana Ratazzi przekonawszy się, że w tym mężu stanu, nie przeciwnika ale sprzymierzeńca mieć będzie, wszystko tak usposobił, aby każdy zarzut zwycięzko odbił, każdą trwogę ukoił, i aby narodowi obwieścił, że rząd doprowadzi go do najgorętszego celu pragnień, t. j. do posiadania Rzymu i Wenecji.

Co do stosunków zewnętrznych, o ile lakoniczność telegraficznéj depeszy rzecz wyrozumieć dozwala, baron Ricasoli zapewnił, że stosunki z Francją są najlepsze, że przeobrażenie papiestwa we wspólnéj zgodzie obu krajów francuzkiego i włoskiego bez użycia przemocy ale w drodze przekonania do skutku doprowadzone będzie. Jako dowód rzeczywistéj przychylności cesarza dla sprawy włoskiéj przytoczył, że wojska francuzkie działając w obrębach państwa kościelnego, wytępieniu zbójectwa dopomagać będą. Co do stanu wewnętrznego królestwa, baron Ricasoli twierdzi, że ten jest względnie pożądanym.

Minister wojny ze swojéj strony obawę przedstawicieli narodu uspokoił, bo najdowodniéj przekonał, że do marca Włochy mieć będą 300,000 wojska pod bronią; że rząd liczy na dzielność byłego wojska południowego i byle Garibaldi chciał przyjąć nad niem dowództwo, łatwo zastosowawszy się do istniejących już ram półkowych zebrać je w najprędszym czasie w ilości 40,000 zbrojnych. Gwardja narodowa wynosi 120,000 ludzi, odwoławszy się zaś do zapału ludowego, pół miljona walczących na wiosnę mieć łatwo; o dostatecznéj ilości broni i zapasów ubiorczych rząd nie zapomniał. Minister marynarki ze swojéj strony zapewnił, że wkrótce flota włoska w dwójnasób przewyższy flotę austryjacką.

Powyższe objaśnienia z wdzięcznością przyjęte zostały przez izbę i naród z wdzięcznością je przyjmie. Garibaldi był w Turynie; wzmianka o nim ministra wojny dowodzi, że samotnik kaprerski rząd zrozumiał i że czekać będzie na jego wezwanie, kiedy ma stanąć na czele swych ochotników i prowadzić ich do zwycięztwa.

W dzisiejszym numerze Kurjera czytelnicy znajdą kilka ważnych wiadomości. Pod Francją pocieszający jest obraz potęgi zbiorowéj, do jakiéj dochodzą w tym kraju stowarzyszenia wzajemnéj pomocy. Znaczenie, jakie cesarz tym stowarzyszeniom nadaje, troskliwość o ich wzrost tak jawnie przez hr. Persigny udowodniona, okazują, że przychodzi nakoniec błoga epoka, w któréj zasady chrześcijańskiéj miłości bliźniego, staraniem rządu rozciągnąć się mają na całe narody. Sprawozdanie komissji tém godniejsze jest pilnego odczytania, im pożądańszém byćby powinno zaprowadzenie podobnych stowarzyszeń. Wprawdzie kościoł katolicki oddawna już zagaił zbawienną myśl bractw rzemieślniczych, które wiele dobrego czyniły i czynią, ale ścieśnione w obrębach pojedyńczych rzemiosł mają pewny pierwiastek odosobnienia, niedozwalającego spłynąć się im w jedną zbiorową siłę, im daléj sięgającą, tém dzielniejszą w swych skutkach.

Inne sprawozdanie złożone cesarzowi przez ministrów spraw zagranicznych i wojny, bez wątpienia zostanie wybornie przyjętem przez całą francuzką ludność. W ciągu wojny w Chinach, w skutek zdradliwéj zasadzki sześciu Francuzów postradało życie, ośmiu odarto z własności i osobiście pokrzywdzono. Przy zawarciu traktatu, nie zapomniano o tym szczególe; Chińczycy zmuszeni zostali do zapłacenia półtora miljona franków, które teraz rozdzielono między spadkobierców zabitych i ośm osób co wyżyły. Taka opieka rządu, pięknie go zaleca miłości ludu a pośpiech z jakim to uczyniono, świadczy o porządku i pracowitości w ministerstwach.

Z Austrji dochodzące wiadomości są na pozór z sobą sprzeczne, i jakby odbiciem tego chaotycznego bytu, w jakim nurza się jeszcze to państwo, z któreg wypłynąć mu tak trudno. Oto obok niewytłumaczonego jeszcze urzędowie napadu na Suttorinę, obok zaprowadzenia rządów doraźnych w Węgrzech i Siedmiogrodziu, izba poselska rady cesarstwa obraduje najswobodniéj nad dwoma prawami wolności druku i bezpieczeństwa domowego ogniska. Czytelnicy znajdą w dzisiejszym Kurjerze treść rzeczonych obrad. Rzecz ciekawa, czy zagłosowane przez izbę prawa wytrzymają próbę ognia izby panów i ministerjalnego przyzwolenia!

Włochy.

Genua, 28 listopada. Rzemieślnicy, jako to: mularze, kotlarze, stolarze, piekarze, makaroniarze, zawiesili swe prace. To ich postanowienie nie ma żadnéj politycznéj przyczyny, ale pochodzi ztąd tylko, że właściciele wymagają zbyt wiele godzin pracy, zupełnie niewymiernych błahéj zapłacie; mogłoby przy pierwszym zdarzeniu przybrać zatrważające znamię, gdyby władza miejscowa nie wdała się w pojednanie zwaśnionych stron. Jakoż zdaje się, że dzięki wpływowi syndyka genueńskiego, już przyszło między niemi do porozumienia.

Gdyby nie ciepły klimat Genui, mogłoby się zdawać, że jest miastem północnem, tyle tu widać Węgrów i Polaków w ich świetnych narodowych strojach. Napływ nieustanny wychodźców; ćwiczenia wojska włoskiego, bo żołnierzom nie dają spoczynku, aby o ile można najprędzéj uzupełnić wojskową ich naukę; wszystkie prace przez zarząd wojskowy nakazane w odlewniach, gdzie dzień i noc odlewają się kule, działa, moździerze, haubice, i t. d.;—każą wróżyć o wojnie na wiosnę.

Kossuth mieszka w Albaro, niedaleko Genui, zapadł na zdrowiu i z tego powodu zamknął drzwi przed Węgrami, którzy go ciągle oblegali w jego ustroniu.

Wysyłanie od czasu do czasu wojsk do Neapolu nie ustaje. Parostatek *Miasto Lyon*, odpływający dzisiaj, przewozi znowu jeden pułk. Statki przewozowe *Brazylja* i *Przyszłość*, własność spółki marsylskiéj Touache,—zostały najęte przez rząd włoski, mocą odnowionego kontraktu, aż do końca marca 1862 r.

Jen. Bixio, którego ranę miano za niebespieczną, ma się tak dobrze, że za kilka dni ledwie ślad postrzału zostanie.

Oo. kapucyni i inni zakonnicy, są w przestrachu. Mówią, że klasztory czasowie zamienione będą na koszary. Łatwo pojąć przerażenie ojców, którzy będą musieli opuścić, jeżeli projekt dójdzie do skutku, klasztory położone w cudnie pięknych miejscach i szukać gdzie indziéj przytułku.

Komitet genueński Przezorności, ma w krótce ziścić myśl swojego dostojnego prezesa jenerała Garibaldi, przez wydawnictwo nowego dziennika pod nazwą *Rzym i Wenecja.*

Zapowiadają wydawnictwo nowego pisma tygodniowego, które wyłącznie ma roztrząsać zadanie rzymskie, zawiadowcą jego ma być O. Passaglia, spółpracownikami zaś księża Liverani, Parfetto, oj. Izaja i t. p.

Królewicz Otton, syn Wiktora-Emmanuela, znajduje się teraz w Genui, gdzie ma przepędzić zimę, bo klimat turyński jest dla niego za ostry.

Tyryn, 29 listopada. Wczoraj p. Ricasoli na uczynione sobie zapytanie w senacie, o stanie Włoch południowych, odpowiedział: że, udawał się do rządu francuzkiego o oddalenie Franciszka II z Rzymu i że jest wielce zadowolony z udziału, jaki Francja przyjmuje w tym przedmiocie. Odpowiedź ta nie była zupełnie jasna, bo prezes rady nie wytłómaczył się co do skutku rozpoczętych w tym względzie rokowań.

CZTERY IDEAŁY.

(KARTKI Z ŻYCIA JMĆ PANA FULGENTEGO).

wydał

Zbigniew.

(Trzeci ideał).

Miłość moja.

(*Ciąg dalszy, ob. N. 93*)

Emil. Prawdziwie, ze smutkiem wyznać potrzeba, że dziś już wszystko przekwita, nawet dowcip Francuzów, nawet ekscentryczność Anglików, wszędzie powszedniość, powtarzanie się, czczość, nic już zabawić nie potrafi!...

Szkielet. 2-gi. Eh bien! czy się spodziewasz jeszcze jakiéj świeżéj mądrości? jakiego dowcipu nie przetrawionego przez wszystkie głowy?... Ha! ha! Mr. Guizot père, s'écrie dans le dernier numéro de la Revue de deux mondes: „Où est donc la maison du sage?“ a gdy nikt mu nie wskazał palcem, zaprowadził do siebie!... Można go naśladować, panowie!

Emil. Snać ludzkość usłuchała Jena Paul'a, „non multa, sed multum.“ On bowiem głośno twierdził, że najmędrsza głowa znikczemnieje przez zbytek przedmiotów, wyobrażenia zacierać będą wyobrażenia, i tylko głodem trawić się musi, i tylko tęsknotę rodzi, co jak aura seminalis uprawia zaród umiejętności. Et par conséquence, chcąc być świeżym w mądrości, trzeba nic nie umieć.

Szkielet. 1-szy. Emilku jesteś erudytą!.. z czasem możesz nam zastąpić lorda Erskine, którego Anglicy dla jego wymowy i pamięci nieporównanéj nazwali: „The eagle of the english bar“.

Szkielet. 2-gi. Na końcu będziemy się zjeżdżać do Emila, by nam jak papa Guizot prawił nowe rzeczy!!...

Szkielet. 3-ci. Już to jego choroba pragnienie nowości i wrażeń... z czasem zachoruje na miłość!!

Emil. Nie zapieram się tego, że dla mnie powszedniość jest śmiercią.

Jeden z Melanch. Czy prawda, że w Westminsterze niema nagrobku Stern'a, Swift'a i Pope'a?..

Melancholik 2-gi. Przecież wiesz, że ci byli Irlandczykami, jakżeby więc mogli mieszać swoje cienie w przybytku czystych cieniów angielskich! (Tu w nawiasie powiem, że to był ich jedyny i ulubiony przedmiot rozmowy, o sarkofagach, katakumbach, nagrobkach, pomnikach, więcéj o niczem nie gadali).

Melanch. 1-szy. A lord Bajron ma pomnik?

Melanch. 2-gi. Bajron z powodu religijnych opinij został ztamtąd przez kapitułę wyłączony...

Kataleptyk (przerywając wycinanie) A Ben-Johnson, mój ulubiony poeta dramatyczny, czy ma jaki napis Edwardzie?

Melanch. 2-gi. Najszczytniejszy, jaki genjusz zyskać może, bo ochrania od dwu-wykładności i szyderstwa, te tylko słowa: „O rare Ben-Johnson.“

Kataleptyk. Ja sobie każę taki wyrznąć!...

Szkielet. 1-szy. A przypominasz Edwardzie pomnik Addisona, wystawiony w postaci filozofa greckiego, trzymającego w jednéj ręce zwój pargaminu, drugą przykładając do piersi, u dołu w płaskorzeźbach muzy w żałobie! jest on dłuta Westmacotta i czyni mu zaszczyt.

Melanch. 2-gi (którego zwano Edwardem). O, pamiętam nawet ów napis trywjalnéj formy, a wielkiéj treści:

„Life is a jest and all things show it,
„J thought it once — but now J know it.“ (*).

Melanch. 1-szy. Jak to pięknie umieć i z poza grobu żartować z życia!...

Emil. Zmieńmy panowie przedmiot rozmowy, bo gość nasz wyraźnie się nudzi.

Wszyscy Szkieletowicze po raz pierwszy spójrzeli na mnie, a bracia Melancholicy aż się zastanowili w swojéj przechadzce i zdumionym wzrokiem mierzyli człowieka, którego podobna rozmowa mogła nudzić!

Ja. Bardzo proszę nie robić sobie żadnéj subjekcji i nie zwracać uwagi, że jestem.

Powiedziałem to umyślnie z naciskiem i intencją. Wszakże nikt nie przyjął to za alluzję i sumiennie stosowali się do mojéj rady, nie zważając wcale na moją obecność.

W tém, hr. Cezar Strępć i jeden Szkieletowicz, pokładłszy uroczyście kije na bilardzie, zbliżyli się do nas, gra już była skończona.

— Emilku curasao! — zawołał Cezar — w gardle mi wysycha, trzeba wilgoci.

Gospodarz natychmiast spełnił życzenie.

— Jakże się dziś wesoło bawimy — rzekł z kolei nowo przybyły Szkieletowicz — dawno już nie byłem w tak dobrym humorze.

— Cieszy mnie to mocno — odrzekł Emil ściskając z podziękowaniem rękę mówiącego, jak człowiek, któremu powiedziano grzeczność.

— Co to jest? — myślę sobie — czy ci ludzie drwią jeden z drugiego? czy też to naprawdę taka ich wesołość?... A toć i w trumnach mogą używać téj saméj wesołości.

Następnie zbliżyło się do nas nowych dwóch od stolika kartowego, hr. Brutus Strępć i Szkieletowicz. I wszyscy zaczęli się przechadzać po salonie, milcząc, ziewając lub paląc sygara.

— Co jutro będziemy robić? — zapytał hr. Cezar.

— Rano mamy polowanie u Erazma, a wieczór u Szkieletowiczów— zawyrokował Emil.

— Zgoda! — zawołali Samokost i Strępcie.

Szkieletowicze ani słowa nie rzekli, co znaczyło, że radzi.

— Jakie to miłe wrażenie, kładąc się spać — mówił Szkielet. 2-gi — myślić sobie, że już, już znowu jednym dniem mniéj do dźwigania na plecach... tak to codzień ubywa ciężaru z konieczności, a i na wypadek coś liczyć można.

— Zapewne, tylkoż „na wypadek“ — odparł Szkielet. 1-szy — bo hojność przyrody niepomiarkowana... c'est drole, kazać człowiekowi nudzić się przez lat jakich czterdzieści, pięćdziesiąt, a czasem i siedmdziesiąt. C'est à devenir fou!...

— Avec un peu de bonne volonté, można jakokolwiek skrócić ten czas — zrobił uwagę hr. Cezar.

— Proh pudor! — odezwał się energicznie hr. Brutus — poczciwe ludziska tak się wysilają by „nas“ ubawić, tyle robią głupstw i śmieszności, że doprawdy, byłoby niewdzięcznością z naszéj strony nie okazać im, że „nas“ zajmują i bawią!!... trzebaż coś czasem zrobić i dla ludzkości!... — dodał sentencjonalnie.

— Nudę przesadzacie panowie — rzekł patetycznie hr. Samokost — mając kapitały, fabryki i zdrowie, można się nie nudzić i żyć, z tą myślą, że ród nasz nie wygaśnie, jest to zawsze jakaś przyjemność!..

Wszyscy zrobili grymas, mający reprezentować uśmiech, ale nikt nic nie odrzekł.

— Fichtre! — przerwał milczenie Cezar — czemuż się nie żenisz, Erazmie, mając kapitały, fabryki i zdrowie?!

— Zawsze dość czasu na niewolę — odrzekł spokojnie pytany.

— Ha! są jeszcze inne przyjemności w życiu — zagadnął filozoficznie Cezar — jako to: dosiąść wyścigowca na turfie, wygrać zakład z jakim sportsmenem i... straciwszy wszystko ożenić się bogato — to są miłe wrażeńka, dodają apetytu i humoru!...

— Szczęśliwy jesteś — odrzekł uroczyście Szkieletowicz 1-szy, masz jeszcze jakieś pragnienia i żądze, a ja!... a my!... I ziewnął okropnie.

— Panowie! — zawołał nieco crescendo Emil, co zwróciło powszechną uwagę — powiedzcie jakimby sposobem, jakim cudownym środkiem obudzić w sobie jakąś iskrę życia, pragnienia, woli i czegoś, co to zmusza do „czynu“. A, gdyby znalazł się jaki cudotwórca i obudził to wszystko choć na godzin kilka w moich piersiach, darowałbym mu resztę dni mego żywota. Mówcie co chcecie, ale to być musi przyjemnie czegoś pragnąć! coś kochać! czegoś żałować!

I widziałem wyraźnie, jak mu z oczu błysnął promień zazdrości czy bolu.

Kilka odpowiedzi zaklekotało, alem ich nie słyszał, nie rozumiał, zdało się bowiem, że to kości umarłych starły się ze sobą, pustka grobowa wiała zewsząd i śmiertelnym całunem nicestwa okrywała moje członki, dresz febryczny przebiegał po za skórą, w głowie szumiało... dzwoniło, a ręce paliły się jak w gorączce i nie wiedząc co robię, co mówię jak nieprzytomny zawołałem ponuro:

— Jest środek, ja wam podam!

— Słuchamy! — odrzekli chórem marszu żałobnego.

— Zrzucić tę pleśń, otrząsnąć tę strupieszałość, którą dziś przesiękli jesteście, rozbudzić w sobie miłość bliźniego i do pracy, do czynu, do działalności dla dobra powszechnego, a wówczas chyba ziemia oczyszczona wyda czystsze westchnienie ze swego łona, z obłoków wonna rosa upadnie i w powietrzu rozproszy się miazma odrętwienia... wówczas! o wówczas i pokolenie nowe z życiem, wolą, pragnieniem i miłością zamieszka tego nowego planetę!...

— Kwakier! — syknął głos jeden.

— Jakobista! — dodał drugi.

— Terrorysta!

— Rewolucjonista!

— Najprędzéj „chłop“ dorzucił ze zgrozą hr. Samokost.

Emil, gdym skończył, przystąpił żywo do mnie, i serdecznie ściskając za rękę: — Dziękuję, dziękuję — wymówił z cicha, kiedyś mówił z takim entuzjazmem, doznałem coś nakształt bicia serca... to taka miła sensacja, a dawno już dawno, jéj nie doznałem z przyczyn moralnych.

(D. c. n.)

(*) „Życie i wszystko fraszka! takem myślał za życia, a teraz przekonałem się, żem prawdę myślał.“

P. Pisanelli, członek większości, złożył dziś na stole izby projekt do prawa, o zawieszenie dekretu urządzenia sądownictw w kraju neapolitańskim. W ogólności zarzucają ministrowi zbyt porywcze przemiany, bez dołożenia się parlamentu. P. Miglietti nie odmawia wejścia w pewien rodzaj układu, gdyż oświadczony opór przeciw poczynionym przezeń rozporządzeniom, nie pochodzi od posłów strony lewéj, ale od wszystkich w ogóle przedstawicieli neapolitańskich.

Wszystkie doniesienia aż po dzień 24 listopada o zaciągu 36,000 ludzi pod chorągwie w neapolitańskiem, są wyborne; wszędzie powywieszano listy obowiązanych do służby wojskowéj, z oznakami prawdziwéj radości ludowéj. Tylko w Sant Giovani, w Feduccio, tuż za bramami Neapolu, gromada kobiét podmówiona przez księży chciała zawichrzyć spokojność i przeszkodzić ciągnieniu losów, naznaczanemu na d. 30 listopada; ale gwardja narodowa łatwo ten rozruch poskromiła.

Pobór wojskowy popisowych z roku 1840 i 1841 w Sycylji, w Piemoncie, Emilji, Marchji i Umbrji i pobór 36,000 Neapolitanów, dostarczy ministrowi wojny dostateczną ilość ludzi, na uzupełnienie 5-i 6-ych drużyn w bataljonach i na utworzenie nowych pułków.

Potrzeba więc będzie mnóstwa podoficerów; minister wojny upoważnił zatém dowódzców pułkowych do mianowania kapralami, sierżantami i podoficerami, porządniejszych żołnierzy z rozwiązanego wojska burbońskiego, którzy stawiąc się w czasie przepisanym, weszli pod chorągwie włoskie w stopniu prostych szeregowców.

Tym sposobem nie ubliżając w niczem uprzednim przepisom ministerstwa wojny względem tych, co we właściwym czasie nie stawili się przed władzą wojskową, otwiera się dla nich droga wejścia znowu w szeregi bez przeszkody, z powodu ich dawniejszego postępowania i rozpoczęcia na nowo służby.

Jen. Campana przybył dziś z Turynu, dla obejrzenia twierdz i zasobów wojennych w krajach neapolitańskich.

Rząd wysłał do Anglji biegłego oficera, dla zamówienia 12 łodzi kanonierskich i 10-ciu szalup.

Na warstacie Castellamare zaczęto budowę nowego okrętu. Ministerstwo zakupiło za 10 miljonów franków, strzelby przeznaczone do uzupełnienia uzbrojenia 250,000 gwardji narodowéj neapolitańskiéj.

Handel wszędzie ożywiać się poczyna; jutro bank neapolitański zmniejszy opłatę od zaliczeń z $6\frac{1}{2}$ na $5\frac{1}{2}$ od sta; kassa wypłat poczęła także przyjmować na zakład bilety rent włoskich na ukaziciela.

Jeneralny prokurator Trombetta kazał zawczoraj zabrać w redakcjach nowe dzieniki reakcyjne: *Cattolico*, *Suffragio universale*, i *l'Incivilimento*. Wszyscy zwolennicy wolności ogólnéj nie mogą pochwalać objawów ludowych przeciw spiskowemu dziennikarstwu; ale z całego serca pochwalają urzędowe postępowanie władzy, bo lud ma prawo dopomnieć się o zadośćuczynienie.

Sprawa przeciw napastnikowi, który rzucił się z nożem na prezesa banku Avitabile, została rozpoczęta.

Dekret rozciągający dziesięcinę wojenną na kraje neapolitańskie, tudzież dekret znoszący klasztory, dobrze w Neapolu przyjęto.

Rząd z powodu znakomitych zasług, jakie niektóre zakony składają przez zdrowe nauczanie młodzieży, przez opatrywanie chorych i inne uczynki miłosierne,—dozwolił pewnych wyjątków w zniesieniu klasztorów: 1-e *Szkół pobożnych* Barnabitów, Braci szkół chrześcijańskich, Bonifratrów, Salezjanek, Siostr miłosierdzia; po 2-e, czterech innych klasztorów miasta Neapolu: Teatynów, Św. Pawła, Hieronimitów, Moretti, Chińczyków; po 3-e, jednego klasztoru w prowincji Terra de Lavore, sławnego opactwa Monte Cassino; po 4-e dwóch innych klasztorów w prowincji salernitańskiéj: Benedyktynów de la *Cava* i kartuzów *św. Wawrzyńca di Padula*; po 5-e, jednego klasztoru w Kalabrji Paolitow *di Paola*.

Te nieliczne wyjątki uczynione są bardzo rozsądnie.

Gdyby rząd nie posiadał za sobą ogromnéj większości, nie mógłby pewnie jednocześnie znosić klasztorów, wprowadzać podatku wojskowego i popisywać 36,000 wojska, tudzież rozwiązywać sądów; wówczas kiedy legitymiści europejscy wysyłają swoich junaków jako to: Margrabiego Trazegnies do Sory, Christena do Neapolu, Lagranga do Abruzzów, Borgesa do Kalabrji i Langlois do Bazylikaty.

Zresztą te przybłędy z całego świata, którzy tak haniebnie zespalają się ze zbójcami i zbrodniarzami potępionymi przez sądy, jedynym pierwiastkiem miejscowym co nie przeciw rządowi ale przeciw społeczności powstaje, wyświadczają sprawie Włoskiéj wielką usługę w oczach części niechętnéj téjże sprawie, Europy, która nie będzie już mogła oskarżać *Tysiącznego Marsalskiego zastępu*, że obalił tron burboński wbrew woli narodu.

Turyn, 30 listopada. Dziennik medjolański *Pungolo* (Bodziec) otrzymał list z Turynu, według którego prezes rady ministrów zażądał objaśnień od ambasadora angielskiego, o czynny udział jego rządu w rozruchach neapolitańskich, przez przewożenie band reakcyjnych na okrętach angielskich i wylądowanie ich na brzegach włoskich. Ambasador angielski odpowiedział, że najniesłuszniéj rząd jego jest o to oskarżany; dla dowodniejszego okazania, że się to dzieje wbrew jego woli i wiedzy oświadcza, iż wolno jest rządowi włoskiemu chwytać na morzu podobne przewozowe statki, choćby pod flagą angielską, —zabierać je lub zatapiać według własnéj woli, uważać za jeńców nie tylko znajdujących się na ich pokładach reakcjonistów, karać śmiercią nietylko tych przybłędów ale nawet dowódzców i całe załogi okrętowe; a rząd włoski może być pewnym, że Anglja ani się o nich upomni, ani z tego powodu nie zmieni najprzyjaźniejszego względem Włoch usposobienia.

PAŃSTWO RZYMSKIE.

Dziennik paryzki *Czas* otrzymał następny list z Rzymu, pisany d. 21 listopada:

Nakoniec mogę bezwarunkowo pochwalić jednego z duchownych włoskich, który świeżo podniósł głos w sprawie rzymskiéj; mówię o księdzu Perfetti, byłym bibljotekarzu szkoły głównéj *La Sapienza*. Dzieło jego *O nowych warunkach papiestwa*, jest dziełem wzniosłéj głowy, samorzutnego i głębokiego myśliciela, dziełem pod każdym względem znakomitém. Praca jego mniéj narobi hałasu, niż pisma księży Liverani i Passaglja; bo naprzód ukazała się, gdy uwaga zwrócona jest w inną stronę, a potém będąc dziełem prawdziwie silnem, pomyślanem logicznie i prawie racjonalnie, nie może działać dostępnie na ogół.

Ogólna treść tego pisma jest następna: Ci starcy są mumjami w pośród żyjącego świata; życie nieodzownie śmierć pokona. Konieczny rozwój takiego założenia jest oczywisty. Już tu nie chodzi o żadne pojednanie; próżne są prośby do ojców kościoła IV wieku, aby podzielali zdanie nowoczesnéj społeczności; należy rzucić na stronę scholastyczną teologję i dysputy uczonych doktorów pod Minerwą; cała ta machina, ujęta w silne dłonie filozofa, jasno widzącego skąd biorą źródło dzieje i dokąd dążą. W pośród straszliwych naiwności, przy pomocy których zbliża się panowanie zdrowego rozsądku i swoboda kościołów w wolnych społeczenstwach, szczęśliwy jestem, iż mogę pozdrowić prawdziwego męża myśli i pewny jestem, że *Czas*, jego redakcja i jego czytelnicy zgodzą się w tém zemną.

Zwracam więc uwagę na pracę księdza Perfetti i wzywam do zapatrywania się na jéj twórcę, jak na człowieka, który może nie otrzyma krzyża *śś. Maurycego i Łazarza*; ale który obudzi spółczucie wszystkich ludzi wyższego polotu myśli.

Jest to jeszcze ksiądz młody, był on sekretarzem kardynała Marini. Od kilku lat pracował jak dozórca bibljoteki w Sapienza, i uchodził za najuczeńszego w tym ogromnym zakładzie. Dwa miesiące temu, postrzegłszy, że był podejrzanym i czując, że nie bez powodu, wyniósł się do Florencji. Tam wyszła na świat jego książka i ztamtąd przysłano mi jéj egzemplarz. Uprzedzam, że to książka względnie radykalna, nie otrzyma rozgłosu pism co ją poprzedziły.

Dużo tu mówią o kongresie; następne okoliczności dały do tych rozmów powód. Wypracowano gruby memorjał za konfederacją włoską. Cesarz Napoleon miał powiedzieć, że z miejsca swojego nie sprzeciwia się kongresowi. Nakoniec obudziły się jakieś nadzieje w Kwirinalu, na Watykanie i Bóg wie gdzie jeszcze. Czy podobna wierzyć aby to była myśl szczera; czy raczéj nie jest wynikłością uprzejmego postępowania.

Wszyscy mówią o kongresie, ale nikt z ludzi rozsądnych i spokojnie oceniających rzeczy, nie może temu wierzyć i nie wierzy.

Francja.

Paryż 29 listopada. Główném zdarzeniem dzisiejszém jest znaczny upadek papierów na giełdzie, skutkiem którego kredyt prawie wszystko stracił, co zyskał na wejściu pana Foulda do gabinetu. Nadto do tego upadku przyszło z Londynu, gdzie kursa zniżyły się z powodu gwałtu domierzonego przez wojenny amerykański okręt, nad parostatkiem. Wprawdzie w Paryżu upadek nie był tak znaczny jak w Londynie, lecz należy obawiać się, że nie jest jeszcze blizkim końca. Pogłoski przemagające na giełdzie, nie wiadomo dla czego, naprowadzają na myśl walki między Anglją i Francją, oraz że cesarstwo żywi zgubne zamiary względem zamorskiéj swojéj sąsiadki. W takiém przypuszczeniu, że Francja zostanie wierną podaniom odwiecznego spółzawodnictwa, łatwo wnioskować, że oświadczy się za Amerykanami i skorzysta z kłopotów Anglji, aby dać jéj uczuć w Europie całe brzemię swojéj nienawiści. Ale jest to anachronizm i gruba nieświadomość, bo przypuszczając nawet, że między rządami londyńskim i washingtońskim wybuchnie wojna, udział w niéj Francji jest nadzwyczaj wątpliwy; nie stanie ona na stronie jéj przeciwników, ale raczéj wystąpi w rozjemstwie między Stanami amerykańskiego lądu, Polityka Francji powinna być neutralną i można być pewnym, że w tym względzie nie zawaha się ani na chwilę. Jeśliby więc giełda zdrowo patrzyła na rzeczy, spokojność wróciłaby bardzo prędko; ale zastrasza ją udana trwoga angielskich spekulatorów.

Rozbiegła się tu wieść wielkiego znaczenia, jakoby Słowianie Węgier północnych t. j. zamieszkujący Karpaty, upoważnili organ swojéj narodowosci *Wedomosti Pesto-budyńske* do ogłoszenia, że postanowili utrzymać najściślejszy związek z Austrją i prędko wyprawić swoich przedstawicieli na parlament wiedeński. *Monitor powszechny* coraz widoczniéj sprzyja Austrji i w ostatnich listach swoich twierdzi, że stosunki węgierskie przybierają pozór umiarkowania i chęci porozumienia się z rządem.

W sferach politycznych mówią, że p. Achilles Fould zupełnie pogodził się z hr. Walewskim, przez pośrednictwo osobistego sekretarza cesarskiego, pana Mocquart. Przekonano się nakoniec, że nowy minister skarbu, bynajmniéj nie myśli zająć przeważnego stanowiska, jakie niegdyś przywłaszczył był sobie Kazimierz Perier, o jedno mu tylko chodzi, to jest: być że tak powiemy jeneralnym kontrolerem państwa i najtroskliwiéj czuwać nad prawidłowością rozchodów we wszystkich wydziałach.

Paryż 1 grudnia, Monitor powszechny umieścił obszerne sprawozdanie o stanie towarzystw wzajemnéj pomocy, złożone cesarzowi przez wyższą kommisję zachęty i dozoru.

Rzeczone sprawozdanie obejmuje następne działy:

Wypadki ogólne za rok 1860-ty.

W d. 31-m grudnia 1860-go, istniało 4,327 stowarzyszeń wzajemnéj pomocy, liczących 559,820 członków, między którymi 419283 mężczyzn i 75400 niewiast.

Majątek ogólny towarzystw wynosił 25,404,037 fr. 77 cent.

Przychod roczny doszedł do 9,206,751 fr. 14 cen.

Dochody przewyższyły wydatki na 2,141,197 fr. 23 cent.

W porównauiu tych liczb z liczbami roku przeszłego okazuje się: że w r 1860-m liczba stowarzyszeń powiększoną została o 209, liczba członków o 25,581, a pomnożenie majątku wyniosło 2,445,386 fr 4 cent.

Liczba chorych, dni choroby i śmiertelności.

W upłynionym roku liczba chorych i dni choroby była nieco mniejszą niż w r. 1859.

Liczba chorych przedstawiła 127,896 osób; przypadło więc na 100 osob należących do towarzystwa, 26 chorych.

Zapłacono chorym za 2,394,662 dni choroby.

Liczba śmiertelności doszła do 5,869.

Te liczby dowodzą najwymówniéj prawdziwego pożytku tego rodzaju stowarzyszeń. Wyrobnicy obojéj płci, płacą drobną składkę, a w dniach choroby lub kalectwa, otrzymują taką lub nawet większą pomoc pieniężną, jaka w stanie zupełnego zdrowia stanowi ich dzienny zarobek. Tak więc choroba nie doprowadza wyrobniczéj rodziny do nędzy. Stowarzyszenia, które w tak ogromnéj ilości pracują na całéj przestrzeni Francji, mają prawo prócz składek przyjmować dary dobrowolne; cesarz uposażył majątek towarzystw wzajemnéj pomócy 10-cią miljonami fr., dla zachęty zaś tych, którzy dali dowody szczególniejszéj gorliwości o pomyślność instytucji wzajemnéj pomocy, przeznaczył do rozdania corocznie, po 2 krzyże legji honorowéj, po 26 medalów złotych, 104 medale srebrne, 173 medale brązowe i 14 wspomnień zaszczytnych.

Hr. Persigny, prezes kommisji w następny sposób kończy swoje sprawozdanie:

„Takie są n. panie prace i otrzymane korzyści 1860 roku. Kommisja wyższa, składając je przed oczy waszéj c. m. czuje się szczęśliwą, że może przypisać ich zasługę przezornemu rosądkowi ludności wyrobniczéj, poświęceniu ludzi cnotliwych wspierających ją swém spółdziałaniem i wspaniałéj pomocy rządu, który wdaje się w czynności towarzystw wzajemnéj pomocy, nie dla tego, aby potężną swą ręką, zastępował miejsce indywidualnéj sprężystości, ale aby pojedyńcze osoby zachęcał do zostania silniejszemi, szczęśliwszemi i lepszemi.“

Dnia 3 grudnia Monitor powszechny pisze:

Znaczna liczba dzienników mówiła o mniemanéj podróży naj. cesarzowéj do Nizzy; ta wiadomość jest zupełnie bezzasadną.

Dnia 4 grudnia. Senat ogłosił następny porządek dzienny: o godzinie 2-éj ma zebrać się w biórach i mianować kommisję do rozstrząśnienia projektu uchwały senatu, zmieniającéj art. 4 i 12-ty uchwały senatu 25 grudnia 1852 r.

Minister spraw zagranicznych i wojny złożyli cesarzowi sprawozdanie o wynagrodzeniu zastrzeżoném dla ofiar, lub dla rodzin tych co ucierpieli przez zbrodnię popełnioną d. 18 września 1860 roku w Tang Tchéon następnego brzmienia:

„Najjaśniejszy panie,

„Według warunków traktatu pokoju, zawartego z rządem chińskim. zastrzeżono na rzecz ofiar lub ich rodzin, zbrodni popełnionéj 18 września 1860 r. w Tang-Tchéon, wynagrodzenie.

Stosownie do rozkazu waszéj c. m. d. 16 marca 1861 roku, rozkład tego wynagrodzenia został powierzony kommisji, pod prezydencją jenerała dywizji Soumain, złożonéj zaś z pp. Noël wice dyrektora w ministerstwie spraw zagranicznych; barona Bondurand intendenta wojskowego; Le François pułkownika artylerji gwardji; Susbielle, pułkownika 37-go pułku linjowego; De Chénier, naczelnika biura sprawiedliwości w ministerstwie wojny; d'Huec de Monségou, podintendenta wojskowego pierwszéj klassy, sekretarza.

Rzeczona kommissja, zgromadziwszy się dnia 2-go kwietnia, zajęła się przedewszystkiém ułożeniem listy ofiar, stosownie do raportów jenerała de Montauban.

Lista zabitych wyniosła: 8 osób, a między nimi trzech oficerów, 4-ch żołnierzy i księdza Deluc Dominika, missjonarza apostolskiego w Chinach. Wyżyło 8-m osób, między którémi p. d'Escayrac de Lauture, członek missji naukowéj i pięciu żołnierzy.

Wynagrodzenie chińskie wynosiło 200,000 taelów, które zamienione na pieniądze francuzkie uczyniły summę 1,539,918 fr. 87 cent., podług świadectwa ministra skarbu z d. 21 marca 1861 roku.

Kommissja sprawdziła: że 4 osoby które straciły pieniądze i rzeczy w zasadzce, otrzymały w Chinach wynagrodzenie pieniężne, które im zostało wypłacone, w ilości 28,108 fr. 23 cent.

Po jéj potrąceniu z summy wynagrodzenia pozostało do rozdania oficerom lub ich rodzinom 1,511,810 fr. 64 cent.

Kommisja, nie chcąc otwierać drogi do pieniactwa między spadkobiercami 8-miu osób zabitych, zachowała sobie prawo rozdzielenia wynagrodzeń, podług dostarczonych sobie wiadomości przez prefektów rodzinnych. To postanowienie kommissji zdało się nam być logiczném i sprawiedliwém. W skutek czego mamy zaszczyt przedstawić na potwierdzenie w. c. mości, rozkład uczyniony przez kommissję, stosownie do załączonéj przy niniejszém tablicy.

Jesteśmy z najgłębszém uszanowaniem n. panie, w. c. mości posłusznymi, przywiązanymi sługami i wiernymi poddanymi.

Minister spraw zagranicznych *Thouvenel*.
Marszałek Francji minister wojny *Randon*.

Paryż 20 listopada 1861 r.

Potwierdzam *Napoleon*.

Kommissja senatu mająca roztrząsnąć wniesienie rządu, składa się w 5-ciu biurach senatu z następnych osób: Margrabiego d'Audiffret, i p, Stourma; z pana Mérimée i z jen. hr. de La Ruë; z pierwszego prezydenta pana Barthe i jeneralnego prokuratora Dupin; z hrabiego Casabianca i hr. Boulay de la Meurthe; nakoniec z pierwszego prezesa Troplong i pana de Forcade Laroquette. Kommisja zbierze się d. 5-go grudnia o godzinie 2-iéj w senacie.

W Paryżu rozbiegła się przed kilku dniami bezzasadna pogłoska, że Napoleon, wezwał wszystkie dwory na kongres, dla rozwiązania toczących się spółczesnych zadań. Rzecz byłaby najpożądańsza, ale nigdy nie przyjdzie do skutku; w obecnym stanie okoliczności myśl o kongresie, jest czystém marzeniem.

Dnia 29 listopada. Odbyło się nabożeństwo żałobne w katedrze Najświętszéj Panny, za duszę oj. Lacordaira. Ta świątynia, w któréj niezrównany kaznodzieja wyrzekł tyle znakomitych nauk, okryła się kirem. W liczbie akademików znajdujących się na tym obchodzie uważano pp. Villemain, Saint-Marc-Girardin, Ampère i innych. Nie było żadnéj mowy, rząd nie miał żadnego przedstawiciela ze swéj strony. Zgon oj. Lacordaira otworzy znowu wstęp jednemu z uczonych francuzkich do akademji. Dziwnym zbiegiem okoliczności akademja w jednym dniu będzie musiała wybrać następców po ojcu Lacordaire i panu Scribe, których zawód był tak rozmaity, a wpływ tak potężny. Kandydatów będzie nie mało. Na miejsce wsławionego zakonnika niektórzy zalecają ojca Gretry, ale filozoficzny jego systemat wywołał w osobie pana Cousin i kilku innych myślicieli téjże szkoły opór, który niepozwoli otrzymać potrzebnéj większości na osiągnienie akademickiego krzesła. Prawdopodobniejszym jest wybor hr. Carné; miejsce zaś pana Scribe zapewne zasiądzie p. Cuiviller-Fleury, którego prowadzi p. Guizot, lecz przeciw któremu powstanie niezawodnie p. Thiers, za to że kiedyś znakomitego dziejopisa nazwał on wymównym Marco-Saint-Hilaire. Nadto p, Cuiviller-Fleury, dawniejszy nauczyciel książęcia d'Aumale, który pozostał wiernym domowi Orleańskiemu nawet po jego upadku, nienawidziany jest przez wszystkich akademików bonapartystowskich. P. de Saint-Beuve zamierza wychłostać go w tych dniach w *Konstytucjoniście;* jednakże niewiadomo czy ułatwi mu wstęp w podwoje akademickie ta okoliczność, że jest krewnym pana Thouvenel.

Dziennik *Przyjaciel religji*, skazany na karę pieniężną 500 fr. za naruszenie prawidła o podpisach. Jego redaktor ksiądz Sisson założył apelację.

Anglja.

Londyn, 2-go grudnia. Pogłoski o różnicy zdań między ministrami o zatardze amerykańskiéj są zupełnie mylne. Gabinet działa zgodnie i wydane z tego powodu rozkazy w różnych gałęziach służby rządowej, są prawie jednobrzmienne. Lud angielski przyjął z oburzeniem wyrządzoną sobie zniewagę, lecz niewątpi, że lord Palmerston potrafi utrzymać flagę ojczystą wysoko nad amerykańskiemi gwiazdami. Rząd wiedział, że okręt Stanów-Zjednoczonych *James Adger* miał poruczenie schwytać komissarzów płynących na parostatku Trent, miał go więc na oku; ale okręta angielskie, którym czuwać nad obrótami *James Adgera* poruczono, krążyły po morzu tylko na przestrzeni, którą okręt amerykański przebiegał. Już w téj chwili instrukcje posłane lordowi Lyons są w drodze.

Dwie okoliczności zdają się zostawiać iskierkę nadziei, że pojednanie nie jest zupełnie niemożliwe; naprzód otrzymana wiadomość z Washingtonu zwiastuje, że kapitan Wilkes niemiał żadnych instrukcij od swego rządu i że działał na własną odpowiedzialność. Ułatwiło by to niezmiernie trudność, bo prezydent Lincoln nie związany wydanym przez siebie rozkazem, mógł by, bez upokorzenia godności narodowej, podać rękę zgody. Druga okoliczność, niemniej dobrej wróżby, jest, że kongres amerykański otworzył się d. 4 grudnia to jest, nim instrukcje gabinetu angielskiego, dane lordowi Lyons mogły przybyć do Washingtonu. Zapewne wnet po otwarciu kongresu, sprawa Trentu będzie najgłówniejszym przedmiotem obrad senatu i przedstawicieli narodowych. Ludzie poważni i umiarkowani, od razu ujrzą cały ogrom kłopotów i niebezpieczeństw, w jakie niewczesny upor, lub źle zrozumiana narodowa duma, mogły by wtrącić Stany-Zjednoczone już i tak walczące z niesłychanemi trudnościami.

Admiralicja angielska otrzymała rozkaz do uzbrojenia znacznej części fregat i innych statków; rząd postanowił opatrzyć bronią i ładunkami swoje amerykańskie osady; aby zaś wiozące je okręta nie były narażone na schwytanie, wypłyną one pod strażą dostatecznej siły zbrojnej. Prócz tych rozporządzeń, gdy było wiadomo, że nie tylko wszystkie składy saletry, znajdujące się dziś w Anglji, ale i wszystkie transporta, mające nadejść z Indji, zakupione zostały przez rząd Stanów-Zjednoczonych, zdało się więc wśród dzisiejszych okoliczności zakazać wywozu tego towaru. Tym końcem odbyła się w przeszłą sobotę rada gabinetowa, pod przewodnictwem królowej, na której postanowiono rzeczony zakaz nie tylko obwieścić, ale rozciągnąć go na wywoz prochu wojennego, nitratu, sody i siarki. Nie ogłoszono tego natychmiast po otrzymanej wiadomości o napadzie na *Trent*, nie chciano bowiem aby parostatek wiozący instrukcje lordowi Lyons przywiozł razem o tém wiadomość do Stanów-Zjednoczonych i rozżalił amerykańską ludność przeciw Anglji. Ponieważ $\frac{9}{10}$ saletry przerabianej w młynach prochowych przychodzi z królestwa Udy, rząd więc angielski rzeczywiście posiada monopol saletry, zakaz więc jéj wywozu wszystkie państwa obchodzić musi.

Poseł Stanów-Zjednoczonych w Londynie p. Adams, nie wiele wpłynąć może na pomyślne załatwienie niespodzianie wynikłego sporu, bo chociaż osobiste jego przymioty zjednały mu najlepsze przyjęcie w wyższych sferach rządowych, zdaje się jednak, że nie posiada on do tego stopnia ufności własnego rządu, aby mógł kierować jego postanowieniami. Udzielone mu pełnomocnictwo musiało być bardzo ograniczone, bo co tydzień otrzymywał nowe z Washingtonu instrukcje. Według jego domysłu zerwanie stosunków dyplomatycznych jest nieuchronne i dla tego oczekuje co chwila na rozkaz swego powrótu.

Austrja.

Wiedeń, 23 listopada. Czytamy w dzienniku wiedeńskim *Prassa:* Izba ukończyła dziś rozprawy nad ustawą o wolności osobistej i rozpoczęła rozbior prawa o bespieczeństwie domowego ogniska. Wprowadzono do pierwszej z tych ustaw możność być uwolnionym na porękę w razie zatrzymania tymczasowego, zakaz tymczasowego zatrzymywania obywateli z powodu zgorszeń i ograniczenie tymczasowego zatrzymania z powodu starcia się władz. Tak więc uczyniono pierwszy wyłom w austryjackim kodeksie karnym. Większość okazała się niemniéj wyzwoloną w rzeczy bezpieczeństwa ogniska domowego. Nie tylko zagłosowała wszystkie przedstawione sobie projekta, ale upoważniła komissję do zredagowania rozmaitych wyzwolonych rozporządzeń mających to prawo uzupełnić. Komisja do prawa druku złożyła swoje sprawozdanie i przedstawiła nowy projekt, nierównie lepszy od projektu rządowego, a który spodziewamy się widzieć jeszcze udoskonalonym w czasie roztrząśnienia go przez izbę.

Podług projektu każdy może wydawać i przedawać własne pisma, prawo zaś wydawnictwa obejmuje wolność sprzedaży i odbytu. Przypadki, w których patent może być cofnięty drukarzowi, księgarzowi i t. p. bądź w drodze sądowej, bądź administracyjnej, są dokładniéj oznaczone; jakoż projekt komissji lepiéj osłania bezpieczeństwo przemysłowców, niż projekt pierwiastkowy. Zwłoka 30-tu dni, od dnia oświadczenia zamiaru wydawania dziennika, do dnia jego rzeczywistego ukazania się najaw, została zmniejszona do dni 3-ch. Obowiązek składania zaręki, rozciągnięto i na dzienniki urzędowe; zaręka ustanowiona została w ilości 8,000 zł. r. w Wiedniu; na 6,000 po innych miastach liczących więcej 60,000 mieszkańców; na 4,000 zł. r. w miastach liczących przeszło 30,000 mieszkańców, a na 2000 we wszystkich innych. Na zarękę przyjmowane być mogą niektóre akcje przemysłowe. Wiele szczegółów nazwanych wykroczeniami w pierwotnym projekcie, zamieniono na proste uchybienie. Osoby odpowiedzialne za każde uchybienie są dokładnie oznaczone. Nakoniec komissja zmieniła mianowicie artykuły ściągające się: do utraty zaręki w razie sądowego potępienia; do zniszczenia pism potępionych i do zawieszenia czasopism. Zaręka nie traci się w zupełności, tylko za zbrodnię pociągającą za sobą przynajmniej 5-ć lat ciężkiego więzienia. Zniszczenie pism potępionych nigdy rozciągać się niema na egzemplarze znajdujące się w posiadaniu osób trzecich. Zawieszenie dziennika na trzy miesiące nie będzie mogło być zawyrokowane, chyba za zbrodnię pociągającą za sobą 5-ć lat ciężkiego więzienia; albo w skutek dwóch potępień za mniejsze występki, lub trzech potępień za uchybienia dokonane w jednym roku. W obec kodeksu karnego, który pozwalał zupełnego zamknięcia dziennika dla okoliczności pozornych zostawionych ocenieniu sądu, jest to ulepszeniem rzeczywistem. Wszakże żałujemy, iż komisja nie wykreśliła mocy zawieszenia.

Czytamy pod tymże dniem we *Wschodnio-niemieckiej poczcie:* Dziś wieczorem odbędzie się wielka konferencja ministrów, na którą wezwani są kanclerze: węgierski, siedmiogrodzki i kroacki. Idzie o stanowcze postanowienie w rzeczy budżetu, który zapewne przedstawionym zostanie radzie cesarstwa. Rozmaite kluby poselskie naradzają się jeszcze jak to przedstawienie przyjąć.

Krążą rozmaite wieści o wyborze nowego ministra sprawiedliwości. Jedni utrzymują, że p. Hein ostatecznie odmówił tej posady; inni przeciwnie, że mianowanie go jest pewnem. Zastąpił by go na krześle prezesowskiem izby poselskiéj p. Hasner, biskup zaś Litwinowicz zostałby wiceprezesem.

Czytamy we *Wschodnio-niemieckiéj Poczcie*: Część izby poselskiéj znanej pod nazwą *Autonomistów niemieckich* kazała wydrukować i rozdać następne przełożenie, do którego popierania wzywa:

„Chociaż podług dyplomatu cesarskiego 20 października i podług ustawy zasadniczej 26 lutego, o przedstawicielstwie narodowém, rozbior i głosowanie budżetu, tudzież roztrząsanie rachunków publicznych i wypadków roku skarbowego, należy do rady cesarstwa; wszakże przeszkody, których rząd uchylić nie mógł i o uprzątnieniu których trudno tak prędko pomyśleć, spowodowały, że patent cesarski z d. 12 przeszłego miesiąca, przepisał podatki na rok administracyjny 1862 w całej przestrzeni monarchji, bez uprzedniego roztrząśnienia budżetu.

„Jakkolwiek to rozporządzenie zdaje się być usprawiedliwionem przez nacisk okoliczności i przez brzmienie ustawy zasadniczej o przedstawicielstwie narodowem, niżej podpisani nie mogą przed sobą zataić, że ufność ludów wszystkich królestw i krajów obecnie przedstawianych w radzie cesarstwa, czeka od niéj spełnienia przedniejszego prawa konstytucyjnego służącego narodowi, to jest prawa kontrolowania budżetu; że te ludy mogły i powinny były poczytywać siebie za upoważnione do oczekiwania tego przez patent 26 lutego, tudzież przez mowę wyrzeczoną z tronu przy otwarciu rady cesarstwa, i że zdawało się im, iż szczególniéj, na osnowie rzeczonego patentu, opatrzyli niżej podpisanych dostatecznem umocowaniem do roztrząsania przedmiotów skarbowych. Wszakże ludy przedstawiane obecnie na radzie cesarstwa z trudnością zrozumieć zdołają, jakim sposobem, przeszkody niewypływające z ich winy, i w jaki sposób w szczególności opór, który zasada cesarstwa znalazła w pewnych jego częściach, mogą je krępować w wykonywaniu praw nabytych przez zasadniczą ustawę, a nadewszystko prawa obchodzącego dobro i osób pojedyńczych, oraz potęgę a nawet istnienie powszechne.

„Jeśliby posiedzenie niniejsze rady cesarstwa miało zamknąć się bez rozbioru i zagłosowania budżetu; jeśliby rząd i izba nie znalazły sposobu; lub gdyby nie znalazła się między niemi potrzebna zgoda dla uchylenia trudności form sprzeciwiających się jawnemu życzeniu rządzonych i żywotnemu dobru monarchji, ufność Europy w przeznaczenia Austrji, wiara ludów w radę cesarstwa i konstytucję zostałyby w najzgubniejszy sposób zachwianemi; i mimo wszelkie usiłowanie rządu zamknienia w nieuchronnych obrębach swej absolutnej władzy, nieufność w jego konstytucyjne uczucia, połączyłaby się z wątpliwością: czy jest zdolnym do pokonania trudności sprzeciwiających się jego dziełu.

„Zważywszy oczywisty ten przypadek potrzeby stanu, w obec któréj ustąpić powinny zarzuty formy; zważywszy, że kontrola rzeczywista skarbu przez radę cesarstwa, korzystną będzie w swych skutkach dla wszystkich części państwa, i że w każdym razie, nie wykonywanie tego prawa mogłoby wprowadzić niebezpieczny przykład; zważywszy, iż nie jest do życzenia, w istnieniu konstytucyjném jeszcze bardzo młodém, aby rząd mimowolnie był zmuszony używać prawa, którego nie powinien by wykonywać tylko w razach nagłych i wyjątkowych, kiedy konstytucja jest chwilowo zawieszoną; zważywszy nakoniec, iż może być znaleziony środek, przez który ze względu na wyżéj wspomnianą konieczność, tudzież na uczucia i prawa królestw i krajów nie przedstawianych jeszcze na obecnie zebranéj radzie cesarstwa i ze względu, że unika się wszelkiego upoważnienia na przyszłość, oraz nadwerężenia całości konstytucji: niżéj podpisani poczytują za obowiązek patryotyczny głosować, że gdy rząd zgodnie z oświadczeniem p. ministra skarbu uczynioném na posiedzeniu d. 4 listopada, przedstawi izbie budżet na r. 1862, i rachunki z administracji 1861—izba, w takim jak dziś składzie powinna roztrząsnąć wniesione projekta i uczynić względem nich właściwe postanowienie. Niżéj podpisani, oświadczając gotowość do powyższego rozbioru, pośpieszają wyrazić co niżéj: co ściąga się do form przełożeń rządowych, tudzież obrębów praw wykonywać się mających przez izbę, następne są warunki pod któremi rozumieją, iż mogą zobowiązać się dotrzymać swego przyzwolenia.

„Budżet 1862 i rachunki z zarządu 1861, powinny być przedstawione izbie w formie poselstwa cesarskiego. Rzeczone poselstwo ma wezwać radę cesarstwa, do przystąpienia w swym obecnym składzie do rozbioru i zagłosowania projektów skarbowych; rząd zaś, który niechce używać, tylko w razie nieuchronnéj konieczności, praw służących sobie z art. 13 zasadniczéj ustawy o przedstawicielstwie narodowém, zobowiązanym zostanie trzymać się uchwał w obudwu izbach zapadłych i przez cesarza sankcjonowanych. Prawo na ten jeden raz spełnione przez radę cesarstwa będzie ogłoszone jako wyjątkowe, nie może stanowić żadnego dowodu względem rady cesarstwa zupełnéj, ani względem konstytucji. Uchwały rady cesarstwa nie nałożą żadnych nowych podatków, ani powiększą dawnych, nie obarczą państwa żadnemi nowemi obowiązkami chybaby wypadło zobowiązania się już istniejące zastąpić innemi. W téj władzy wyjątkowo wykonywanéj nic nie zawiera się, coby rozciągało powagę rady cesarstwa na kraje korony węgierskiéj; przeciwnie naj. cesarz, w moc najwyższych praw swoich, zażąda opłaty podatków już w tym kraju istniejących i wyda stosowne skarbowe rozporządzenia.

Nakoniec poselstwo cesarskie objawić ma tę zasadę, że ministrowie są odpowiedzialnymi przed radą cesarstwa za swój zarząd i przyrzec, że prawo o odpowiedzialności ministrów będzie przedstawione przyszłéj zupełnéj radzie cesarstwa całéj monarchji.

Tenże dziennik pisze pod dniem 28 listopada:

Wiadomo, że układy między związkiem celnym i Austrją nie doprowadziły w 1858 roku do żadnego wypadku, konferencja zaś 1860, nawet zebrać się nie mogła. Prusy rokują teraz z Francją; traktat z tém państwem może nietylko zatamować rozwój stosunków handlowych Niemiec z Austrją, ale nawet zupełnie je przeciąć, ponieważ Austrja nie miałaby żadnego udziału w korzyściach traktatu, lecz poniosłaby straty bezpośrednie, skoroby towary francuzkie wprowadzane bez opłaty do krajów związku celnego, wchodziły do Austrji za opłatą tylko błahego cła przewozowego. Austrja straciłaby całą różnicę pobieranych opłat na zewnętrznych swoich granicach i opłaty przewozowe od towarów, którychby jéj dostarczały Niemcy, nabywszy też towary we Francji, a późniéj nawet w Belgji i Anglji.

Ciekawi jesteśmy wiedzieć, czy p. von-Wickenburg zdaje sobie sprawę z grożących nam niebezpieczeństw i jakich użyje środków, dla zasłonienia od szkód handlu austryjackiego w Niemczech, oraz dla odwrócenia zupełnego odeń upadku.

Nie zawsze udaje się rządowi pruskiemu otrzymywać w Niemczech moralne zdobycze. Nowe prawo stęplowe na dzienniki, wyrównywa dla prassy niemieckiéj zagranicznéj względem Prus prawdziwemu jéj zakazowi w tym kraju. Już dzienniki pruskie (płacące tylko po fenigu od arkusza 400 cali kwadratowych za czasopisma wychodzące tylko po 2 razy na tydzień), znajdują ten podatek uciążliwym. Cóż powiedzieć o dziennikach niemieckich wydawanych za granicami Prus, a mających płacić 33 i pół od sta ceny prenumeracyjnéj? Tymczasem dzienniki wydawane w językach obcych wchodzą bez żadnéj opłaty! Dziennik *Times* zawsze szorstki i grubjański względem Prus, dzienniki francuzkie apostołujące bez ustanku za przyrodzoną granicą lewego brzegu Renu, znajdują opiekę tego samego państwa, które ścieśnia dzienniki niemieckie. Kiedy przed czterma laty Austrja wprowadziła stempel bez różnicy między czasopismami austryjackiemi, niemieckiemi i cudzoziemskiemi, cała prassa niemiecka powstała przeciw niéj, jak jeden człowiek. W obec zaś niesprawiedliwego rozporządzenia pruskiego zachowała najskromniejsze milczenie, aż dopóki *Gazeta giełdy lipskiéj* nie podniosła silnéj skargi.

Wiedeń 1 grudnia. Feldmarszałek Benedek wezwany został do Wenecji, gdzie teraz znajduje się cesarz. Arcyksiążęta Albert i Józef, dowodzący częścią wojsk włoskich, podobnież przybędą dla widzenia naj. pana. Mówią, że poseł austryjacki w Rzymie, baron Bach, tajemnie odwiedzi Wenecję, podczas pobytu tam Franciszka-Józefa.

Książę Oskar szwedzki oczekiwany jest bardzo prędko w Wenecji, gdzie zobaczy się z cesarzem.

Książęta Ludwik i Leopold, synowie książęcia Luidpolda bawarskiego, w przejeździe do Grecji, oczekiwani są w Wiedniu.

Wczoraj jeszcze rada ministrów rozbierała zadanie budżetowe.

Wschodnio-niemiecka poczta rozumie, że wyjście z gabinetu p. Pratobewera, ministra sprawiedliwości, nie zostało jeszcze ostatecznie rozstrzygnione.

Tenże dziennik potwierdza wiadomość, że sędzia nadworny (judex curiae) węgierski, hr. Apponyi, złożył ten urząd; prezes sądu głównego siedmiogrodzkiego hr. Apor, ma toż samo uczynić.

Podług listu pisanego z Wiednia do dziennika *Surgoeny*, cesarz miał dobrze przyjąć adres sądu królewskiego pesztańskiego, odmawiającego roztrząsania w drugim stopniu spraw, osądzonych w pierwszym, przez sądy wojenne.

Zgromadzenie ogólne komitatu fiumskiego, wprowadziło na nowo w obowiązek alispana Woncyna, którego rząd usunął.

Peszt 1 grudnia. List kardynała prymasa węgierskiego do hr. Palffy, zadziwił niemało osób; wszakże dla zrozumienia całéj jego doniosłości, należy znać urzędowe zwyczaje węgierskie.

Nowy namiestnik cesarski, dostojność nieznana w konstytucji węgierskiéj, oznajmił urzędowie prymasowi, że cesarz wezwał go do kierunku sprawami krajowemi. Należało odpisać. Cóż miał prymas uczynić? Protestować przeciw mianowaniu? Zapewne byłoby to więcéj konstytucyjném i odpowiedniejszém jego godności niż pośpiech w pozdrowieniu nowego pana. Aleź czy dzienniki ministerjalne nie groziły mu już wyzuciem z dostojności i zamknięciem w klasztorze? Prymas ograniczył się przeto, protestacją zawartą w grzecznościach przesłanych hrabiemu Palffy.

Mówi on w swoim liście, że kiedy więcéj niż przed stu laty burze tron otoczyły i zaciemniły widnokrąg ojczyzny, podobnież jeden z hrabiów Palffy kierował sprawami kraju. Owoż przypomnijmy sobie co to była za burza i co uczynił pradziad dzisiejszego namiestnika. W owym czasie, Węgry były zmuszone wziąść się do oręża, w obronie téj saméj konstytucji, któréj dziś bronią. Wojna trwała już lat kilka, cesarz Józef nie mogąc pokonać Węgrów mimo pomoc Niemiec poruczył feldmarszałkowi hrabiemu Janowi Palffy, banowi Kroacji, uspokoić bądź co bądź królestwo węgierskie. Przedsięwzięcie powiodło się; Węgry ujrzały zapewnioną niepodległość i konstytucję, Habsburgowie zachowali koronę św. Stefana. Pakt między domem austryjackim i Węgrami został odnowiony przez pokój szatmarski i przez prawa uchwalone na sejmie, natychmiast zwołanym po uspokojeniu. Rzeczone uspokojenie w r. 1741, nagrodzone zostało hrabiemu Palffy dostojnością palatyna, Książe prymas przypominając ten przykład, przypomniał razem hr. Palffy, że jego pradziad wziął konstytucję za główną przewodniczkę swych działań, że był banem Kroacji, a więc nie prosto jenerałem w służbie austryjackiéj, że kraj potwierdził umowę zawartą przez obie strony w mieście Szathmar.

Siedmiogrod, którego dotąd nie zmuszono do wyrzeczenia ostatniego słowa, podobnież przeszedł pod rząd wojenny. Gubernator cywilny p. Miko, został zastąpiony przez jenerała obcego Węgrom, mówię obcego, bo nieprawda, żeby rodzina de Crennevile cieszyła się od r. 1810, indygenatem węgierskim. W r. 1810 nie było sejmu, na sejmach zaś 1807, 1808 i 1812 nie przypuszczono żadnego cudzoziemca do indygenatu; w późniejszych zaś czasach nie było nawet mowy o udzieleniu indygenatu rodowi Crenneville. Rzecz łatwa do zrozumienia dla czego dzienniki austryjackie, chcą dać pozór prawności mianowaniom, utrzymując, że ten lub ów dom posiada indygenat węgierski.

Komitaty kroackie naśladują postępowanie komitatu zagrzebskiego, w nadziei uniknienia w ten sposób doli komitatów węgierskich. Odmawiają poboru podatków przez urzędników komitatowych, przyjmują rozkazy rządu, zanosząc wszakże protestacje przeciw następstwom, jakie chcianoby na przyszłość wyprowadzać z tego nadużycia.

Dziennik *Widowdan* umieścił uwagi swoje nad polityką kroacką. Te uwagi mają w obecnéj chwili wielką doniosłość. W niektórych sferach mówią o możliwości zbrojnego wdania się Austrji w sprawy hercogowińskie; mówią, że Austrji chodzi o utrzymanie dobrowolnego gościńca między portem tureckim zwanym Kleck i miastem dalmackim Raguza. Wszakże będzie to zawsze wdaniem się jakkolwiek je ochrzcisz. Ważną więc jest rzeczą dobrze zrozumieć austryjacko-kroacką politykę, pod względem jéj nieprzyjaznych zamiarów względem Serbji.

Widowdan zapytuje jakich krajów sejm zagrzebski dopomina się w imię praw istotnych służących Kroacji? Gdyby dopominał się o kraje południowo-słowiańskie, będące pod panowaniem Austrji, *Widowdan* znajdowałby tę politykę śmiałą i niepraktyczną, ale by jéj nie potępiał. Byłaby śmiałą, bo dążącą do zjednania Słowian południowych; byłaby niepraktyczną, bo zmierzałaby do zlania w jedną całość ziem, których polityczna przeszłość sprzeciwia się tego rodzaju połączeniu. Narodowości słowiańskie o których mowa, a mianowicie Styrja, Karnjola i Karyntja, sprzeciwiłyby się téj polityce, gdyż nie chciałyby wyrzec się swojéj dziejowo-politycznéj indywidualności i ponieważ rząd wiedeński nie dozwoliłby wcielenia dotroistojedynego królestwa krajów, mających oddzielny zarząd. Podług dziennika serbskiego, wszyscy Słowianie południowi wzdragający się zostać Kroatami, przeciwni są téj kroackiéj polityce.

Przypominamy sobie, mówi *Widowdan*, że cesarz austryjacki wyrzekł w uroczystéj chwili, iż żołnierze pogranicza Kroacko-słowiańskiego, mają do spełnienia posłannictwo, które koniecznie spełnić muszą! przypominamy sobie, że w tymże czasie ban Sokcewicz, nagle okazał się być stronnikiem pragnień słowiańskich i że biskup Strossmayer pośpieszył ze wspaniałym darem na założenie południowo-słowiańskiéj akademji. Przypominamy sobie nakoniec, że spółcześnie wyprawiono wysłańców do Bośnji, dla przygotowania drogi polityce słowiańsko-południowéj. W dziennikach i w broszurach poczęto mówić o dawniejszych granicach kroackich obejmujących kraje należące dziś do państwa tureckiego; zdawało się, że idzie o zmartwychstanie słowiańsko-południowego carstwa ze stolicą w Zagrzebiu.

Następnie *Widowdan* mówi, że Austrja dla powetowania strat we Włoszech, chce powiększyć posiadłości swoje ze strony Turcji i że cesarz austryjacki, mówiąc o posłannictwie żołnierzów pogranicza, myślał o słowiańsko-tureckich prowincjach; że taż sama myśl górowała w tak zwanych *Wirtualnych* prawach, które sejm zagrzebski chce mieć sobie zaręczone przez Węgry, w nagrodę zjednoczenia się z niemi.

Serbowie, mówi daléj Widowdan, i wszyscy południowi Słowianie, są przeciwni téj polityce; jest ona tak dla nas zgubną, że całą potęgą naszą powinniśmy ją odpierać.

Ta dążność, o któréj mówi Widowdan była już nieraz postrzeganą. Jeżeli wtargnienie do Hercogowiny potwierdzi się, byłoby to początkiem spełnienia téj polityki austryjacko-kroackiéj, o któréj dziennik serbski przestrzega Słowian południowych.

Dnia 2 grudnia Wschodnio niemiecka poczta donosi, że książe prymas węgierski, żądał być uwolnionym od obowiązku dziedzicznego naderspana komitatu Ostryhomskiego; mają mu dodać administratora. Tenże sam dziennik cofa podaną przez siebie wiadomość o złożeniu urzędu przez hr, Apponyi.

Minister wojny postanowił, że summa za uwolnienie od służby wojskowéj wynosić ma 1200 zł. r. (720 rbli sr.) Szable poodbierane w r. 1848-m gwardji narodowéj, zostaną dziś wrócone właścicielom, którzy się o to dopomną. Ta broń, umieszczona w osobnych skrzyniach, znajduje się w arsenale, gdzie każdy odebrać należącą do siebie szablę może.

Nowy prezes rządu siedmiogrodzkiego, feldmarszałek-porucznik hr. Ludwik de Crenneville, urodził się w r. 1813. Ojciec jego był jenerałem jazdy i umarł w roku 1840-m; młódszy brat jest jenerał-adjutantem cesarskim. Hr. Ludwik de Crenneville, służąc w huzarach, miał udział w wojnie Włoskiéj i Węgierskiéj 1848 i 1849 r. Następnie towarzyszył arcy-książęciu Maxymiljanowi w jego pierwszych morskich podróżach; późniéj jak jen. brygady dowodził w wojsku włoskiém i był komendantem twierdzy związkowéj Mogunckiéj. W r. 1859-m był prezesem komissji rozgraniczenia mianowanéj w moc traktatu Zurichskiego.

Prusy.

Berlin, 3-go grudnia. Na sejmie związkowym we Frankfurcie, po wytoczeniu sprawy konstytucyjnej Hesko-elektoralnej, pełnomocnik tego kraju dał do zrozumienia, że lud Hesski dla tego nie przyjmuje konstytucji nadanej sobie przez elektora w r. 1860, że rząd pruski ciągle podnieca jego opór.

Podług gazety *Elberfeldzkiej* hr. Bernstorf ma zbić to oskarżenie.

Piszą z Berlina do tejże gazety, że w wojsku pruskiem udzielane będą na wielki rozmiar uwolnienia żołnierzom, znajdującym się w 3-m roku czynnej służby; zapewniają, że to wejdzie bardzo prędko w wykonanie, tak dalece, iż jeżeli nie co do prawa, ale co do rzeczywistości, żołnierze po dwa lata tylko służyć będą.

Podług tegoż dziennika wkrótce mają dójść do skutku konwencje wojskowe podobne do téj, jaką zawarto z księstwem Sasko-koburgskiem, a mianowicie: między Prusami i w. księstwem Sasko-wejmarskiem, księstwami Sasko-Altenburgskiem, Waldeckiem, Brunswickiem i Anhalckiem; pomnożyło by to wojsko pruskie o 9,273 żołnierzy i o 2,648 rezerwy.

Piszą z Poznania 29 listopada, że pleban katolicki w Xiążu ks. Hubner, który w kwietniu ogłosił był żałobne nabożeństwo *po zamordowanych braciach w r. 1848*, został sądownie skazany na dwieście talarów kary pieniężnej, albo na dwumiesięczne więzienie.

Donoszą że Teodor Mundt, jeden z najznakomitszych litaratów niemieckich, umarł 30 listopada, w 53-m roku życia. Zacny Mundt odznaczał się gorącem spółczuciem dla polskiego narodu.

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

LONDYN, czwartek 5 grudnia. Nadzwyczajny numer Gazety urzędowéj ogłasza proklamację królowéj, obejmującą zakaz wywozu broni, potrzeb strzelniczych i innych wojennych, oraz ołowiu.

TURYN, czwartek 5 grudnia. Upewniają, że Garibaldi jutro Turyn opuści.

Na dzisiejszem parlamentowem posiedzeniu, p. Buoncompagni bronił ministrów. Rzekł, że Włochy Rzymu mieć nie będą przed Wenecją, a Włochy pójdą dopiero do Wenecji, kiedy będą miały 300,000 zbrojnych.

P. Ricasoli jutro głos zabierze.

ATENY, sobota 30 listopada. Przysięgli uznali jednomyślnie ucznia Dosios winnym zamachu na życie królowéj. Sąd skazał Dosiosa na karę śmierci.

BERLIN, piątek 6 grudnia wieczorem. Wypadek wyborów do izby poselskiéj, odbytych dziś w Berlinie, dał ośmiu kandydatów postępowych i jednego wyznawcę dawnego wyzwolonego stronnictwa (ministerjalnego). Podług wiadomości telegraficznych, otrzymanych w stolicy, wypadek wyborów po prowincjach okazał się pomyślnym dla stronnictw postępowego i wyzwolonego. Z liczby ministrów wybrani zostali pp. von Auerswald, von der Heydt i hrabia Schwerin.

LONDYN, piątek 6 grudnia. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z New-Yorku z d. 23 listopada:

Pierwsi prawoznawcy amerykańscy uznali schwytanie pp. Masson i Slidell za prawomocne. Niemniéj jednak mniemanie powszechne jest nadzwyczaj niespokojne z powodu prawdopodobnego zerwania z Anglją.

Minister wojny oznajmił gubernatorowi Stanu Maine, że będzie niezwłócznie wyznaczony oficer dla sprawozdania o stanie obronnym brzegów nadmorskich Mainu.

Oznajmują, że wojsko związkowe objęło w posiadanie kraj Accomac i Northampton na wschodnim brzegu Wirginji.

Gubernator i izba prawodawcza w Missouri uchwalili postanowienie, mocą którego Stan Missouri odpada od jednoty.

Minister spraw wewnętrznych w Waszyngtonie zaprzeczył polityce, któréj broni minister wojny, a któréj celem jest uzbrojenie niewolników, oświadczył on, że myśl rządu taką nie jest.

Prezydent Jefferson Davis wydał poselstwo do oderwańców; język tego pisma jest nadzwyczaj silny; przedstawia dowodnie niemoc związkowych i dodaje, że warunki wojenne i skarbowe w jakich znajdują się oderwańcy są daleko silniejsze niż w początku walki. Systemat ich skarbowy należycie działa i zapowiada dobre wypadki na przyszłość. Powrót jednoty uznany jest za niepodobny.

P Davis wspomniał w swojem poselstwie o schwytaniu panów Masson i Slidell i dodał, że Stany Zjednoczone równem prawem mogłyby porwać komissarzów na Tamizie w Londynie, jak na pokładzie okrętu Trent. Oderwańcy, mówi daléj, nie żądają pomocy państw europejskich, ale chcą im dowieść, że blokada portów południowych nie jest rzeczywistą.

LONDYN, piątek 6 grudnia. Zakład Reutera udziela co następuje z New-Yorku z d. 25 listopada:

Depesze z Południa oznajmują, że twierdza Pieceds wspierana przez okręta jednoty rozpoczęła bombardować Pensacolę.

LONDYN, piątek 6 grudnia wieczorem. Dziennik Times oznajmuje, że parostatek Australasian linji Cunarda, który miał odpłynąć w przyszłą sobotę z pocztą amerykańską do New-Yorku, został najęty przez rząd pod przewóz wojsk do Kanady. Pakiebot America zastąpi parostatek Australasian.

LONDYN, sobota 7 grudnia. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z New-Yorku z d. 23 listopada:

Wojsko związkowe nad Potomakiem nie otrzymało dotąd rozkazu bądź posuwania się na przód, bądź powrótu na leże zimowe. Mało jest podobieństwa, aby wojska przebyły zimę na leżach.

Bawełna będzie wkrótce zwiezioną do Beaufort na rachunek rządu związkowego. Wyprawa morska będzie wkrótce wzmocnioną znacznemi posiłkami; nadto dwie wyprawy pod dowództwem jenerałów Buttlera i Burnsidesa wyjdą na południe.

PARYŻ, sobota 7 grudnia. Monitor powszechny oznajmuje wiadomość z Turynu, z d. wczorajszego t. j. 6 grudnia. Na posiedzeniu izby poselskiéj, baron Ricasoli usiłował zbijać mniemanie, że Francja jest nieprzyjaciółką Włoch i oświadczył, że jest w stanie dowieść wprost przeciwnego składu rzeczy.

Niewdawanie się Francji, rzekł, zapewnia nam przyjaźń wolną od wszelkich roszczeń na wyższość.

Prezes rady następnie ocenił położenie wewnętrzne kraju i znalazł je względnie dobrem. Oznajmił, że Francja spółdziałać będzie z rządem turyńskim w poskromieniu zbójectwa w krajach neapolitańskich.

Co do zadania rzymskiego powiedział, że przeobrażenie papiestwa powinno odbyć się za wspólną zgodą Francji i bez gwałtownych środków.

Baron Ricasoli zamknął mowę prośbą, aby izba otwarcie wyrzekła pochwałę lub naganę gabinetu.

Minister wojny udzielił izbie szczegóły o wojsku: mając już gotowe ramy wojska południowego, rzekł, łatwo urządzimy 40,000 ludzi, nadewszystko jeżeli Garibaldi, jak rząd ma nadzieję, obejmie dowództwo, Co do wojska prawidłowego liczy ono 262,000 ludzi. z których 200,000 walczących. Popis wojskowy dostarczy 94,000, w miesiącu więc marcu będziemy mieli 300,000. Jeśli wojna o niepodległość wybuchnie, odwołamy się do zapału narodowego; mamy nadto 120,000 gwardji narodowéj. Posiadamy obfite zapasy broni i ubiorów.

Minister marynarki ze swojéj strony doniósł, że wkrótce Włochy mieć będą flotę dwa razy większą od austryjackiéj.

Przegląd miejscowy.

(*Władysława Syrokomli*).

KRAMARZE WĘDROWNI NA LITWIE—WIEJSCY ROZNOSICIELE KSIĄŻEK W ANGLII.—GDYBY CÓS PODOBNEGO ZAPROWADZIĆ U NAS.

„Tu bisior, tu koftery, tu włoskie zaponki,
„Sam dalej połhatłasie i czarne pierścionki.

Jan Kochanowski—Fraszki.

„Powiadał stary dziadek—pamiętajcie wnuki,
„Nieraz i do dobrego potrzeba przynuki.

Anonym.

—„Galas! koperwas! igły! szpilki! prątki! chustki! cynamon! goździki! ołówek! farnambuk! kalendarze! lamentarze (elementarze)! Złote ołtarze! karty granego ale czyste! paciorki! tasiemki! aloes! kamfora!.. i różne rzeczy!“

Tak wykrzykuje, wyliczając według wyuczonego na pamięć, zawsze w jednym porządku katalogu, swoje towary, staruszek żyd, kramarz z Krewa, zgięty pod ciężarem swéj króbki i oparty na grubym kiju. Kij ten pełni troistą funkcję: naprzód mu służy za podporę ociężałych kroków, powtóre za obronę od psów, nakoniec za łokieć do mierzenia tasiemek i perkalików. Powiedzmy nawiasem, że na tym kiju są dwie oddzielne karby: jedna oznacza łokieć większy, dla *wielmożnych panowie*, druga, mniejszy, zwyczajny, prosty, chłopski łokieć,—jak mówi szanowny przedawca.

Staruszek, ile razy wędruje do Wilna po świeże towary, niemija dworku gdzie mieszkam, leżącego przy samym gościńcu. Przyjście wędrownego kramarza, jest na wsi pewnego rodzaju uroczystością, bo przerywa sielankową dni monotonję, podnieca ciekawość, zabawi na chwilę oko, a na końcu zawsze wywoła westchnienie,—bo w kramiku tyle pięknych rzeczy, a jużcić całego kramiku zakupić niepodobna. Wędrowny kramarz na wsi, zrywa wszelką dworską etykietę służących względem panów.

Kucharka od ogniska, parobczak od siekiery, biegą do pańskich pokojów, tłoczą się obok króbki, z któréj kramarz wydobywa towary; dziewczę pożera oczami wstążki, chłopak stalowe nożyki, tylko dzieci co niemniéj skwapliwie otaczają króbkę, krzywią się, gdy przyjdzie koléj na opłakany *lamentarz*. Naturalnie, że się służba nieobejdzie bez gościńca; mały ten wydatek, niezuboży wprawdzie gospodarza, ale są inne uświęcone zwyczajem ofiary, które w dzień przyjścia kramarza, trzeba bez szemrania przenosić. Jeżeli potrawa wybiegła lub się przydymiła, jeżeli psy zjadły nabiał, a dzisiejszą robotę z siekierą wypadnie odłożyć na jutro, wyrozumiały gospodarz na swoją pociechę to tylko powiedzieć może: „Cóż robić!.. przychodził „kramarz, zwyczajnie ciekawość... wszyscy jesteśmy ułomni.“

Wędrowny kramarz, poczynając od zaproszenia za każdą rzecz przerażającéj ceny, ukazuje ze wszystkich stron swój towar, nieszczędzi mu epitetów lipskich i angielskich, targuje się po groszu, przysięga, zaklina się i kończy zwykle oddaniem za najniższą jak może cenę,—bo jeśli w dodatku dostanie kieliszek wódki, kawał chleba albo parę cebul, już ma zarobek,—bo niezapłaci za obiad lub wieczerzę.

Rzecz dziwna, jak ten żebraczy handel drobiazgami, których wartość czasem pięćdziesięciu złotych nieprzechodzi, może przekarmić i przyodziać całą rodzinę, a nawet w dzień szabasu, starczyć na pewien, zwyczajem religijnym nakazany, zbytek. O! panowie, którzy się przewalając na miękkich axamitach, spożywacie przysmaki Heliogabala! wam niepojąć tajemnicy nędzarskiéj egzystencji bliźniego waszego, ale za to wam niesmakować z taką rozkoszą waszych ostryg i strazburskich pasztetów, z jaką on smakuje chleb swój czarny, w chwili odetchnienia, w ciężkiéj podróży! Wy, co w handlu końmi albo przy grze kartowéj, z zimną krwią wyprowadzacie w pole drugich, na całe sceiny, niemacie prawa oburzać się na nędzarza, który niedomierzył cala groszowéj tasiemki.

Skromny jego kramik, bo skromne potrzeby jego publiczności,—lichy—bo liche środki tych, którzy u niego kupują. Do pałacu niewpuszczą żyda w łachmanach, a w chacie jego igły, wstążki, nożyki i Złoty ołtarzyk, wystarczą na zaspokojenie i potrzeb i zbytku i pobożnych pragnień ducha. Wędrowni kramarze pożyteczni są dla naszych wiosek: bo dając możność wieśniakom i wieśniaczkom zaopatrywania się w domowe drobiazgi, tém samém chronią ich od częstych wycieczek do miasta lub miasteczka, wycieczek zawsze szkodliwych i dla grosza i dla moralności ludu. Ten, co dzisiaj nieszczędząc pracy, przez wązkie drożyny, przez niedostępne lasy, przez bagniste groble, zanosi do odludnych wiosek przesiąkłe wonią kamfory kalendarze i elementarze, wkrótce może zawita do nich, jako goniec obszerniejszéj oświaty i cywilizacji. Chcę tu mówić o tanich ludowych wydaniach dobrych książek, któreby po wioskach tą drogą rozszerzać się mogły. Pamiętamy, jak przed dwódziestu kilku laty, tacy przemysłowcy zanieśli do zapleśniałych szlacheckich dworków, pierwsze prace Kraszewskiego; różnie o tém mówiono, byli nawet tak mądrzy, co wyrzucali Kraszewskiemu tę zbyt popularną wędrówkę jego utworów. Kraszewski jednak

nauczył czytać wiejskich domatorów, nauczył sztuki szlachetniejszego przepędzania wieczorów, jak pustą gawędę przy kieliszku, z arędarzem lub sąsiadem, i obudził to zamiłowanie do książki, którego tak niedawno jeszcze cyfry w rachunkach księgarskich świetnym były dowodem. Naszemu biednemu ludowi, który już dzięki Bogu posiada gdzie-niegdzie tajemnicę czytania, potrzeba na pierwszy raz gwałtem, przebojem, wbijać do ręki pożyteczną książkę, zbawczą latarkę co progi jego życia oświeci. A nikt tego tak skutecznie niedokona jak wędrowny kramarz; ten chociaż sam nieczyta (warunek niekonieczny, nawet dla recenzentów), potrafi jednak tak dobrze zachwalić swój towar, jak niejeden księgarz w swoim *rozumowanym katalogu*. Dzięki jego pośrednictwu, książka znajdzie się pod słomianą strzechą kmiotka, gdzie inną drogą nigdyby niedoszła. Blask i przepych księgarni, protekcjonalny, czasem nawet szyderczy ton przedających, przyprawia o zakłopotanie naszego chłopka, który przypadkiem do księgarni się zabłąka, a mając kilka czy kilkanaście złotówek, chciałby je użyć na czytanie. Prędzej i łatwiej dałby on sobie radę w błędnym lesie, niż tutaj, gdzie ujrzawszy się otoczonym secinami książek, nieznajduje nikogo coby się u niego rozpytawszy o jego potrzeby lub gusta książkowe, ułatwił wybor, trudny dla niewtajemniczonego. Aż krąży głowa biednemu kmiotkowi, który ma ochotę do czytania,—ale zakłopotanie jego zamieni się w prawdziwy przestrach, kiedy mu za wskazane dzieło, zaproszą taką cenę, która o trzy razy przenosi cały jego książkowy kapitał. Jak oparzony wyskoczywszy z księgarni, pewno i dziesiątemu zachodzić do niéj zakaże. Inaczéj rzecz ma się z wędrownym kramarzem, z którym targując się i kłócąc, czuje się panem w swoim zapiecku, a na jego bibulasty towar pogląda okiem poufalszém niż na owe złocone książeczki, które obecnością swoją i pańską postawą, raziły by jego ubogą i dymną chatę.

Księgarze nasi, przywykli do szybkich, potrójnych i poczwórnych zysków, niekwapią się zawzięcie do popularnych a tanich wydań,—a jednak, oprócz chrześcijańskiego i obywatelskiego zadania, leży w nich źródło wielkiego materjalnego dochodu. Zamiast jednego lub dwóch tysięcy egzemplarzy, jakie się dziś odbijają, książka dobra, zastosowana do potrzeb i pojęć ludu, wydana na znośnym, trwałym a niewykwintnym papierze, śmiało może być drukowana, w kilkunastu tysiącach ex.,—a ogromna liczba odbytu z lichwą-by wynagrodziła konieczne zniżenie ceny.

Ale ta moralna i pieniężna spekulacja, niepowiedzie się bez pośrednictwa wędrownych kramarzy, bo drukowany towar zanieść potrzeba aż do gniazda czytelnika i tu, jak rzekliśmy, wbić go niemal przebojem w ręce. Ale dla niepewnego zarobku, wędrowny krόbkarz nie zgodzi się na własne ryzyko iść z apostolstwem oświaty pomiędzy prostaczków. Dźwigając na plecach swój towar, musi brać na uwagę, że stos książek jest cięższy od innych kramikowych drobiazgów; książkę trzeba zachwalać, a wstążka, chustka lub sznur paciórek, samym swoim widokiem już nęcą do kupna. Aby więc na pierwszy raz zachęcić kramarzy do niepewnéj spekulacji, należy przywiązać ich do niej, widokiem stałego zysku, to jest, odstąpieniem pewnych procentów komissowych. Ustępstwo to powinno być bardzo znaczne, jeśli prosi o poczekanie pieniędzy, do pewnego terminu. Niema się o co lękać, że u nieznajomego przepadną i książki i pieniądze; spytajmy u kupców innych towarów, którzy dają na borg wędrownym kramarzom,—czy kiedy ci ostatni zawiedli ich w terminie? Za rzetelność ręczy ich własny interes:—potrzeba dalszego kredytu. Po dokładném poznaniu charakteru kramarza, po kilkakrotném uczciwém uiszczeniu się przeześń w słowie, można mu będzie otworzyć większy kredyt, powierzyć cenniejsze dzieła, a tém samém podać nędzarzowi rękę i możność obszerniejszego rozwinienia jego lichego handlu. Czyż potrzeba dowodzić, o ile by to wpłynęło na oświatę ludu, na rozbudzenie w nim smaku do czytania, a tem samém na rozkwit kassy samychże księgarzy? Ochota do czytania raz zaszczepiona w serce ludu, już tylko wzrastać może, ale nigdy się cofać, bo kmiotek żyjąc po za obrębem większych społecznych ruchów, nieznа tych ciężkich chwil stagnacyjnych, które dotykają wyższą publiczność. Raz znałogowany, stale grosz swój nieść będzie na ofiarę literaturze, naturalnie z uwzględnieniem pór roku i przywiązanego doń dostatku lub niedostatku w chacie. Głodny wiosenny przednówek, potém robocze lato, rzecz prosta, że będą stanowić najnieintratniejsze miesiące dla ludowego księgarza,—za to obfita jesień i długie zimowe wieczory, przyniosą swój haracz do kassy bibliopoli, gdy się ochota do czytania po wioskach rozwinie;—a rozwinąć się niemoże, bez pośrednictwa wędrownych kramarzy. (*d. n.*)

W miesiącu listopadzie r. b., dwa posiedzenia Cesarskiego towarzystwa lekarskiego Wileńskiego odbyte zostały: 13 dnia, naukowe pod prezydencją D. M. i prof. Adamowicza i 25-go wyborowe w nieobecności prezesa, pod przewodnictwem wice-prezesa d-ra Stanisława Wikszemskiego.

Naukowe, ósme z kolei r. b. poświęcone zostało wyłącznie rozważaniu i rozbiorowi postrzeżeń przez kolegów, czynionych nad panującemi wysypkowemi chorobami w mieście. Tu należą odra u dzieci, a nawet i dorodnych; a u dzieci tylko wyłącznie szkarlatyna, któréj w wielu przypadkach niezwykła złośliwość natury objawiła się z powikłaniami gorączki tyfoidalnéj, dysteryczną zbrzękłością gardziela i wielką nabrzmiałością gruczołów szyi. Nietylko z doświadczeń pojedyńczo przyniesionych od lekarzy towarzystwo przez wymianę zdań starało się ściśle określić warunki rozwijania się, przebiegu i objawów panujących wysypek dla zapisania do naukowego swego protokółu, lecz nadto korzystało z praktycznych w leczeniu doświadczeń dla zastosowania ich przy łóżku chorych; przyczém dr. S. Wikszemski odczytał towarzystwu swe postrzeżenia: „Kilka słów o leczeniu anginae gangraenosae.“

Następnie po zwykłém przeczytaniu protokółu z posiedzenia uprzedniego, i rozbiorze korrespondencij nadesłanych, złożone zostały: 1) Od d-ra Władysława Hamoleckiego z Połtawy rozprawa w rękopiśmie: o chorobnych zmianach wzroku w chorobie Brightii, poruczone dla zdania sprawy jednemu z członków; 2) Od d-ra Wilhelma Lubelskiego: a) o bolu twarzowym Nevralgia facialis seu prosopalgia Fotherghilli; b) kilka słów o leczeniu złudzeń zmysłowych za pomocą preperatów Szaleju wielkiego (Datura Stramonium); c) kilka słów o medycynie greckiéj, przed Hipkratesem. 3) Od prowizora p. A. Bartoszewicza z Kowna Zielnik Syreniusza i kawał kadmu metallicznego. 4) Od p. aptekarza Ławeckiego, włókna korzeni rośliny Pingharr war Jambi.

Na posiedzeniu wyborowém i administracyjném z d. 25 listopada, odczytane raporta podskarbiego towarzystwa p. aptekarza Naruszewicza, bibljotekarza d-ra Reniera i konserwatora zbiorów farmakologicznych i anatomo-patologicznych p. aptekarza Zeydlera, przejrzano sprawy administracji towarzystwa i naostatek wezwano członków do rocznych wyborów składu biόra.

Wice-prezes dr. St. Wikszemski, w przemowie swojéj pośredniczącéj w objawie uczuć towarzystwa, jak co do ocenienia położonych zasług przez dra Adamowicza tak i co do ogólnego żądania mieć go nadal swym przewodnikiem, wniósł przedstawienie wsparte jednomyślnością członków prosić dra i prof. Adamowicza o chlubne dla towarzystwa przewodnictwo i na rok następny.

Wice-prezesem obrany został dr. med. Korewa, bibljotekarz, podskarbi, konserwator gabinetu i sekretarz, potwierdzeni na swych obowiązkach nowym wyborem.

Przed zamknięciem posiedzenia, większością głosów obrani na członków korrespondentów krajowych, dr. Władysław Hamolecki i dr. Wilhelm Lubelski. *(D. R.)*

PRZEGLĄD ROLNICZY.

O magazynie narzędzi i machin rolniczych mającym się założyć w Wilnie. — Kilka z tego powodu uwag. — Wyjątek z korespondencji z Galicji.

Oprócz innych projektów założenia w Wilnie składów, magazynów i wyprzedaży produktów wiejskich, o czém w czasie obszernie donieść nie zaniedbamy, a nad wykonaniem których ludzie dobréj woli i pojmujący potrzeby kraju czynnie pracują, ma być wkrótce otwarty skład narzędzi i machin rolniczych na wielką skalę. Imiona znanych i zamożnych obywateli stojących na czele tego zakładu, są dostateczną rękojmią, że zakład ten będzie odpowiednich rozmiarów do potrzeb krajowych i że na właściwéj praktycznéj drodze rozwinąć się potrafi.

Jest to ogromna przysługa w obecnym czasie dla krajowego rolnictwa i czyn prawdziwie obywatelski.

Nie zaszkodzi to bynajmniéj świeżo powstałéj fabryce p. Berendta, która nigdyby tak ogromnym potrzebom tutejszej prowincji podołać sama nie potrafiła. P. Berendt może mieć zawsze mnóstwo obstalunków, skoro narzędzia i machiny jego wyrobu zawsze sumiennością wykonania i umiarkowanemi cenami odznaczać się będą. Rozpowszechnienie machin w kraju wywoła potrzebę ich reparacji, ustawienia, puszczenia w ruch, nareszcie oswojenia robotników z nimi i nauczenia odpowiedniego ich użycia. Dla tego też tak p. Berendt, jak i skład machin zaopatrzyć się powinien koniecznie w ludzi fachowych, którzyby na zapotrzebowanie obywateli na miejsce przybyć, machinę urządzić, w ruch wprowadzić i ludzi obchodzić się z nią nauczyć mogli.

Jest to rzecz niezmiernéj wagi, — jeden z głównych powodów, dla którego u nas tak mało napotykamy w gospodarstwach machin i ulepszonych narzędzi rolniczych.

Nie jeden gdy sprowadził machinę, to ta dla nieumiejętności jéj użycia, albo stała nieużyteczną, albo czynność źle wykonywała, lub się psuła ustawicznie, a skąd wziąć było człowieka do naprawy? za jednym pękniętym trybem trzeba było mil kilkanaście jeździć, tam czekać znów w fabryce, a tu machina stoi, roboty spóźnione i t. d.

Ludzi więc zdolnych przy magazynie koniecznie potrzeba, — potrzeba przy nim założyć kilka tak zwanych *małych warsztatów*, jeśli zakład ten tak zjawiający się na dobie i tyle potrzebny, ma być istotnie dla kraju korzystnym.

— Donoszą z Królestwa Polskiego o nowo udoskonalonéj żniwiarce p. Żarskiego, która dokładnością roboty, lekkością i taniością, wszystkie dotąd znane ma przewyższać. Daj to Boże! byłby to nader ważny nabytek dla rolnictwa w obecnym czasie.

Lecz kiedyśmy się rozgadali o machinach, kiedy z radością widzimy łączenie się i szlachetne dążenie obywatelstwa do wznoszenia pożytecznych dla krajowego rolnictwa i handlu zakładów, czyby nie na dobie było, abyśmy naśladując Węgrów, założyli assocjację wprowadzenia i upowszechnienia pługa parowego, wszak to już nie mrzonka wyobraźni, ale rzecz praktyczna, którą wszystkie kraje przyjęły, tymże pługiem wyorują świeże karczunki dziewiczych lasów Ameryki, więc się przeszkód nie lęka i starannéj kultury gruntów nie wymaga. Coby to za ogromną reformę zrobiło w naszem rolnictwie, a może byłaby to jedyna zbawcza deska, któraby w obecnym czasie rolnictwo od upadku, a kraj od głodu ochroniła.

— Donoszą z Galicji o wielu pięknych urządzeniach i stowarzyszeniach w celach nader ważnych, które i dla nas w teraźniejszych czasach byłyby nader korzystne i godne naśladowania. Oto są słowa korespondenta Gazety Rolniczéj:

„Dawno upragnione i oczekiwane przez nas ustanowienie przysięgłéj straży polowéj, w zamiarze powstrzymania nadużyć wypasań i kradzieży polnéj (na czém cierpi nietylko produkcja krajowa, ale co gorsza, z czego wywiązują się zawiści pomiędzy dworami a włościanami) w tym roku urzeczywistniło się rozporządzeniem ministerjalnem, dozwalającem tak dworom jak i gromadom utrzymywać polowych przysięgłych z przyznaną im atrybucją tak sądzenia szkód, jak i ściągania za nie wynagrodzeń. Postanowienie to o tyle jednak jest dla dworów niedogodném, że nie władza policyjna wyznacza polowych, ale dwór i że takowi przed służbodawcą, a nie przed władzą są odpowiedzialnymi. W takim bowiem składzie rzeczy nie usuwa się podniety do zawiści włościan ku dworom, skoro szkodnicy wynadgrodzenie za szkodę wprost w ręce poszkodowanych składać będą zobowiązani.

Zgodnie z naszemi dążnościami, w obecnych stosunkach taki przysięgły polowy powinien być narzucony gminie z urzędu i przez urząd płatny, na co odpowiedni fundusz dwór wraz z gminą do kass rządowych rok rocznie wnosić byłby obowiązanym. Wypadałoby nawet zrzec się dworom wynagrodzenia za szkodę, przeznaczając takowe na rzecz kassy oszczędności właściwéj gminy, z czego wkrótce nie mały urósłby fundusz gminny, gdyby jeszcze kary pieniężne za poczynione szkody ze względem na cel i dobro powszechne w dwójnasób zwiększono. Tak urządzona straż polowa niezaprzeczenie prędzéj odpowiedziałaby celowi już przez sam urzędowy charakter polowego; a co równie ważna, zniknęłyby pobudki zawiści włościan do dziedziców i przyszłyby z czasem gromady do własnych zapasowych funduszów w razie klęsk i nieurodzaju przeznaczonych na zapomogę, niedopuszczając tém samem zgubnego dla rolników zapożyczania się na lichwę.

Rozbudzona niedawnemi czasy myśl zabezpieczenia losu prywatnych oficjalistów i już przed dwoma laty wzięta pod rozwagę przez Towarzystwo Rolnicze Lwowskie (w skutek czego wyznaczono komissję, mającą wypracować projekt stałéj emerytury dla oficjalistów) dotąd zostawała w zawieszeniu, gdyż wykonanie projektu trudném było do przeprowadzenia. Nie wszyscy bowiem obywatele byliby może w stanie wzięcia udziału w składkach, a jeszcze trudniejszem okazało się wynalezienie normy, wedle któréj składki mogłyby być rozłożone.

Kiedy jednakże kwestja takowa lepszych zdawała się doczekiwać czasów, dowiadujemy się z prawdziwą przyjemnością o stowarzyszeniu się samychże oficjalistów w obwodzie Tarnopolskim w celu wzajemnéj pomocy, gdzie też sami tylko oficjaliści wkrótce niemałe składki złożyli. Czyn takowy przekonywa nas najwyraźniéj o wyższych pojęciach moralnych i szlachetném poczuciu obowiązków społecznych. Kiedy bowiem, czy to pojedyńczy człowiek, czy też część jakowego społeczeństwa stara się własnem usiłowaniem wydobyć z nędzy materjalnéj i moralnéj, niespuszczając się na obcą pomoc, to o takim człowieku i społeczeństwie powątpiewać nie można lecz wierzyć raczéj należy w świetną jego przyszłość. Wierzymy też, że za przykładem Tarnopolskich oficjalistów pójdą i inni, i z czasem położenie ich zmieni się na lepsze, na co ze wszech miar zasługują i godni są lepszego losu, choćby nie z filantropijnych pobudek, to przez uszanowanie tradycji dziejowéj. Naszych bowiem oficjalistów, nie możemy zaliczać do owego proletarjatu z jakim spotykamy się za granicą; po większéj części są to potomkowie niegdyś zacnych i szlacheckich rodzin, które nieszczędziły krwi w obronie Rzeczypospolitéj, a które późniéj ze zmiennemi losami kraju zubożały i z dziedziców przeszły na dzierżawców, a z czasem na oficjalistów. Żal też nieraz bierze (co nie rzadko się zdarza) patrzeć na uniżenie wyczekującą w przedpokoju postać potomka sławnéj niegdyś rodziny a dziś bezczeszczonego przez nowo kreowane i spanoszone baroniątko.

Z drugiéj strony wyznać potrzeba, że oficjaliści psując jedni drugim reputację, wyrobili o sobie w ogóle nienajpochlebniejszą opinję; ale mamyż przypuścić, że się nie poprawią? Nie chcemy wątpić, że z zabezpieczeniem im przyszłości wkrótce staną się moralniejszymi i uczciwszymi; gdyż najgłówniejszą dzisiaj przyczyną ich nadużyć, jest właśnie obawa o los przyszły, jako zawisły obecnie jedynie od woli a nawet kaprysów służbodawcy.

Wiadomo jednak ile dobry, uczciwy i przychylny oficjalista korzyści swojemu służbodawcy przysporzyć może. Nie należy też stowarzyszonym w celu wzajemnéj pomocy odmawiać obywatelskiéj opieki, ale w miarę możności, obowiązkiem jest każdego dziedzica przyjść mu w pomoc odpowiednim datkiem i wpływem pomiędzy obywatelstwem, czego daje nam przykład hr. Włodzimierz Baworowski, przyjąwszy na siebie w obwodzie Tarnopolskim pośrednictwo w zbieraniu składek między obywatelami, w zamiarze prędszego urzeczywistnienia zbawiennéj instytucji.

Stowarzyszeni oficjaliści w obwodzie Tarnopolskim odpowiedni fundusz emerytalny zbierać mają na podstawie projektu następującéj osnowy:

Członkiem i założycielem Towarzystwa może być każdy składajacy na ten cel 200 złr. wal. Aust. czy to ratami po 5 złr. wynoszącymi, czy przez uiszczenie z góry całkowitéj składki. Skoro zaś składki takowe dojdą do summy 20,000 złr. wybrana Dyrekcja zakład czynnym ogłosi, a powyżej wyszczególniony zebrany kapitał stanowić będzie nienaruszalny fundusz żelazny, który skoro przez dobrowolne i obowiązkowe datki, jak niemniéj z procentów od ulokowanych korzystnie summ funduszowych, dójdzie do półmiljona złr., nastąpi regularne udzielanie pomocy potrzebnym członkom stowarzyszenia.

Każdy oficjalista chcący mieć udział w Towarzystwie wzajemnéj pomocy, złoży na wstępie obowiązującą składkę w miarę pensji.

I tak: od 30 do 50 złr. składka wynosić będzie 3 złr.; od 50 do 100 złr. składka wynosić będzie 5 złr.; od 100 do 150 złr. składka wynosić będzie 8 złr.: od 150 do 200 złr. składka wynosić będzie 10 złr.; nad 200 złr. składka wynosić będzie 15 złr.

Takie obowiązkowe jednorazowe składki wstępne będą mieć przeznaczenie na utworzenie funduszu żelaznego. Na rachunek zaś emerytury, stowarzyszeni będą obowiązani opłacić w miarę pensji od każdych 50 złr. po 2 złr., za co po latach 10-ciu otrzymują 50 złr.; po 20 latach 100 złr.; po 27 latach 150 złr.; po 35 latach 200 złr. rocznie pensji emerytalnéj.

Złożone na ten cel kapitały, Towarzystwo będzie rozpożyczać włościanom w kwotach 10 do 100 złr. i po 6% rocznie tytułem prowizji, a to sposobem amortyzacyjnym na przeciąg czasu dziesięciomiesięczny.

Drugim faktem przeświadczającym nas o budzącym się duchu stowarzyszeń i rokującym lepszą dolę naszemu krajowi, było niedawno odbyte zgromadzenie obywateli w Brodach, celem naradzenia się nad projektowaną koleją żelazną z Brodów do Lwowa. Ostateczny bowiem rezultat narady wypadł jak najpomyślniej, gdyż nietylko zgodzono się na prędkie urzeczywistnienie projektu i już uchwalono uzyskać koncessje rządowe, ale nadto ustanowiono komitet mający zająć się subskrypcją na akcje.

Że jednak egzystująca już kolej Galicyjska pod nazwą kolei Karola Ludwika, posiada prawo pierwszeństwa podobnych przedsiębierstw w Galicji, postanowiono jeszcze pierwiéj z temże Towarzystwem porozumieć się, a w razie skorzystania takowego prawa pierwszeństwa, rzeczone Towarzystwo wesprzeć subskrypcjami.

Przyprowadzenie do skutku projektowanéj kolei ze Lwowa do Brodów tę ma ważność dla Galicji, że sprowadziłoby ruch handlowy prowincij rossyjskich i krajów dawnéj Polski na starą drogę przez Galicję; tém więcéj, skoro prowadzony trakt z Kijowa do Radziwiłowa, jest już prawie na ukończeniu. Kommunikacja zaś zwyż wymienionych prowincij z zachodnią Europą, o tyle byłaby dogodniejszą, że droga ta jest nieporównanie krótszą aniżeli przez Odessę i co równie ważna, że dostawa płodów do tego portu, nie we wszystkich porach roku odbywać się może; skutkiem czego wielki napływ produktów na targach Odeskich w jednym zwykle czasie sprowadza taniość, ze stratą producentów a zyskiem zagranicznych spekulantów.

Z wielu też względów wybudowanie wzmiankowanéj kolei wielce będzie pożądanem tak dla Galicji jako też dla okolic Kijowa.“ *T. S.*

PRZEGLĄD PISM CZSOWYCH.

Gazeta Warszawska (do 287):

— Donoszą z Poznania pod d. 21 b. m.

Według „Poz. Ztg“ wybrano w mieście Dobrzycy 3 Niemców i 1 Polaka; z wybranych w Lesznie 40 wyborców tylko dr. Metzig podobno nie jest nieprzychylnym Polakom, w Międzyrzeczu wybrano 19 Niemców, a żadnego Polaka; w Obornikach 6 Niemców i 1 Polaka; w Owińskach, pomimo, że większa część wyborców pierwszego rzędu jest pochodzenia polskiego, wybrano 3 Niemców; w Pleszewie 12 Niemców, 8 Polaków; w Połajewie powiecie Opornickim 3 Niemców, pomiędzy którymi jeden starozakonny i 3 Polaków; w Rawiczu 40 Niemców żadnego Polaka; w Rydzynie 4 Niemców, 2 Polaków; w Sniglu 12 Niemców, w Szwarzędzu 11 Niemców; w Stęszewie 2 Niemców, 3 Polaków; w Węgrowcu 3 Niemców, 4 Polaków; w Wrześni 9 Niemców, 4 Polaków; w Kcyni 4 Niemców, pomiędzy którymi 1 starozakonny, 5 Polaków; w Nakle 10 Niemców, 3 Polaków 2 niestanowczych i 1 wojskowego.

— Donoszą daléj pod d. 22 listopada: Według „Posener Ztng,“ taki jest dalszy ciąg wyborów pierwszego rzędu na prowincji. W Międzychodzie wybrano samych Niemców; w Lwówku tylko 3 Polaków, reszta Niemców; w obwodzie lwowskim przeszli prawie wszyscy Polacy; w Nowém-Mieście sami Niemcy; w Ostrowie 13 Niemców, 6 starozakonnych i 5 Polaków; w Rakoniewicach 7 Niemców; w Bydgoszczy 66 Niemców, 9 starozakonnych. W jednym z okręgów wyborczych w Bydgoszczy, zażądał pewien Polak, ażeby paragrafy dotyczące regulaminu wyborczego i w polskim języku odczytano, lecz nikt się nie znalazł, coby to uczynić potrafił, jak się wyraża korespondent bydgoski do „Posener Ztng“ i paragrafów tych nie przetłómaczono. W Gnieźnie obrano 13 Polaków, to jest więcéj sześciu, niż przed trzema laty; w Kościanie 8 Polaków, 2 starozakonnych i 3 Niemców. W mieście Krotoszynie na 32 wyborców, obrano 8 Polaków; w okręgach Wielowiejskim, Benickim, Buczackim, Dzierżanowskim, Biadskim, Kromolickim i Borzęcickim, wybrano samych Polaków; w okręgu Bułakowskim 1 Niemca, 4 Polaków; w parafji Rozdrażewskiéj i Koźmińskiéj razem 25 Polaków i 13 Niemców.

— Piszą z Orli (Ks. Poznańskiego) pod 21 listopada: Wybory na prawyborców w 19 b. m. w Kozininie odbyły się dla nas bardzo niepomyślnie, jeden bowiem tylko Polak (p. Magielski) został obrany, gdy tymczasem stronnictwa przeciwne przeprowadziły 11 kandydatów. Tego tak niepomyślnego wypadku przyczyną jest nieszczęsne zrozumienie § 18 ustawy o wykonaniu wyborów, który w treści swéj nakazuje, aby każdy z prawyborców był w właściwym sobie okręgu wybierany. Na cóż się więc przydały 139 głosów, które padły na tutejszego proboszcza i dziekana ks. Kocińskiego, jak niemniéj owe 145 i 150, które padły na dra Jarnatowskiego i p. Piaseckiego, kiedy wszyscy nie w swych okręgach stawiani byli na kandydatów? Jaki ostatecznie obrót cała rzecz ta weźmie, czy przejdą tréj mający tak ważną przewagę głosów nad tymi, których w przeciwnym obozie wybrano, pokaże rezultat zaniesionéj w tym względzie protestacji.

— Z Gołańczy donoszą, że w tém mieście i siedmiu przyległych okręgach wybrano 24 Polaków i 7 Niemców. Liczba ta jak najwyraźniéj prostuje zeszłoroczne głoszenia, jakoby w mieście Gołańczy i okolicy aż po Noteć mała tylko liczba mieszkała Polaków.

— Miasto Gniezno wybrało z 31 wyborców 13 Polaków; obwód komissarjatu gnieźnieńskiego z 42 wyborców 39 Polaków.

— Donoszą nam z Poznania pod 26 listopada, następujące wiadomości o wypadku wyborów w różnych miastach i okręgach: W Chełmie wybrano 9 Polaków i 21 Niemców, z których 17 należy do stronnictwa liberalnego a 4 do zachowawczego; w Toruniu 45 Niemców a 3 Polaków; w Świeciu 2 Polaków a 4 Niemców; w Pniewach obrano wszystkich 9 Polaków (między niemi 1 starozakonnego); w parafji Jaraczewskiéj 8 Polaków i 1 Niemca; w Borku 6 Polaków i 1 Niemca; w Chwołkowie 3 Polaków; w Mchach 3 Polaków; w Górze 3 Polaków; w Xiążu zaś ani jeden Polak nie przeszedł; w Srodzie wybory padły na samych Polaków, obrano ich 10, między którymi jeden starozakonny; w okręgu Śremskim w Iłowcu obrano 3 Polaków a w Grzybnie 2 Polaków i 1 Niemca.

— Z Poznania pod 28 b. m. donoszą, że w powiecie Obornickim wybory wypadły bardzo korzystnie; obrano 72 Polaków, 71 Niemców i 16 starozakonnych, pomimo, że wszystkich kawalerów i parobków, nie prowadzących własnego procederu (tak tu jak i w innych miejscach) z spisu prawyborców wyłączono, że listy prawyborców nikomu nie okazywano, i że potworzono dowolne najniekorzystniejsze okręgi wyborcze. W Powidku wybrano samych Polaków, równie jak i w okręgu wyborczym Sobotnickim obwodu Kłebskiego, i okręgu wyborczym Zdziechowskim obwodu gnieźnieńskiego. W powiecie Wrzesińskim, na wsiach wybory wypadły daleko pomyślniéj niż w mieście, gdzie obrano 4 Polaków a 9 Niemców.

— Z Bukowskiego (w W. Ks. Poznańskiém) podają następny rezultat wyborów: W Buku obrano 8 Polaków, 1 Niemca; w Obuszu 2 Polaków, 2 Niemców; w Wielkiéj Wsi 6 Polaków, w Danowicach 5 Polaków; w Opalenicy 4 Polaków; w Niegolewie 5 Polaków; w Turkowie 3 Polaków, 2 Niemców; w Kuszlinie (olendry) 3 Niemców; w Sliwnie, w Brodach, w Wąsowie, w Posadowie po 3 Polaków; we Lwówku 5 Polaków, 4 Niemców, w Koninie 3 Polaków; w dworze Lwóweckim 6 Polaków; w Liniu i Bolewicach po 3 Polaków i 3 Niemców; w Starym Tomyślu 3 Polaków, 2 Niemców.—W ogóle w całym powiecie około 100 Polaków na 60 do 70 Niemców. Cała wschodnia część powiatu do koła Nowego Tomyśla, zamieszkana przez kolonistów niemieckich (olendrów) dostawi przeszło 30 wyborców niemieckich. Chociaż więc połowa właścicieli dóbr w powiecie jest Niemców, blizko trzecią część powiatu zamieszkują olendry, a po miasteczkach, z wyjątkiem Buku i Opalenicy, ludność niemiecka przeważająca, większość wyborców składać się będzie z Polaków. Gdy z powiatu Kościańskiego należy się spodziewać podobnego rezultatu, można mieć nadzieję, że w Grodzisku wybrani będą na obu posłów Polacy. Dodają, że większa część starozakonnych w Buku, Lwówku i Niewach głosowała za Polakami.

— Z Szredskiego donoszą, że w tamtejszym powiecie obrano 142 wyborców Polaków, z których dwóch wyznania Mojżeszowego, a 24 Niemców.—Obwód Pobiedziski najwięcéj dostarczył wyborców Niemców, nie dla tego, iżby Polacy byli opieszałymi w dopilnowaniu praw im służących, ale że od dawna znaczna ilość osad niemieckich, w téj okolicy zamieszkała, rozwinęła niezwykłą przy wyborach czynność.

— Donoszą ze Lwowa pod d. 28 z. m.: że wydział sejmowy pracuje gorliwie nad jak najśpieszniejszém odebraniem funduszów zakładów krajowych, co krok jednak natrafia na przeszkody, które nietylko ten odbiór utrudniają, ale nawet czynią go niemożliwym. Tak, teraz wydział sejmowy otrzymał rozporządzenie ministerjalne, którém nałożono na wydział sejmowy obowiązek, aby odbierając fundusze i zakłady krajowe, przyjął zarazem wszystkich przy tych funduszach i zakładach już zatrudnionych urzędników, wraz z zobowiązaniami, jakie ma dla nich rząd. Wydział, nie mogąc przystać na takie żądanie, jako wręcz przeciwne statutowi krajowemu, który przyznaje sejmowi wyłączne prawo mianowania urzędników w zakładach krajowych, zaprotestował przeciw wspomnionemu rozporządzeniu, czém sprawa odbioru funduszów znów została odroczona.

— Piszą z pod „Piotrkowa“:

Jako nowy dowód stosunku szczęśliwego, który coraz więcéj się ustala pomiędzy włościanami a ich panami, służyć może testament sporządzony przez pannę Kamilę Wolską, w dniu 13 kwietnia r. b. przed Łukaszem Janiszewskim, rejentem okręgu Radomskiego w Radomsku. Panna Wolska, będąc właścicielką summy złp. 120,000—całą prawie przeznaczyła na podniesienie moralnego bytu włościan dóbr Kocieszowa, położonych w okręgu Piotrkowskim, wśród których wzrosła i całe życie przepędziła. Z summy téj przekazała:

1. Złp. 50,000 na szpital w Kocieszowie urządzić się mający i pomoc lekarską.
2. Złp. 25,000 na utrzymanie i rozszerzenie ochrony w Kocieszowie, już od lat dwóch w stanie kwitnącym istniejącéj.
3. Złp. 8,000 dla starców, kalek i podupadłych mieszkańców parafji Kocieszowskiéj, a moralnie swoje dzieci wychowujących.
4. Złp. 4,000 na urządzić się mającą w przyszłości ochronkę, w mieście powiatowém Piotrkowie Trybunalskiém, z tém jednakże zastrzeżeniem, że jeśliby ochrona w Piotrkowie nie była założoną w przeciągu lat trzech, w takim razie, summa ta przechodzi na ochronkę w Kocieszowie.
5. Złp. 8,000 pannie Ludwice Kincel, która dzieliła z nią trudy około ochrony Kocieszowskiéj, a która i dotąd oddaje się z prawdziwie chrześcijańskiém uczuciem dzieciom w ochronce zostającym.
6. Złp. 2,000, swojéj kuzynce,
7. Złp. 23,000, swemu bratu, Władysławowi Wolskiemu, na cele ustnie mu objawione.

Summy te wszystkie mają być ubezpieczone na dobrach

Kocieszów, z warunkiem, żeby tylko procent prawny od nich był używany na cele wskazane; nadto, żeby rozporządzenie całe wykonaném było w ciągu lat trzech.

Rozporządzenie to świadczy, jakie uczucie chowała w swéj piersi testatorka dla ludu wiejskiego. Ale z drugiéj strony, przyznać trzeba, że ten sam lud, doznając macierzyńskiéj opieki, okazywał jéj też zawsze pełne przywiązanie a w czasie choroby i późniéj, z powodu śmierci panny Wolskiéj, uczucie jego dochodziło do najwyższéj potęgi.

Właściciel Kocieszowa, p. Władysław Wolski, o ile nam wiadomo, czynnie zajmuje się wprowadzaniem w wykonanie woli siostry. Znając zaś jego troskliwość o dobro włościan, pewni jesteśmy, że ją wykona z największą sumiennością.

— Z gazet szlązkich austryjackich wyczytujemy wiadomość, iż nauka języka polskiego upowszechnia się obecnie w Czechach. Znaczna liczba Czechów włada tak dobrze językiem polskim, jak swym własnym. Już dziś po szkołach czeskich język polski zaprowadzają, i tak w wyższéj szkole miejskiéj dla dziewcząt w Pradze, zamiast 7 godzin języka niemieckiego, będą uczyć 3 tylko niemieckiego, a 4 godzin polskiego. Ten przykład chcą naśladować inne szkoły, a w Liczynie już się wykłada język polski jako obowiązkowy.

Gazeta Polska (do 285):

— Piszą z Prużany d. 10 listopada.

Dnia 6 bieżącego miesiąca mieliśmy tu dość liczny zjazd obywateli tutejszego powiatu na zwyczajne sejmiki powiatowe, pod przewodnictwem powszechnie cenionego marszałka pana Szwejkowskiego. Na zgromadzeniu tém toczyły się obrady nad uregulowaniem stosunków włościańskich. Obywatel pan Michał Borejsza, zabrawszy głos, wymównie przedstawił swym współobywatelom naglącą potrzebę przyśpieszenia zmiany dotychczasowych stosunków właścicieli ziemskich z włościanami, i zwrócił ich uwagę, że ważne reformy dokonane z urzędu, tém bardziéj wymagają dobrowolnéj ze strony obywateli inicjatywy w urządzeniu stosunków z włościanami na warunkach ile możności najprzystępniejszych i najkorzystniejszych dla tych ostatnich, iż z tradycij historycznych obywatele zaciągnęli względem téj młódszéj braci swojéj święty dług opieki i troskliwości o ich dolę. Mówca, przypomniawszy ten obowiązek właścicieli ziemskich dbania o dobro swych dawniejszych poddanych, wykazawszy opłakane następstwa z zaniedbywania tego obowiązku i błogie dla wszystkich skutki z wypełnienia go prawdziwie po obywatelsku, gorąco przemówił za koniecznością najśpieszniejszego zmienienia pańszczyźnianych stosunków z włościanami, których odtąd sumienie własne nakazuje uważać nie za dzieci małoletnie i pod ciągłą a surową kuratelą będące, ale za współbraci mających powiększyć grono obywateli kraju, równych innym pod względem praw i obowiązków. Odwołując się do znanéj i nigdy nie zawodzącéj szlachetności uczuć obywatelskich gdy chodzi o dobro ogółu, p. Borejsza zaproponował, żeby zaraz od Nowego Roku nastąpiły dobrowolne umowy z włościanami, zwalniające ich od wszelkich robocizn i powinności za opłatą czynszu od własności użytkowéj, dla którego skalę oznacza 6% jako dostateczny procent. W razie gdyby włościanie z jakichkolwiekbądź powodów, nie zgodzili się na takie układy i jak poprzednio chcieli odbywać powinności, p. B. proponował, po obrachowaniu sumiennem robocizny, odtrącać z niéj stosunkowo 6-ty procent—a resztę należytości przypadającéj włościanom za ich roboty, składać tygodniowo do kass gminnych. Zebrany tym sposobem po latach kilku fundusz włościański, ułatwiłby dokonanie ostatecznego uwłaszczenia włościan. W tym celu jak również dla poprawienia stosunków handlowych i przemysłowych powiatu, pożądane byłoby zdaniem p. B. zawiązanie komitetu powiatowego z trzech obywateli. Zebrani obywatele prawie jednomyślnie przyjęli wnioski obywatela p. Michała Borejszy, a mianowicie: 1) oczynszowanie włościan zaraz po N. Roku w stosunku 6% wartości majątków; 2) zniesienie propinacji po wsiach; 3) zawiązanie komitetu powiatowego, do załatwienia ogólnych interessów rolniczych, handlowych i przemysłowych powiatu. W celu wybrania członków do rzeczonego komitetu, zgromadzeni obywatele postanowili zjechać do Prużany raz jeszcze d. 26 listopada (v. s.) r. b. Daj Boże, aby powzięte na tém piérwszém zebraniu postanowienia, szczęśliwie doprowadziły do skutku! Zachęcamy ich gorąco do tego w imię ich własnego i ogólnego dobra.

— Śp. Samuel Kossowski, wiolonczelista, o którego skonie w dniu 5 b. m. i r. w Kobryniu nastąpionym donieśliśmy, urodził się w r. 1805 w byłéj gubernji Kieleckiéj. Ojciec jego Andrzéj i matka Marja ze Śliwińskich, byli właścicielami wsi Bilczów o milę od Buska położonéj. Po śmierci ojca, który śp. Samuela w małoletności odumarł, opiekę nad nim objął brat Kazimierz, znany geolog, wznowiciel kopalń Miedziano-górskich. Nauki Samuel pobierał w Pińczowie a późniéj w Kielcach. Od dzieciństwa miał pociąg do muzyki, począł się przeto uczyć gry na skrzypcach. Piérwszych początków na tym instrumencie udzielał mu kolega szkolny Królikowski. Talent wrodzony, jaki posiadał Kossowski do muzyki, skłonił go, iż przed r. 1830 udał się do konserwatorjum muzycznego warszawskiego, w którym kształcił się na skrzypcach. Zaszczycał go tu względami śp. Elsner. Po raz piérwszy jako koncercista skrzypek wystąpił Kossowski w mniejszych miastach W. Ks. Poznańskiego, później w Wrocławiu (1838 r.) W r. 1834 zamieszkał w Galicji pod Lwowem u wujostwa swego, Kownackich. Tu porzuciwszy skrzypce począł się przykładać do gry na wiolonczelli, którą nadzwyczaj polubił. Rzec można, iż to co umiał, a co go postawiło między znakomitościami na tym instrumencie, po największéj części winien był Kossowski sobie samemu. Pracował szczerze i wytrwale i wkrótce też wydoskonalił się. W r. 1842 pojechał do Wiednia i tam dał się słyszeć publicznie. Gazety tamtejsze chwaliły bardzo grę jego. Grał także u dworu przed arcyksiężną Zofją. Talentem jego wszyscy się zachwycali. Odtąd począł Kossowski wycieczki po innych większych miastach jak Krakowie (gdzie pewien czas przemieszkiwał), Berlinie, wreszcie po miastach Królestwa Polskiego i zachodnich gubernij cesarstwa. Do Warszawy przybył w r. 1843 i dnia 28 maja w sali dawniéj pałacu Paca dał piérwszy koncert a potém trzy jeszcze. Ówczesna „Gazeta Teatralna, nader pochlebnie o ziomku-artyście wyrażała się, chwaląc go szczególniéj za grę Ronda z koncertu szwajcarskiego Romberga, fantazji-mazura własnéj kompozycji i ustępu z warjacji na temat walca Dotzauera. Przyjęty z zapałem, odwiedził Warszawę powtórnie w r. 1844 czy 5 i dał trzy znowu koncerta w sali pałacu Paca, a czwarty w Resursie Kupieckiéj. W r. 1852 po raz trzeci zjechał do naszego miasta i wystąpił z koncertami w Teatrze Wielkim (23 i 26 marca). Ponowił odwiedziny po raz czwarty w r. 1853 czy 54 znowu grając dwa razy w Teatrze Wielkim, nareszcie po raz piąty zawitał do Warszawy w r. 1859 i dał się słyszeć publicznie w sali Doliny Szwajcarskiéj (1 kwietnia) wraz z synem swoim Ignacym fortepjanistą. Utworów swoich na wiolonczellę Kossowski niepublikował, początkowe tylko swoje kompozycje jak mazury, polonez i walce wydał na świat. Z główniejszych jego utworów na wiolonczellę są; Wieniec Słowiański, Burza i Modlitwa, ułożył także Karnawał Wenecki, Tęsknotę Szuberta, Romaneskę i t. d. Śp. Samuel około r. 1835 zawarł związek małżeński z cioteczną siostrą swą Zofją Kownacką. Z małżeństwa tego pozostaje trzy córki (jedna zamężna na Wołyniu mieszkająca) i syn Ignacy dobry artysta na fortepjanie. Śp. Samuel był wzrostu średniego, więcéj wysokiego niż nizkiego, blondyn, rumiany, twarzy przyjemnéj okolonéj długiemi włosami, a jak w obejściu się był skromny i prostomyślny, tak w duszy był prawy, szczery w sercu i poczciwy. Żył lat 56.

— Latem b. r. w Kościelcu pod Kołem pani An. Kreutz założyła ochronkę dla dzieci włościańskich. Pomimo żniw i roboty w polu, rodzice dzieci swoje chętnie do szkoły posyłali, niektóre nawet z wiosek o pół mili odległych na naukę przychodziły. Obecnie przeszło pięćdziesiąt dzieci uczęszcza do ochrony. Ochroniarką jest panna Wanda Zwierska. W niedzielę schodzą się parobcy i dziewczyny dwudziesto-kilko-letnie i pilnie się uczą.

— Pisaliśmy o mających się ukazać w naszym języku podręcznikach rzemieślniczych, p. t.: „Bibljoteka dla rzemieślnika polskiego.“ Otóż za dni już kilka wyjdzie pierwszy tom téj pożytecznéj i oczekiwanéj publikacji, i obejmować będzie garbarstwo, które poprzednio nie wyszczególniliśmy, opracowane przez p. Rogalewicza. Za tém pójdą inne rzemiosła już przez nas wspominane, a najpierwéj murarstwo przez fachowego majstra p. Telesfora Szpadkowskiego napisane, kowalstwo przez p. Miecznikowskiego i t. d.

— Od dnia 1 grudnia otwarty został do publicznego użytku oddział 1-szy drogi żelaznéj Warszawsko-Bydgoskiéj, to jest z Łowicza do Kutna. Oddział ten, 6 mil długi, ma dwie stacje Pniewo i Kutno.

— Piszą z Krakowa pod d. 28 listopada:

Według nadesłanéj nam pod d. 26 listopada wiadomości z Wiednia, kwestja fortyfikacyjna pomyślnie dla miasta naszego rozstrzygniętą została. O zniesieniu którejkolwiek z ulic dla rozprzestrzenienia zakresu fortyfikacyjnego—nie ma już mowy. Tylko cztery domy pod samym Wawelem muszą się poddać pewnemu ograniczeniu, które głównie polega na wzbronieniu podwyższenia rzeczonych domów. Wiadomo zaś, że pierwiastkowy projekt miejscowéj dyrekcji i w ogóle niższych oddziałów zarządu inżenierji sięgał aż do 300 sążni w miasto, i tém samém w razie wprowadzenia go w czyn zniszczyłby wielką część jego. Projekt ten jednak zatwierdzenia nie otrzymał.

— P. Eliasz Jourdain, życzliwy nam uczony francuzki, znany pod nazwiskiem: „Charles de St. Foi“ zmarł nagłą śmiercią w dniu 20 listopada r. b. Przed laty trzydziestu bawił on kilka lat w okolicach Lwowa, następnie w Krakowie, w Poznańskiém i w Warszawie. Imię jego zatem nie jest obce w kraju naszym, gdzie miał bardzo wielu przyjaciół. Do celniejszych pism jego należą: „Livre des peuples et des rois,“ którego dobre przyjęcie zachęciło go do napisania ewangelij zastosowanych do Polski na wszystkie niedziele, które przetłumaczył na nasz język St. Ropeleski. Daléj napisał: „Heures serieuses d'un jeune homme, d'une jeune fille, d'un adolescent,“ z których dwa pierwsze wydane były w Warszawie; „Teologie du Monde“ (książka do nabożeństwa). W 56 roku życia rozpoczął pisać: „Heures d'un vieillard,“ ale tylko dwa zdążył wykończyć rozdziały; Tłumaczył z niemieckiego „Mistykę Goerresa“ 5 tomów. Życie Jezusa Chrystusa 2 tomy i wiele drobniejszych. Był gorliwym współpracownikiem w dzienniku l'Union, a następnie „le Monde.“

KRYTYKA.

HISTORJA LITERATURY POLSKIEJ

przez Juljana Bartoszewicza.

(Dalszy ciąg ob. N. 93.)

Szanowni czytelnicy! do tego czasu słuchaliście duetu naszych uczonych badaczów przeszłości; teraz miejcie cierpliwość wysłuchać trio dwóch poprzednich i p. Nowosielskiego.

Powiadają, że de mortuis aut bene aut nihil; są jednak ludzie, którzy wznieśli się po nad poziom zwyczajnego tłumu, i o których nawet po śmierci trzeba mówić źle lub dobrze, stosownie jak na to zasłużyli.

Janicki! Wybacz mi cieniu dawno zmarłego poety, że muszę tu o tobie wyrokować; niech cię to pociesza, że w tak późnych czasach, bo w XIX wieku, wywołałeś najsprzeczniesze sądy dwóch uczonych i jednego powieściopisarza.

P. Bartoszewicz mówi: „Janicki miał niepospolite zdolności, ale że zbyt się przejął swojemi wzorami, nic w nim nie było oryginalności: gdyby nie nazwisko polskie, Rzymianie mogliby go wziąść dobrze za swego poetę, spółczesnego Horacjuszowi lub Katulowi. Błędy i zalety kopjował tych wzorów, przejął się ich manierą i sposobem pisania.“

P. Łukaszewicz na to: „W téj naganie powiedział p. B. największą pochwałę Janickiemu. Poeta łaciński w XVI wieku niemógł być oryginalnym poetą Rzymian, bo Rzymian już nie było: musiał więc naśladować poetów z złotego wieku literatury rzymskiéj; a gdy ich potrafił do tego stopnia naśladować, że Rzymianie wzięliby go za swego poetę, był prawdziwym poetą łacińskim, tak jak nim był Sarbiewski, naśladowca Horacego, mimo swoich nazwisk polskich. Daléj zarzuca p. B. Janickiemu, że na wzór Owidego, Katulla, Propercjusza, tylko o sobie pisze; przytém powiada, że dawni poeci własne uczucia i myśli malowali wszędzie, przy każdém zdarzeniu, (to robią i dzisiejsi poeci i inaczéj robić nie mogą, bo malując cudze, nie swoje uczucia i myśli byliby nie poetami, tylko plagiatorami cudzych uczuć i myśli) i nareszcie przyznaje, że w elegjach Janickiego jest wiele wdzięku, piękności, ozdóbek poetycznych, są wszystkie ślady ognia wielkiego poety, ale nie ma jeszcze poezji; są śliczne błyski w Janickim, są miejsca rozrzewniające tęsknotą uczucia i t. d.; kończy ustęp cały dość obszerny o Janickim, słowami: „Nieoceniona szkoda, że zmarniał ten młody talent, który byłby nam niezawodnie arcydzieło utworzył.“ Same sprzeczności! Poezji w Janickim nie ma, a mimo tego utworzyłby był arcydzieło poetyczne! Jakimż sposobem zmarniały talent mógł utworzyć arcydzieło? Czy młody talent ten zmarniał dla tego, że naśladował poetów rzymskich, zajętych tylko sobą (podług p. B.)? Talent Petrarki zajętego tylko sobą i swoją Laurą, czy także zmarniał? Takie są sądy p. B. o poetach łacińsko-polskich!“

P. Nowosielski dodaje: „Co mówić o estetyku (t. j. p. Bartoszewiczu) co mówi tak: Co literaturze do westchnień jakiegoś pana Piotra, albo pana Michała? Jak gdyby nie rozumiał tego, że człowiek wszędzie szuka siebie samego i skoro w uczuciu wyrażoném przez poetę pozna i poczuje wdzięki, rzetelność uczucia ludzkiego, wtedy lgnie duszą całą do niego, jak do dziś dnia lgną do Petrarki i do poezij miłośnych Adama, jak lgniemy do tegoż uczucia oddanego piórem Katulla, albo Propercjusza. Mówić co literaturze do westchnień czyichś, jest to samo co mówić: co malarstwu do skał jakichś, wód i drzew starych. Nie idzie tu o skały, wody i drzewa same, a o wdzięk i myśl, jaką one będąc ułożone w całość wyrażają. Tak samo dzieje się z uczuciami egotycznemi. Za cóż poetom mieć za złe, że śpiewają o sobie samych; a słowik że, czyż nie swojeż wyśpiewuje uczucia, a chociaż śpiewa on zawsze jedno, ale dla tego, że śpiewa zawsze rzetelnie, więc go słuchamy, ton wierny serca jego i w naszéj duszy budzi uczucie tęskne miłości. Zabawnie, bardzo p. B. wymawia Janickiemu, że nie będąc bohaterém rości prawo sobie do wiekopomnéj sławy za same swoje pieśni tylko. Pomimo tego Janicki żyje po upływie trzech wieków, tłumaczą jego elegje, a p. B. spiera się z nim, jakby stał przed nim z duszą i ciałem. Musi więc być tu moc wielka ducha! I ta potrzeba wylania serca własnego, jaką przyznaje Janickiemu p. B. musi być także jakiejś mocy duszy! Ztąd historja literatury nie w stanie jest ocenić wartości dzieł i zasług pisarzy: szuka on tylko wszędzie historji saméj, chociaż dzieje człowieka są i w poezji.“ Otoż mamy trio.

Janicki posiadał rzeczywiście niepospolity talent, daje się to widzieć z niektórych ustępów jego elegji; ale nie był samodzielnym, niewolniczo naśladował,—i tego mu za zaletę poczytywać nie można, bo ślepe naśladowanie jest zawsze wadą, nie zaś cnotą poety.

Janicki oprócz tego był poetą egotycznym i przeto należał do najlichszego rodzaju wieszczów.

Wielcy poeci, prawdziwi mistrze pieśni właśnie tém się odznaczają, że najmniéj mówią o sobie. Duch ich jest cudowném źródłem ideałów: i o tych to czarujących dzieciach swoich, o tych nadziemskiéj piękności postaciach zawsze marzą wielcy poeci, niemi się pieszczą i o nich opowiadają światu. Dla tego też ciężki ten i prozaiczny tłum, nie zdolny sam utworzyć piękna, z uniesieniem ich słucha i z zapałem uwielbia. Homer, Dante, Milton, Szekspir, Goete, Szyller, Mickiewicz bardzo mało lub wcale nie mówili o sobie. Czy dla tego byli plagiatorami cudzych myśli i uczuć?

Są jednak poeci, których duch nie tworzy ideałów, ale potężny i rozległy ześrodkowuje w sobie dumy, marzenia i uczucia tłumu, przekształca je w artystyczną całość i przywdziewa w uroczą szatę słowa. Takim poetą jest dla nas Bohdan Zaleski, Béranger dla Francuzów, Lermontów dla Rossjan i wreszcie Bajron i Heine dla wszystkich myślących ludzi świata całego. Nie podobna słuchać tych wieszczów bez wielkiego wzruszenia: każde słowo ich przenika do głębi duszy, unosi i zachwyca. Istni to czarodzieje tłumu: gdy płaczą—tłum płacze; gdy się śmieją—tłum się śmieje. Któż np. z nas nie powtarzał z poetą:

Święć się, święć się wieku młody
Śnie na kwiatach, śnie mój złoty,
Ideale wiary, cnoty
I miłości i swobody.
i t. d.

Jest wreszcie rodzaj poetów, których duch takoż nie tworzy ideałów, lecz zawsze zwrócony ku sobie, sobą zajęty, o sobie tylko prawi. Gdy natura obdarzy tych poetów szlachetném sercem i pięknym darem słowa—wtedy wiernie kreślą uczucia swoje i z przyjemnością ich czytać można. Takim właśnie poetą jest Petrarka. Nie słowik to, lecz miły skowronek.

Lecz, o bogi! gdy duch egotycznego poety rozdrażniony, dziwaczny, opętany zacznie tworzyć obrzydliwe mary swojéj chorobliwéj wyobraźni— wtedy istny to puszczyk. Najlichszy to rodzaj poetów. Zmęczony czytelnik ze wstrętem odrzuca książkę i woła: „Panie! miéj litość nad opętanym duchem!“

Petrarka był egotycznym, ale samoistnym poetą—nie naśladował, nie kopjował. Że się kochał, to sławy nie stanowi—bo któż się nie kochał! Że kochając pisał wiersze—rzecz zwyczajna, ogólna to albowiem choroba wszystkich zranionych przez Kupidyna; ale w sonetach swoich poeta z mistrzowską potęgą odwzorował wszystkie odcienia prawdziwego i głębokiego uczucia—i to właśnie stanowi nieśmiertelną sławę jego. Petrarka opiewał swoją miłość tak, że mu wszyscy kochankowie pozazdrościć mogą—i że rzewną pieśnią swoją poruszał innych poetów:

Kochankowie w ojczyźnie duchowéj oboje,—
Cześć wam—pokłon—i pokój obojgu na wieki!
Pobożny, miłujący, lutnista daleki,
Ronię ku wam westchnienia na podróżne moje.

Błogosławcież jak duchy bliźniemu w boleści!
Żałoba w mojém sercu po-ojczysta, wielka;
Tęskna też i ponura pieśń pocieszycielka,
Swojéj Laury na ziemi cudzéj nie rozpieści.

Daléj—daléj — o! daléj — za wiatrem popędzę:
Błogo mi tu podumać na sławnéj mogile!
Na nutę Petrarkową własną jąkać nędzę.

Indziéj — indziéj — och! razem zanucimy mile:
Robaczek, swą jedwabną muszę wysnuć przędzę;
A potém w lot ku Niebu — pomiędzy motyle.

Zaiste rzewny to skowronek, kiedy tak słowika poruszył.

Wreszcie Petrarka posiada sławę nie tylko jako poeta: światły to mąż i wielki człowiek swojego czasu: mógł więc mówić w sobie. Janicki miał talent, niepospolity zapał—i gdyby świewał samoistnie, gdyby w utworach swoich odwzorował uczucia własnego narodu i piękno ojczystéj ziemi, niezawodnie stworzyłby arcydzieło; ale, że idąc za duchem czasu, niewolniczo naśladował, a co gorsza opiewał tylko siebie, zmarnował dar Boży i w elegjach swoich zostawił świadectwo wielkich zdolności, lecz nie zostawił arcydzieła. I stało się z Janickim, co się dzieje teraz z niektórymi spółczesnymi poetami, którzy takoż zostawią po sobie ślady zdolności niepoślednich, ale nie zostawią nic, co by przyszłe pokolenia zachwycać mogło. Janicki zgrzeszył egotycznością i naśladowaniem, a spółcześni poeci grzeszą pośpiechem. Zapominają, że nawet Szyller, Goethe i Mickiewicz nie sypali wierszy, jak z rękawa, lecz do każdego arcydzieła przygotowywali się kilkoletniem studjowaniem; nie chcą wypracować rzeczy—i dla tego gdy zmęczony ciężką rzeczywistością tłum nastawia ucha i pragnie usłyszeć od nich choć kilka orzeźwiających słów z lepszego świata, poeci nasi, jakby igrając, nalewają do szklanicy miodu, sadzają przed nią starego szlachcika i prawią jałową gawędę. Żal talentu i zdolności! A tym czasem rozległe pole dziejów leży odłogiem, a wielkie czyny i wielkie postaci nadaremnie domagają się artystycznego odtworzenia.

Sąd więc p. Bartoszewicza jest wierny i sprawiedliwy. Historyk literatury słusznie potępił egotyczność i gawędy—i śmiało mógł zapytać: „co literaturze do westchnień p. Piotra albo p. Michała? Liryzm i egotyczność—dwie rzeczy różne. Liryzm zależy na wierném i artystycznem odwzorowaniu wszelkiego głębokiego uczucia, a egotyczność jest ckliwém jęczeniem o sobie. Bajron w „Manfredzie,“ jest arcylirycznym, a przecież o sobie nic nie mówi.

P. Nowosielski powiada, że nie można mieć za złe poetom, iż o sobie piszą. Zapewne, gdy mówiąc o sobie, poeta wypowiada swój pogląd na sprawy świata, na ubiegłe dzieje, lub wyśpiewuje uczucie, które cięży na massie—wtedy nie można mieć za złe, lecz gdy prawi o swoich osobistych urojeniach, marzeniach i cierpieniach—bardzo można mieć za złe. Nie tylko p. Bartoszewicz, jako historyk, ale i wielcy poeci robią podobnyż zarzut egotycznym wierszokletom.

Wreszcie p. Bartoszewicz pisał podręczną książkę dla młodzieży; dobrze więc zrobił, że mówiąc o wadach Janickiego, dał jéj zbawienną przestrogę: „Czémże tak bardzo zajmować mógł poeta swoich spółziomków, żeby im wciąż tylko pisał o sobie? Nie był ani bohatérem, zdolności miał tylko wielkie, ale to nie dosyć.“

Kto studjował usposobienia naszéj młodzieży, wie jak często daje się widzieć u nas zdolność do wierszowania. Każda piąta i szósta klassa posiada swojego „natchnionego“ piewcę, który w szorstkich rymach i nierównych wierszach opiewa swe uczucia i pierwsze wrażenia „niebieskich oczu.“ W pierwszym lub drugim semestrze tacy piewcy stają się już „wieszczami“ i w „poematach“ swoich zapewniają, że „przebóstwiona“ pieśń rozpiera im pierś i nie pozwala nad książką siedzieć. Gdy zaś w kilkoćwiartkowym zeszycie „ponury poeta“ uszykuje cały słównik brzmiących i niezrozumiałych wyrazów, gdy opisze „dworek,“ „ogródek“ i rodzinne drzewa,“ a dla większéj emocji duszy wspomni o duchach, upiorach, cmętarzach, krzyżach, i wreszcie powie, że „niewiadome widmo“ „brylantowym młotem tłucze czaszkę marmurową,“ a śmierć „lodowem berłem dotyka skroni“—wtedy, o! wtedy, nie namyślając się długo wieszcz nasz kładzie napis:

Pieśń — Duch
Kogutów dwóch! *).
lub Widziadła
Czupiradła. **)
albo też Mała okrucha
Z małego ducha. i t. d.

i ukończywszy taki „utwor“ „nieśmiertelnéj sławy,“ udaje się do p. Idzikowskiego, albo p. Zawadzkiego z prośbą o wydanie nowonarodzonego arcydzieła.

Pytamy p. Nowosielskiego, czy nie godzi się zapytać takiego wierszokletę: „Czémże jesteś przyjacielu, że tak prawisz o sobie? Widzę trapi cię chętka do pióra: pracuj nad własném ukształceniem—wreszcie masz skarb pod bokiem—całe archiwum archeologiczne: tam szukaj treści dla dzieł twoich, bo każdy przypruszony szpargał, świadczący o ubiegłem życiu, więcéj da do myślenia i silniéj przemówi do duszy, aniżeli wszystkie twoje wymęczone rymy.“

Niesłusznie też p. Nowosielski potępia estetyczny sąd historyka, który tak sprawiedliwie ocenił utwory Krasickiego, Malczewskiego, Mickiewicza, Zaleskiego, Krasińskiego, Słowackiego, Goszczyńskiego i innych. Ustępy o tych prawdziwych wieszczach dowodzą, że p. Bartoszewicz w stanie ocenić wartość dzieł i załugi pisarzy, że nie wszędzie szuka tylko historji, lecz widzi i piękno poezji tam, gdzie takowe rzeczywiście się znajduje.

Ale dajmy pokój poetom—gens irritabile—gotowi się o szczerą prawdę obrazić. *(d. c. n.)*

KORESPONDENCJA

KURJERA WILEŃSKIEGO.

Wiedeń, *d. 25 listopada 1861 r.*

(*Dokończenie ob. N. 93.*)

Bardzo interessującém jest: „Opisanie podróży i szkice z Indij i ostatniéj wojny roku 1857—59,“ ze szwedzkiego tłumaczone. Autorem jest Axel Lind, szwedzki oficer, który z rozkazu rządowego uczęstniczył w wojnie anglo-indyjskiéj. Zajmujące są opisy Indij, różnice charakterystyczne starych i nowszych Hindu, różne epizody wojenne; jako to: rzeź w Kawnpur, upadek Delhi, bitwy pod Kala-Nadi, Lucknow etc., dodane są tablice kolorowane i czarnego druku—pierwszych jest 10, drugich 16, które przedstawiają zwyczaje ślubne, palenie wdów, życie publiczne, statki spacerowe na Gangesie etc. etc.

Do materjałów historycznych policzyć należy wydanie Edwarda Mayera w Wiedniu „Biskupa ołomunieckiego Stanisława Pawłowskiego podróże poselskie (Gesandtschafts-Reisen) do Polski, z powodu elekcji po śmierci Stefana I-go 1587—1598.“ Dowiadujemy się ze źródeł autentycznych, że Pawłowski posiadał zaufanie Rudolfa II, w wysokim stopniu, że szło o koronę Polską dla domu austryjackiego, że Pawłowski był w ciągłych korrespondencjach z arcy-książętami: Ferdynandem, Ernestem, Maciejem i Maxymiljanem, że spisywał mowy różnych pretendentów o koronę, miane na sejmie w Warszawie, że miał odpisy decyzji sejmu i pism stanu (Staats-schriften). Cały ten materjał znajduje się w originale w archiwum arcy-biskupstwa ołomunieckiego w Kromieryżu (Morawia). Jako ciekawości są dwie tablice. Jedna przedstawia list szyfrowany, a druga podaje klucz do niego. W dodatku jest powiedziano, że za wyświadczone usługi panującéj dynastji, Pawłowski dla siebie i następców otrzymał godność książęcą w biskupstwie Olomunieckiem.

Tutaj warto jeszcze wspomnieć o „historycznych materjałach,“ tyczących się stosunku Prus do Polski od r. 1669—1807, które dla historyków mają tę niezaprzeczoną wartość, że im umniejszają pracy w kwerendzie autentycznych dowodów i jako podręczniki są nieoszacowane; dla zwykłych zaś czytelników o tyle wzbudzają interesu i rozświecają wiedzę, że mu okazują, ile w składzie państwowym zimny rachunek i interes przeważają uczucia. Jedném z ciekawych i o głębokości nauki i miłości do pracy świadczących utworów są „dodatki do ustanowienia i polepszenia tekstu dzieł Schillera“ przez profesora Joachima Mayer w Norymberdze. Postępował przytém podług metody ściśle filologicznéj, brał za podstawę pierwsze wydanie i manuskrypta istniejące sztuk teatralnych, uporządkowawszy wszystko jak stare „Codices“ klassyków, oceniał podług wartości, szukając rady w wątpliwościach w rękopismach Schillera, a w kilku przypadkach brał krytykę analityczną, choć zawsze domysłową na pomoc.

Z lekkich utworów, Frydryk Spielhagen, którego „Problematische Naturen“ u czytającéj romanse publiczności wielką zeszłego roku zrobiły sensację, wydał romans „Durch Nacht zum Licht“, który jest uważany za dokończenie niejako poprzedniego. Spielhagen powolny na głos krytyki, która mu zarzucała, że w romansie „Problematyczne natury“ niema zaokrąglenia, uzupełnił swą myśl tym nowym utworem. Fantastyczna pani Hahn-Hahn zapowiada, a raczéj jéj nakładca zwykły w Moguncji Kirchheim, wydanie czterech obrazów życia. „Vier Lebensbilder: Papst, Bischof, Priester, Jesuit. Tytuł dobrze wybrany i obrachowany na rozbudzenie ciekawości, takie jednak pompatyczne ogłoszenia po największéj części szkodzą dziełu, bo publiczność przychodzi zwykle szukać tego, czego nie znajdzie, i rozczarowana sąd surowszy niż zwykle, wydaje.

Fenner von Fennersberg (Transatlantische Studien) z wielką sumiennością opisał życie, zwyczaje, stosunki Ameryki północnéj i wskazał drogi praktyczne, jakich się trzymać powinni wychodźcy postronni i handlujący z Nowym światem, który mimo tylokrotnych i różnorodnych opisów jest istotnie mało lub niedokładnie znanym.

Bibljoteka pism klassycznych zagranicznych autorów, wydawana przez Brockhausa w Lipsku, ma tę niezaprzeczoną zasługę, że usiłuje zapoznać Niemców z utworami cudzemi, jest podzieloną na 157 tomików po 10 groszy pruskich jeden, i zawiera między innemi tłumaczenia z dzieł Czajkowskiego, Mickiewicza, Petőfiego (Węgra). Z wydań na pół politycznych, a właściwie obyczajowych, wielkie wrażenie zrobiły pamiętniki K. A. Varnhagen von Ense. Ludmilla Assing siostrzenica zmarłego wydała w swoim czasie korrespondencję Varnhagena z Humboldtem i o ile ściągnęła przez to z jednéj strony na siebie oburzenie, o tyle dobre zrobiła z drugiéj strony interesa, bo co się okaże z téj publikacji, to zaraz rozchwytają. To samo będzie i z tém

*) Kogut ma znaczyć — piewcę.

**) Czupiradło—jest duch skazany na męki doczesne, za to, że „gości pieśń w piersi swojéj.“

wydaniem, bo osoby i zdarzenia, których dotyka choć ostra ale zawsze motywowana krytyka autora, są niejako współczesne a tém samém ciekawość czytelnika rozbudzają, a przytém literatura niemiecka w podobnego rodzaju utwory uboga, więc i jako nowość więcéj interesuje publiczność. Z dziedziny rolniczéj niewielkie pismko Neuninga „Justus Liebig und die Erfahrung“ odznacza się jasnością i trafnością rozumowania. Autor broni Liebiga przeciw zwolennikom praktyczności, którzy teorję potępiają zawsze i wszędzie. Szczególnie broni teorji tak zwanéj mineralogicznéj, i przytacza dużo przykładów na dowód, że ta teorja nie sprzeciwia się praktyce, że już teraz w wielu racjonalnych gospodarstwach doświadczeniem jest wspartą.

Reichardt wydał chemję rolniczą czyli chemję w zastosowaniu do rolnictwa (Erlangen). Przedstawia obszernie co rolnikowi z chemji niezbędnie potrzebne. Jest tego zdania, że chemik powinien się ograniczać nauką i przestawać na popularnych wykładach, które powinny obejmować praktyczne rezultaty jego badań, a zastosowanie na większą skalę zostawiać praktycznym rolnikom. Właściwie jego praca poświęcona i wystosowana do członków rolniczego instytutu w Jenie, mimo to każdemu gospodarzowi się przydać może. Horsky Franciszek, dyrektor gospodarczy (Wirthschafts Direktor) w dobrach księcia Koburgskiego, wydał kazania rolnicze (Landwirthschaftliche Feldpredigten über der Nothwendigste des praktischen Ackerbanes). Autor ma dobrą wiarę i zna rzecz, ale ludzi, że jeśli sądzi, że przez popularne swe pismo potrafi, jak się wyraża, doprowadzić gospodarstwa małe, głównie chłopskie, do kultury racjonalnéj. Poleca zaprowadzenie w gospodarstwach małych w Czechach płodozmianu i różnych innych ulepszeń i obiecuje wkrótce wydać książkę ludową gospodarską, nakształt katechizmu chemiczno-rolniczego. F. Bodungen o zużytkowaniu ziemi moczarowatéj na torf daje w swém dziełku „Ueber Moorwirthschaft, Hannover“ rady praktyczne. Rozwodzi się nad systematycznem wyzyskiwaniem torfu, obrabianiem, kulturą, kanalizacją i okazuje ważność téj gałęzi gospodarczéj pod względem gospodarstwa narodowego.

Wystawa sztuk pięknych tym razem, jak wszystkie organa tutejsze przyznają, niema się czém poszczycić, jak tylko produktami dwóch naszych ziomków Grottgera i Löffera, który kilka obrazów na tle narodowém osnutych wystawili. Wielką starannością i dobrą szkołą na pierwszy rzut oka widać. Kilku przypatrujących się pilnie obrazom z katalogiem w ręku widziałem, stałych zdaje się niemców dilettantów, którzy się nie mogli wydziwić, i jakoby nie wierzyli, by tacy artyści byli nie Niemcy.

Statua zmarłego bana Kroacji, Jellaczyca, przeznaczona do Zagrzebia wykończona przez fantastycznego rzeźbiarza, Hans Gassera dobrze się udała. Klassycznemu zaś i największą reputację mającemu, Fernkornowi, nie tak się (podług mnie) kolossalna statua Marji Teresy powiodła. Twarz obrzękła i harmonja części składowych nie zupełna.

Na ukończenie powiem kilka słów o próbach, które się odbywały o ½ mili stąd z pługiem parowym sprowadzonym z Anglji. Najprzód drogi, kosztuje 14000 guldenów więc blizko 7500 rubli. Potém nie jest przydatnym tylko na równinach, a nareszcie, regularnie więcéj jak 12 morgów dziennie by nie wyorał. Przyrząd taki: lokomobila stoi z jednéj strony nieruchoma; od niéj idzie gruba lina z drutu żelaznego owijana na walcu z drugiéj strony pola, obie konstrukcje się szerokość wyoraną posuwają; lemieszów jest 12, z tych tylko 6 funkcjonuje, a 6 w odwrotnym kierunku zawieszonych u pługa, tak, że 6 orzących idzie np. w kierunku *a—b.* gdy przyjdą do kresu *b*, wtedy nie zmienia się kierunek lemieszów, tylko za pomocą mechanizmu prostego te które funkcjonowały, podnoszą się, a luźne spuspuszczają się i orzą w kierunku *b—a* aż do punktu i tak daléj ta sama powtarza się robota. Przy próbie wyorano 1½ morga miękkiéj ścierni na godzinę, użytych było 2 ludzi silnych anglików i dwóch chłopców do pomocy. Parę koni zwykłych tutejszych przewiozło maszynę na pole. Znawcy powiadają, że i w Węgrzech pług ten nie odpowie zamierzonemu celowi bo puszta (dokąd pług idzie) ma mieć 10,000 morgów obszaru.

Warszawa, *d. 27 listopada.*

Niektóre myśli; pogląd ogólny. Praca. Pisma Czasowe. Szkoła przygotowawcza. Wystawa i Towarzystwo zachęty sztuk p.; nasze arcydzieła, i świeże obrazy. Historja według Rottecka. Encyklopedja. Jutrzenka. Kalendarze i przyszłe pismo. Muzykalja.

Czyń każdy w swojém kółku, co każe duch boży.
A całość sama się złoży.
Brodziński.

Prawdy, choćby najstarsze, są zawsze świeże i żywe tak jako duch boży, z którego płyną; z małych kółek tworzy się całe koło społeczności, boć i świat cały jest kołem, a promieniami jego właśnie te prawdy odwieczne, równe sobie co do wielkości, któremi cyrkiel Najmędrszego miernika zakreśla krąg pielgrzymich dróg ludzkich. Zastanowiwszy się nad przeznaczeniem tych dróg pojedyńczych ludzi a ztąd i całych społeczeństw, dusza nigdy nie zatrwoży się niepewnością, bo nad nią czuwa słońce prawdy i sprawiedliwości. Nie ma epoki, w którejby praca człowieka nie miała przeznaczenia świetnego; praca społeczna u nas ma dziś niezmierne do działania pole; tyle braci naszych pozostaje jeszcze w ciemnocie i nieufności, że wszystkie rozumy ukształconych jednostek, opromienione dobrą wolą, rdzą bezczynności pokrywać się ani na chwilę nie powinny. Żalić się na tę bezczynność całkiem nie można, bo obywatele ziemscy, młódszéj zwłaszcza generacji, zajmują się skrzętnie kształceniem ludu, stawianiem tu i ówdzie szkółek, obmyślaniem nauczycieli, lub też zastępowaniem ich przez swe syny i córki. Jednak daleko to jeszcze od pełniejszego odpowiedzenia tym obecnym koniecznościom; jest jeszcze dosyć takich, których ciemnota, upór mimowiedny i obałamucenie się młódszéj braci w niektórych miejscach, spychają z drogi ofiar i pobłażliwości, boć wieśniak niektórych okolic naszych we względzie umysłowym i moralnym jeszcze za dziecko uważany być winien. Zresztą nie przez kapotę na ducha, jak to ktoś powiedział, ale przez ducha na kapotę działać potrzeba.

Zacząwszy od Warszawy, aż do mniejszych miast naszych ludzie umysłu i serca, krzątają się również, a nawet pilniéj, nad podniesieniem bytu i godności klass rzemieślniczych; dowodem tego są zakładane Czytelnie, Kassy oszczędności, wsparć i t. p. Dziś też nie można już o naszym ludzie miejskim za *Godebskim* powtórzyć, że „miasto jest to nieustanny jarmark, gdzie ludzie pędzą życie na kupczeniu; każdy ci tam gada o swéj rzetelności, żeby ci lepiéj przedał nierzetelność swoją.“ Nawet przebiegłszy dziś Nowiniarską lub Wałową ulicę, znajdziesz postęp w obyczajności i obejściu się z tobą.

W jesiennéj téj porze największemi, ba! i jedynemi tylko rozrywkami naszemi są pogadanki kółek domowych i książki. Treści do pogadanek nie brak, ale ostatnich nam nie dostaje, mówimy tu bowiem o nowych wydaniach, albo raczéj o ruchu księgarskim w tym względzie, bo chociaż znalazłyby się dzieła ku pokrzepieniu serca i duszy, jednakże stagnacja ogólnego handlu oddziałała i na książki. Wprawdzie dopiero to dzień pierwszy adwentu, jest jeszcze dużo czasu do poruszenia téj odrętwiałości księgarskiéj. Co większa, że i Gazety, które dawniéj feljetonem swoim urozmaicały treść swoją, dziś wcale jałowości szpalt politycznych ożywić czém nie mają, powtarzając jak i cała europejska prasa na wszystkie warjanty gabinetowe tajniki, z których czytelnik dostaje tylko owo *circulum vitiosum*, którego w szkołach Kiesewetter nas nauczył swą syllogizmową logiką. Otoż więc Gazeta Warzawska drukuje powieść bez początku i końca, owe Pra-pra-wnukowe opowiadanie, a Gazeta Polska nieskończonego Kopciuszka; lecz trudno redakcjom wziąść to za złe, bo dla czegoż ludzie pióra milczą na dziedzinie powieściowéj, poetycznéj i krytycznéj? Chyba tylko inicjatywa im się należy wezwać o to ludzi zdolnych, albo też dla czego nie zachęcić do tego publiczném w gazecie wezwaniem? Wprawdzie są tacy cytelnicy, którzy wyschłą erudycję, rutynowe drogi i polityczne zagadki ciemne lubią, ale jest więcéj nierównie takich, co chcą w piśmie różnobarwnego pasma objawów drobnych nawet, bo między temi łatwiéj przystający do siebie wątek znaleźć można. Gazety z przeznaczenia swego, mianowicie nasze krajowe, powinny być dla *wszystkich* pisane. Redaktorowi Pszczoły należy się przyznanie słuszności, że w podobny sposób przedmiot ten poruszył w swém piśmie, które powiększywszy format, ruchliwością swoją krąg życia swego powiększa. W Gazecie jednak Polskiéj godne są pilnego czytania *Listy z Podróży*, a w Warszawskiéj *Korespondencje* i niektóre wstępne artykuły tyczące się mianowicie potrzeb krajowych. Rzecz o *Tellusie* poznańskim, jako Towarzystwie działającém przeciw Germanizmowi, we wszystkich trzech gazetach pięknie obrobioną została.

Dział jednak krytyczny zapomniany całkiem; *Świat*, pismo zapowiadane, cofnięte w ciemną przyszłość zostało, a ono właśnie zbudzić miało krytykę, o któréj śp. Aug. Wilkoński powiedział, że „jest słońcem, pod którego promieniami podłe zielsko usycha, a użyteczne ziarno wzrasta: jest najpierwszym warunkiem umysłowego życia, a w swoich skutkach zbawieniem człowieka.“ Przedmiotów do krytyki znalazłoby się dosyć; trzeba się tylko szeroko po kraju obejrzeć.

Właśnie dziś młodzieży brać się należy do nauki, do pracy. Reformy szkolne nie ukończone jeszcze są przyczyną nieotwarcia szkół publicznych; nauczycieli jednak zdolnych nie brak, dla prywatnych nauk, a czasu wolnego aż nadto. Prócz szkółek elementarnych, *Szkoła Przygotowawcza* otwartą jest w Warszawie; ma ona być przejściem do przyszłéj szkoły głównéj, jak to czytaliśmy w projekcie szkół w Dzienniku Powszechnym ogłoszonym, gdzie jednak, o ile sobie przypominamy gimnastyka rzeczywiście w planie nie była umieszczoną, którą tu obecnie w pismach poruszono. Szkoła Przygotowawcza liczy uczniów wyszłych z 7-éj klassy gimnazjalnéj 380 przeszło; prócz tego zbierają się wolni słuchacze na wykłady, z których o literaturze polskiéj najwięcéj zajmują słuchaczów, professorem jéj Edward Siwiński. W planie literaturę zamieszczono codziennie; historję i psychologję wykłada dr. filozofji przybyły z Poznania, Plebański, który obok wysokich swych zdolności, manierą wykładu niemiecką, długiemi okresami, niebardzo podoba się uczniom. Inne przedmioty są: łacina, geometrja, fizyka, francuzki, algebra, logika, metedologja, niemiecki, grecki, trygonometrja. Szkoła ta mieści się w gmachu Instytutu szlacheckiego.

Na motylowéj barwie sprawozdawczéj kanwy możnaby liczne floresy powszedniego życia umieścić; lecz cóż, kiedy u nas tak szaro, taka jesień!, że lepiéj trzymać się chodników i szerokich ulic, np. Krakowskiego przedmieścia, na którym, Hotel Europejski stoi, a w którego czterech pokojach świeżo przeniesiona *Wystawa krajowa Sztuk Pięknych* się mieści. Lokal ten, to smutne wspomnienia gorzkiéj przeszłości wystaw zagranicznéj Zamyoskiego i Tabachiego, którzy tak nie jasno zarysowali się na horyzoncie warszawskim. Otoż sam lokal obszerny w części się już przyczynia do podniesienia krajowéj wystawy, którą zresztą oświecają takie arcydzieła, jak Barbara Radziwiłłówna i świeży *Zygmunt August przy matce między kobiétami*, jak niemniéj Matejki z Krakowa: *Oskarżenie przed królem S. Zborowskiego o zabójstwo Wapowskiego kasztelana wojnickiego*, i Gryglewskiego także nowe dwa piękne obrazy olejne, wyobrażające *kościoł S-éj Barbary w Krakowie* i *dawny Ratusz na Kazimierzu* w tém mieście. Do nich należy zaliczyć co tylko odpakowane, nadesłane z Paryża przez Szermentowskiego krajobrazy prześliczne: włoski i polskie. Widocznie ten młody artysta z wielką korzyścią używa czasu za granicą, w owym nowym Babilonie, którego smoki niejednemu już cudzoziemcowi duszę i sercę pożarły; bo cóż tu za ogromna różnica w dzisiejszym i dawniejszym pędzlu malarza; a przecież to zaledwo rok jak ztąd wyjechał. Ze wszech miar utalentowanemu artyście, Pilattemu wymówkę możnaby uczynić, czemu do coraz większego postępu na serio nie doprowadza swego rzutnego pędzla? Prawda i życie bijące z lic i szat udrapowanych postaci w obrazie Simlera wprowadzają w zachwyt widzów; a głębokie, postępowe, wyrobione studjowaniem jego utwory co to za przykład i wzór dla naszych artystów! Kilkonastoletni syn Zygmunta starego siedzi w fotelu z różą w ręku, kwiaty rozsypane u nóg jego, naprzeciw siedząc gra i śpiewa na cytrze młoda dworzanka, sądząc z postaci, włoszka, fotel otaczają inne piękności patrzące się zalotnie w oczy królewiczowi, jedna z nich przyklęknąwszy przy fotelu ogląda się nagle na drzwi, z zasłony których wychyliła się postać króla zdziwionego, któremu dworzanin z dobitnym wyrazem twarzy wskazuje ze zgrozą na obraz niewieścienia dzieciucha w obec bogato strojnéj matki Włoszki, uradowanéj wewnętrznie i roztargnionéj w téj chwili podaniem jéj przez Włocha dworzanina jakiegoś zapewne programu zabaw. Nad królem osłupiałym tym widokiem dworzanin inny unosi zasłonę od drzwi. Obraz ten nabyty za 2,500 rubli przez p. Podhorskiego, nie ustępuje w niczém pierwszeństwa znacznie większemu obrazowi Barbary. W obrazie Matejki znać też same mistrzowskie studja i tęż samą prawdę w charakterze osób i układzie draperji; twarze jego również znakomite, tak Wapowskiego dogorywającego na ręku rycerzy, jako i obecnych panów i Walezjusza powstałego śród zgrozy malującéj się na twarzy; szkoda tylko, że te postacie, z których każda niemal pierwszorzędną w obrazie być może, tak są ścieśnione, tak im brak miejsca, powietrza, i w ogóle perspektywy. Gryglewskiego wystudjowanie murów może za drobiazgowe, jednakże niesłychanie prawdziwe. Zwracają jeszcze baczną uwagę widzów utwory świeże Kossaka, znakomitego artysty koni, mianowicie *Morsztyn* pod Chocimem, ciągnący w galopie na sznurze jakiegoś Turka wlokącego się po ziemi śród trupów bisurmańskich; oraz *Zienowicz* także pod Chocimem, oparty śród zadumy na mieczu na pobojowisku, według wiersza z wojny Chocimskiéj:

I uciekli pogánie, a on między trupem,
Tak gęstym stał, sparlszy się na pałaszu słupem;
W tureckiéj krwi po kostki.

Inny obraz Simlera: *Złożenie do grobu Chrystusa Pana* nie wytrzymuje porównania z poprzednio wymienionemi. Do nowych, z zaletami dzieł naszych artystów zaliczamy: Kossaka *Szkapę ekonomską*, Kostrzewskiego *krajobrazy*, Brandta tylko *Portret* mężczyzny na koniu, Phanhausera *Marja Magdalena w jaskini;* Lipskiego modulacja, w któréj *głowa starca* jest bardzo piękną; Pilattego *Kozak dworski*; Kolberga *Bandyta*; Jasińskiego ś. *Felicyta*. Do świeżych liczą się także z pewnemi zaletami: Mateckiego: *kościoł S-téj Salomei w Grodzisku*, pod Ojcowem; Leruego: *Czaty* według ballady Mickiewicza; Ziemińskiego: *Bitwa pod Kirchholmem*, Brodowskiego *Zwózka siana* i Ruśkiewicza *krajobraz*. Według katalogu, z d. 7 czerwca r. b., liczono dzieł na wystawie 165, z tych niektóre ubyły, które jednak zastępiono nowemi, bo ciągle artyści nasi pracują. Akcij *Towarzystwo Zachęty Sztuk P.* dotąd rozprzedało tylko 1,300; ostatni zakup dzieł na rok bieżący odbędzie się 3-o grudnia, a losowanie w końcu roku. Kopja Barbary Simlera wykończona znakomicie i jak można najpodobniéj przez Walkiewicza, obok losowania obrazów, rozdaną będzie wszystkim członkom Towarzystwa.

W dziedzinie umysłowéj prócz dzieł teologicznych, nie pojawiła się żadna nowa książka, chyba, że zaliczymy do nich wychodzące zeszytami dzieła i pisma perjodyczne. Pan W. A. Maciejowski kończy już wydawnictwo nader cennego dzieła *o Prawodawstwie słowiańskiém*. P. Okoński księgarz wydał już 9 zeszytów *Obrazu Historji Powszechnéj*, tłómaczonéj i wzbogaconéj poglądami przez Leona Rogalskiego, według pisarza niemieckiego Rottecka. Dzieje doprowadzone są do roku 1830, następnie wyjść ma jeszcze poszyt 10-ty, który obejmować będzie epokę od roku 1815 i dalszą historję lat 15-tu, w szczegółowy opisaną sposób z rozbiorem krytycznym traktatu wiedeńskiego. Ważność pracy Rottecka jest znaną; tłómacz, biegły historyk, chcąc ją pożywniejszą jeszcze uczynić dla polskiéj młodzieży, podniósł jéj donośność pełnemi znaczenia wstępnemi poglądami. Całe dzieło kosztuje złp. 30. Oddzielnie dla uzupełnienia niejako téj pracy, w któréj jednak obszerniejsze nieco dzieje bohaterskich Spartan i Ateńczyków przydałyby się, jako wzór dla młodzieży, tenże sam nakładca ma wydać historję płodnych lat 30-tu do roku 1861 w dwóch tomach.

Redakcja Encyklopedji, kończąc literę F. nie ustaje ani na chwilę w swéj pracy; a choć dla korzyści z czasu wypadałoby może nieco krócéj postacie drugorzędne z dziejów naszych opracowywać, choć są niejakie usterki w obrabianiu powtarzającém się nieco podobnych sobie przedmiotów, np. *Czary* i *Czarodziejstwo*,—lecz gdzie się można ustrzedz usterek w tém biednem życiu! W każdym razie skończone to dzieło kiedyś stanie się niezmiernie ważnym nabytkiem dla umysłowéj naszéj dziedziny. Tylko w imię Boże naprzód! bez ustanku na dobréj drodze! Pismo tygodniowe *Jutrzenka*, poświęcone dla Polaków wyznania mojżeszowego, wywiązuje się dążnością swą bardzo dobrze z zadania koniecznego, jak to widzimy z kilkunastu jego numerów dotąd wyszłych; a kto obowiązki swoje wypełnia godnie, temu i cześć urośnie.

Rok 1861, dążąc w otchłań przeszłości, upamiętnia swe ślady Kalendarzami i Noworocznikami, boć to z jego starych kości wzrastają na przyszłość te dzieła. Tak to we wszystkiém solidarność być musi. Już wyszedł *Kalendarz Ungra*, który nie przewyższając wprawdzie wartością swą zeszłorocznego wydania, jednakże wywiązał się starannie z obowiązku swego. Prócz udatnych poezyjek, zastosowanych do tych czasów, mieści w sobie część gospodarczą bardzo dobrze opracowaną. Opis i model *Kodymek*, pieców w Czechach upowszechnionych, a zalecających się taniością i małą wymagalnością paliwa, zwraca przedewszytkiém czytelnika uwagę; bo też rzeczywiście piece owe mogą być dobrym dla nas nabytkiem. Powieść nie szczególnie się tam zaleca, licząc w toż rozprawkę Cześnikiewicza o konstytucji w małżeństwach, gdzie rzecz z jednéj strony uporczywie wzięta kołowacizną jakąś trąci. Ogół jednak Kalendarza zasługuje na słuszną wzmiankę pochlebną.

Kalendarz Ludowy Illustrowany na rok 1862 wyszedł także już na widok publiczny. Zalecić go należy do rozpowszechnienia, tak pod względem wartości dążnościowéj jako i możliwéj taniości, gdyż kosztuje tylko groszy 40, z czego 15 groszy na opłatę stępla od każdego egzemplarza odchodzić i tu musi. Jest tu między innemi i opis pielgrzymki śmiałego chłopka z pod Krakowa *Feliksa Borunia* i *król chłopków* urozmaicony anekdotami i bardzo trafne *Przemówienie braterskie Janka z Bielca*. Oglądamy także na wystawach księgarskich Kalendarz ścienny Fajansa, pomysłu utalentowanego artysty Gersona. W środku Kalendarza mile oddana chłopka trzyma zieloną różczkę nadziei. W końcu i to wam donosimy, że ma wyjść u nas jednorazowo lub też w poszytach pismo pn. *Wspólna Praca*, którego sama nazwa jest dobrym symbolem i zachętą do powitania. Dla świata muzykalnego zbierają się ciągle na przyszłość materjały; pan Moniuszko nie ustaje w wydawnictwie: wyszedł niedawno jego *marsz żałobny*, następnie muzyka do piosenek: *Własny Strój* i *Macierzanka*.

Królewiec, *5-go grudnia 1861 r.*

Przy łagodnéj temperaturze mamy czas nieustannie dżdżysty.

Jak zwykle, tak też i tego roku w tym czasie, targi angielskie były spokojne. Na wszystkich niemal główniejszych placach Anglji, handel zbożowy wyrażał w pierwszéj połowie tygodnia zbyt słabe usposobienie, które się jednak późniéj z powodu zaszłych zatargów między Anglją i Stanami Zjednoczonemi Ameryki poprawiło. Spekulanci angielscy bowiem obawiając się, aby Ameryka nie wstrzymała wywozu pszenicy i tym sposobem nie ścisnęła krajowéj konsumpcji, raźniéj przystępowali do interesów. W skutek tego, też ceny na pszenicę na wielu targach się podniosły, i niezawodnie większe by się życie w handlu zbożowym rozwinęło, gdyby dowozy stosunkowie do obecnéj pory nie były tak wielkimi.

We Francji targi zbożowe coraz bardziéj się zwalniają z pod nacisku dawnych dowozów i prawie we wszystkich znaczniejszych handlowych miejscach naginały się ku podwyższeniu, co przecież najwyraźniéj w środkowéj Francji spostrzedz się daje. Ostatnie wiadomości donoszą z Paryża, o mocném usposobieniu tamtejszéj giełdy.

Hollenderskie targi nieuległy szczególniéj zmianie. Tranzakcje tylko na odstawę zwichnęły się o 4—5 % na łaszcie. Pod ostatniemi warunkami interesa szły gładko.

Na naszym placu nie było ważnego obrótu, bo najwyższa w teraźniejszéj porze skala frachtu i assekuracji nie przedstawia w porównaniu do notowań zagranicznych prawie żadnéj korzyści. Z tego też względu wartość pszenicy i żyta o parę srbr. na szeflu się uchyliła. Niektóre tylko na wzmiankę zasługujące interesa eksportowe miały miejsce do Danji.

Płacono na giełdzie naszéj:

	za szefel Pruski	z doliczeniem	beczkę litewską.		z doliczeniem $17\frac{2}{3}$ % agio.	
	funt. holl.	sbr.	rub.	kp.	rub.	kp.
pszenicy jasnéj z wagą	124—132	93—104	24	59	27	52
„ ciemnéj „	118—130	79— 99	20	89	26	20
„ czerwonéj „	124—131	86— 99	22	74	26	20
żyta . . . . . . „	114—120	54— 59	14	27	15	58
„ . . . . . . „	120—127	59— 65	15	58	17	19
„ na odst. w grud. „	— —120	—— 58½	—	—	15	49
„ „ wiosenną	— — 80	—— 61	—	—	16	12
„ „ w maju i czerwcu	— —120	—— 59	—	—	15	58
owsa	— — 75	—— 27	—	—	7	16
„ na odst. wiosen.	— — 50	—— 29	—	—	7	65
grochu burego .	— — —	50— 62	13	25	16	36
„ burego . . .	— — —	—— 65	—	—	17	19
„ zielonego. . .	— — —	85— 86	22	50	22	74
bobu	— — —	45— 61	11	88	16	12
wyki.	— — —	38— 48	10	3	12	71
siemienia lnianego . .	110 —111	—— 73	—	—	19	29

Spirytusu 8000% Tral. z naczyniem Tal. 19.
Kursa zamian: Londyn 3 m. 200; Amsterdam 71 dni 101; Hamburg 9 tyg $44\frac{11}{21}$; Berlin 2 m. $99\frac{1}{3}$; 3 m. 99; Paryż 2 m. $79\frac{1}{12}$.
Rubel zamienia się po sbr. 28½

Agencja Domu Nadniemeńskiego J. GOŚCICKI.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

— Piszą nam z Wołynia o coraz silniéj dającéj się tam czuć potrzebie zwiększenia liczby naukowych zakładów. Przed trzydziestu laty gubernja wołyńska, obejmująca przestrzeń 1,300 mil kwadratowych, liczyła w obrębie swoim trzy gimnazja, w Międzyrzeczu, Lubarze i Krzemieńcu (na stopniu liceum), 6 szkół powiatowych w Kowlu, Łucku i Włodzimierzu, Owruczu, Klewaniu i Dombrowicy i 14 szkół parafjalnych. Obecnie istnieją dwa tylko gimnazja w Żytomierzu i Równem, oraz 4 szkoły powiatowe w Ostrogu, Łucku, Owruczu i Teofilpolu, ale tak niedogodnie rozłożone, że niedostatni po większej części mieszkańcy północno-zachodniéj części gubernji nie mają bliższéj szkoły powiatowéj jak o 150 lub 200 wiorst, co dla biedniejszych stanowi odległość prawie nieprzebytą. Szczególniéj ogołoconą jest ze szkół przestrzeń między Kowlem a Owruczem, obejmująca 400 wiorst, na któréj niema żadnéj szkoły. Na pół drogi między temi dwóma miastami leży miasteczko Dombrowica, w którém przed 30-tu przeszło laty utrzymywali szkoły powiatowe ks. Pijarowie. Słyszeliśmy, że dziedzic tego miasteczka hr. Włodzimierz de Broel-Plater, powodowany szlachetnemi uczuciami, gotów jest łożyć znaczne koszta na zrestaurowanie zupełne b. klasztoru ks. Pijarów dla pomieszczenia w nim szkoły powiatowéj i nauczycieli, jeśli się uda mu wyjednać. Oprócz czynnego krzątania się koło otwarcia w m. Dombrowicy szkoły powiatowéj hr. Włodzimierz Plater zamierza zrobić także znaczną ze swéj strony pieniężną ofiarę na przebudowanie w m. Wiszniowcu, które przeszło obecnie w jego dziedzictwo, po-karmelitańskiego klasztoru dla pomieszczenia naukowego zakładu, jeśli tylko czynne popierany przezeń projekt otworzenia tam gimnazjum pomyślnym skutkiem uwieńczony zostanie. Szczęść Boże w sprawie tak ważnéj!

— Otrzymaliśmy z Ukrainy wiadomość, że starania p. Michała Grabowskiego podczas pobytu jego w Petersburgu pomyślnym skutkiem uwieńczone zostały. Przekładał on tam gwałtowną potrzebę przyjścia w pomoc kredytem publicznym przemysłowi cukrowniczemu, któremu w obecném przesileniu gospodarczem i finansem zupełny groził upadek. W projekcie napisanym przez siebie p. Grabowski widzi jedyny środek w rozszerzeniu obrębu działań Kijowskiego kantoru Banku Państwa, tak ażeby właściciele cukrowni mogli tam eskontować swoje wexle na równi z kupcami i otrzymywać ztamtąd pożyczki, stosownie do liczby prass hidraulicznych w fabryce w działaniu będących. Rozwijając tę myśl p. Grabowski utrzymuje, że kantor banku może bez narażenia swoich obrótów finansowych na niebezpieczeństwo zaliczać sposobem pożyczki 7,500 r. sr. na każdą prassę, która wyrabiając rocznie z 5,000 berkowców buraków 3,332 pudy piasku cukrowego na cenę 14,994 rubli (licząc pud po 4 r. 50 kop.) już połową wartości towaru daje dostateczną rękojmię bezpieczeństwa. Wydawanie świadectw na prawo dostania kredytu w kantorze Kijowskim, p. Grabowski robi zależnem w swoim projekcie od specjalnego komitetu mającego się utworzyć przy kantorze pod imieniem *Syndykatu*, w którym pod prezydencją zarządzającego kantorem zasiadałoby dwóch dyrektorów od szlachty, dwóch od cukrowarów i jeden dyrektor wybrany z grona kupców. Oprócz zaliczeń na traty cukrowarów wedle powyższej normy, autor projektu proponuje jeszcze, ażeby w celu ułatwienia wypłat wekslowych, bank wydawał jeszcze pożyczki pod zastaw piasku cukrowego lub rafinatu na ⅔ wartości towaru, coby znacznie zapobiegło zniżeniu cen, i podkopałoby zupełnie wchodzący obecnie w powszechne użycie i zgubny systemat przedaży z rabatem. Wysokość kapitału, któryby mógłby podtrzymać zachwiany kredyt cukrowarów w trzech gubernjach: Kijowskiéj, Wołyńskiéj i Podolskiéj, oblicza p. Grabowski na pół-czwarta miljona rub. sr. i utrzymuje, że bank Kijowski bez zwiększenia swego funduszu zasobowego mógłby obecnie aż nadto podołać temu zadaniu.

CENY TARGOWE W WILNIE.
od dnia 27 do 30 listopada.

Żyta beczka 18 rub., pszenicy 24 rub., jęczmień 11 rub., owies 10 rub., groch 18 rub., gryka 10 rub., siana pud 65 kop., słomy pud 28 kop., kartofli beczka 6 rub., masła pud 9 rub.

OFIARY.

Na ochronkę dla dzieci w Irkucku, Anicety Renier rub. sr. 1.

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 27-го по 30-ое ноября.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ. Пом.: Жуковски. Вейсенгофъ. Коньча. графъ Старжински. чинов. Крживицки. Густ. Новотны. подполк. Олендзки. купецъ Скварцовъ. Творковска. инж. Трацъ. Сезанъ. инж. Моннэ. Хмѣлевски. Бобэръ. г-жа Рексъ.

Въ разныхъ домахъ:

Ошмян. земск. исправ. Серебряковъ. Лидскій земск. исправ. Богдановичъ. пом. Люд. Кобылински.

Выѣхавшіе изъ Вильна, съ 27-го по 30-е ноября.

Пом.: Величко. Ясюкевичъ. Жуковски. Кричински. Барановски. Ромеръ. Дю Ларанъ. Клечковски. г-жа Ленкевичева. Войцѣховски. Красовски. Шистовски. Окушко. Морачевски. Баранцевичъ. Скварцовъ. Творковски. г-жа Щуцка. Клочковски. графъ Замойски. Гр. Ст. Плятеръ. Гр. Старжински.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 27-go do 30-go listopada.

HOTEL NISZKOWSKI. Obyw.: Żukowski. Wejsenhoff. Kończa. Hrabia Starzyński. Urz. Krzywicki. Gust. Nowotny. podpółk. Olędzki. kupiec Skwarcow. Tworkowska. inż. Traz. Sezan. inż. Monne. Chmielewski. Bober. pani Reks.

W różnych domach:

Sprawnik Oszmiański Sierebriakow. Sprawnik Lidzki Bohdanowicz. ob. Lud. Kobyliński.

Wyjechali z Wilna, od 27 do 30 listopada.

Ob.: Wieliczko. Jasiukiewicz. Żukowski. Kryczyński. Baranowski. Romer. Du Laurans. Kleczkowski. pani Lenkiewiczowa. Wojciechowski. Krajewski. Szystowski. Okuszko. Moraczewski. Barancewicz. Skwarcow. Tworkowski. pani Szczucka. Kłoczkowski. Hr. Zamojski, St. hr. Plater. hr. Starzyński.

Печатать позволяется. Вильно, 30 Ноября 1861 г. — Цензоръ статскій совѣтникъ и кавалеръ А. Мухинъ.

W drukarni A. H. Kirkora.